

Kaisa Nevalainen

Maahanmuuttajanaisten kulttuuripaketti
MASTO-hankkeessa
- kokemuksia osallisuudesta

Opinnäytetyö
Sosionomi (YAMK)

2018

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä	Tutkinto	Aika
Kaisa Nevalainen	Sosionomi (YAMK)	Toukokuu 2018
<p>Opinnäytetyön nimi Maahanmuuttajanaisten kulttuuripaketti MASTO-hankkeessa – kokemuksia osallisuudesta</p>		
<p>Toimeksiantaja Socom, Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus</p>		
<p>Ohjaaja Miia Heikkinen</p>		
<p>Tiivistelmä Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia maahanmuuttajanaisten kokemuksia kulttuuripakettiin osallistumisesta. Kulttuuripaketti toteutui seitsemänä tapaamiskertana, aiheena maahanmuuttajanaisten arkeen liittyvät asiat. Tutkimuksessa selvitettiin osanottajien kokemaa osallisuutta. Tutkimuskysymykset olivat: 1. Miten naiset kokivat kulttuuripaketin hyödyllisyyden? 2. Miten kulttuuripakettia voidaan jatkossa kehittää ja hyödyntää? 3. Millaisia kokemuksia naisilla on osallisuudesta ja voimaantumisesta maahanmuuttajan arjessa?</p> <p>Tämä laadullinen tapaustutkimus on tehty Socomin, Kaakkois-Suomen osaamiskeskuksen Masto-hankkeelle. Kulttuuripaketin työosion toteutukset pidettiin Kotkassa Sotek-säätiön käsityöpajalla ja Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto Ekamin kotoutumiskoulutuksessa. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeiden ja teemahaastatteluiden avulla. Kyselylomakkeita palautui 70 kappaletta. Teemahaastatteluihin osallistui viisi Kulttuuripaketin toteutukseen osallistunutta naista. Sähköpostikyselynä tutkittiin myös alustajien kokemuksia kulttuuripakettiin osallistumisesta. Vastauksia sähköpostikyselyyn tuli kolme kappaletta. Tutkimusaineisto on analysoitu laadullisen sisällönanalyysin avulla.</p> <p>Tutkimustuloksista käy ilmi, että kulttuuripakettiin osallistuneet kokevat sen hyvänä ja hyödyllisenä tapana saada tietoa suomalaisesta palvelurakenteesta. Aiheet – unelmapaja, asuminen, vanhemmuus ja lapset, naisen terveys, tasa-arvo, opiskelu ja yhteiskunnalliset asiat ja työn tekeminen liittyvät läheisesti maahanmuuttajanaisten arkeen. Alustusten ollessa suomeksi, koetaan aihealueisiin liittyvät vaikeammat termit haasteellisina oppia ja ymmärtää. Palvelut näyttävät hyvin saatavina, tasa-arvoisina ja asiantuntevina, ja osallistujilla erilaisten palvelujen tuntemus on lisääntynyt kulttuuripakettiin osallistumisen myötä. Alustajat kokevat kulttuuripaketin hallintorajat ylittävänä toimintana, joka on toimiva ja omaa osaamista kasvattava.</p> <p>Tutkimustulokset osoittavat, että tietoa eri palveluista kaivataan maahanmuuttajanaisten keskuudessa. Vertaiskokemusten vaihto ja keskustelu naisten omassa ryhmässä koetaan antoisaksi. Eri kulttuureihin ja niiden tapoihin perehtyminen kiinnostaa. Kulttuuripakettitoimintaa voisi jatkossa järjestää erilaisille ryhmille, kuten maahanmuuttajamiehille tai kotona oleville maahanmuuttajanaistille.</p>		
<p>ASIASANAT maahanmuuttajanaiset, osallisuus, kotoutuminen, kulttuuri</p>		

Author (authors)	Degree	Time
Kaisa Nevalainen	Master of Social Services	May 2018
Thesis Title Cultural package for immigrant women in MASTO project – experiences of inclusion		91 pages 3 pages of appendices
Commissioned by Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom		
Supervisor Miia Heikkinen		
<p data-bbox="164 723 300 757">Abstract</p> <p data-bbox="164 763 1453 987">The aim of this thesis is to study the experiences of female immigrants who participated in the cultural package. The research concentrated on the experience of inclusion. The research questions were to discover how did the participants experience the benefits of the cultural package, how can the cultural package be developed and utilized in the future and what kind of experiences do the participants have of inclusion and empowerment in their daily lives.</p> <p data-bbox="164 1016 1469 1323">This qualitative case study was made for the Masto project of Socom. The practical sections of the project were carried out in Sotek Foundation's craft workshop in Kotka and in Etelä-Kymenlaakso Vocational College Ekami's integration program. The data was collected with questionnaires and theme interviews. Amount of 70 questionnaires were returned during 13 meetings. Five participants of the cultural package took part in theme interviews. The instructors' experiences of participating in the cultural package were also studied by questionnaires sent by e-mail. Three answers to these questionnaires were received. The data was analysed using qualitative content analysis.</p> <p data-bbox="164 1352 1465 1697">The results show that the participants of the cultural package find the package to be a positive and beneficial way to obtain information on Finnish service structures. The topics of the package – dreams, housing, parenthood and children, women's health, equality, education, societal issues and employment – were closely connected to immigrant women's lives. The introductions were in Finnish, and many participants found it challenging to learn and understand Finnish terms. The services were found to be easily available, equal and competent. The participants' knowledge of different services has improved during the cultural package. The instructors consider the cultural package to be an activity that crosses administrative boundaries and they find it to function well and increase knowledge.</p> <p data-bbox="164 1727 1453 1912">The results show that immigrant women have a need for information on different services. Sharing their experiences and discussions in a female group was a positive experience for them. They found learning about different cultures, both Finnish and other immigrants' cultures, interesting. In the future cultural packages could be organised for different groups such as immigrant men or immigrant women staying at home.</p>		
<p data-bbox="164 2022 320 2056">Keywords</p> <p data-bbox="164 2092 847 2125">immigrant women, inclusion, integration, culture</p>		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	MASTO-HANKE	7
3	MAAHANMUUTTAJANAISENA SUOMESSA	8
3.1	Kotoutumistoimien organisointi Suomessa	8
3.1.1	Kotoutumiskoulutus	11
3.1.2	Työkokeilu.....	12
3.1.3	Kuntouttava työtoiminta	12
3.2	Marginalisaatio kotoutumisen haasteena.....	14
3.3	Kotoutumisen ulottuvuudet	15
3.4	Työ kotoutumista määrittävän tekijänä	17
3.5	Maahanmuuttajanaisten kotoutumisen erityispiirteitä	20
4	SOPEUTUMISEN OSATEKIJÄT	22
4.1	Koherenssi, elämänhallinnan tunne.....	24
4.2	Osallisuus	26
4.3	Voimaantuminen.....	27
4.4	Vertaiskokemusten vaihdon merkitys voimaantumisessa.....	29
5	MASTO-HANKE: NAISTEN KULTTUURIPAKETTI JA SEN TOTEUTUS	30
5.1	Hankkeen tausta ja tavoitteet.....	30
5.2	Kulttuuripaketin osa-alueet	32
5.2.1	Unelmapaja.....	34
5.2.2	Vanhemmuus ja lapset Suomessa	35
5.2.3	Naisen terveys	37
5.2.4	Tasa-arvo Suomessa.....	38
5.2.5	Asuminen ja eläminen Suomessa.....	39
5.2.6	Opiskelu ja yhteiskunnalliset asiat	41
5.2.7	Työnteko	42
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	43

6.1	Tutkimuskysymykset.....	43
6.2	Aineisto ja sen kokoaminen	43
6.2.1	Osallistuva havainnointi	44
6.2.2	Lomakekyselyt	45
6.2.3	Teemahaastattelut	47
6.3	Aineiston analysointi	48
6.3.1	Osallistuvan havainnoinnin sisällönanalyysi	49
7	ANALYYSIN TULOKSET.....	51
7.1	Osallistuvan havainnoinnin tulokset.....	51
7.2	Lomakekyselyiden tulokset.....	54
7.2.1	Naisten kulttuuripakettiin osallistuneiden arvio toteutuksista	54
7.2.2	Kulttuuripaketin alustajien arvio toteutuksista	59
7.2.3	Kokemuksia ja palautetta kulttuuripakettiin osallistumisesta	61
7.2.4	Haastateltavien tulevaisuudennäkymät ja työelämähaaveet.....	65
7.2.5	Osallisuuden kokemukset arkielämässä	68
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	69
8.1	Kulttuuripaketin hyöty maahanmuuttajanaisen arkea koskevissa asioissa	70
8.2	Kulttuuripaketin kehittäminen ja hyödyntäminen jatkossa.....	71
8.3	Naisten kokemuksia osallisuudesta ja voimaantumisesta maahanmuuttajan arjessa.....	76
9	POHDINTA	78

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Maahanmuuttokeskustelu on ollut vilkasta viime aikoina maailman tapahtumien ja pakolaisten lisääntyneen määrän vuoksi. Suomalainen palvelurakenne on kohdannut haasteita pyrkiessään vastaamaan turvapaikanhakijoiden tarpeisiin. Samalla tulisi muistaa maassa jo asuvien, muualla kuin Suomessa syntyneiden tarpeet. Opinnäytetyössä tarkastellaan maahanmuuttajanaisten osallisuuden toteutumista, ja sen perustana ovat osallisuuden ja kotoutumisen käsitteet.

Maahanmuuttajien määrä Suomessa on kasvanut nopeaan tahtiin 2010-luvulla. Vuosien 1990–2010 välillä, kahden vuosikymmenen aikana, ulkomailla syntyneiden määrä kasvoi nelinkertaiseksi. Maahanmuuttajien osuus koko väestöstä on tällä hetkellä noin neljä prosenttia. Maahanmuuttajaväestön sukupuolijakauma on melko tasainen, vaihtelua kuitenkin esiintyy eri maista muuttaneiden välillä. (Martikainen ym. 2013, 38, 40.)

Suomalainen palvelurakenne voi olla maahanmuuttajille hyvinkin vieras, johon esimerkiksi kielitaidon puutteesta. Kulttuurinen pääoma, esimerkiksi koulutuksena hankittu, ei uudessa kotimaassa automaattisesti toimi samanlaisena resurssina ja voimavarana kuin lähtömaassa. Kotoutumista haastavat esimerkiksi erot maiden välisissä tutkintovaatimuksissa, puutteellinen kielitaito ja etninen syrjintä. (Wrede ym. 2010, 276.)

Opinnäytetyön lähtökohtana on hanketyö. Opinnäytetyössä pohditaan kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä, kielitaitovaatimuksia ja työmarkkinoille pääsyä haastavia tekijöitä. Työn alussa käydään läpi kotoutumiseen ja osallisuuteen liittyvää käsitteistöä. Tutkimuksellisessa osiossa aihetta lähestytään Masto-hankkeen kulttuuripakettiin osallistuneiden naisten näkökulmasta. Työn tavoitteena on selvittää ja arvioida hanketyössä heidän osallisuuden kokemuksiaan.

2 MASTO-HANKE

Masto-hanke kohdentuu maahanmuuttajanaisten osallisuuteen ja työllisyyteen. Hankkeen tavoitteena on helpottaa maahanmuuttajanaisten työmarkkinoille pääsyä valmentamalla heitä suomalaisiin toimintatapoihin ja yrittäjyyteen.

Hanke on Euroopan sosiaalirahaston rahoittama. Hanke toteutetaan yhteistyössä Kaakkois-Suomen osaamiskeskus Oy:n, Saimaan ammattikorkeakoulun, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun ja Wirma Lappeenranta Oy:n kanssa. Masto on Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson alueilla 31.12.2017 asti toimiva hanke. Hankkeelle haetaan jatkorahoitusta opinnäytetyön prosessin aikana, keväälle 2018.

Masto etsii keinoja tunnistaa maahanmuuttajanaisten osaaminen. Heidän osaamistaan voidaan näin täydentää ja hyödyntää suomalaisessa työelämässä. Tämän lisäksi maahanmuuttajanaيسille kehitetään tehokkaampia palveluprosesseja ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä vahvistetaan. Hankkeen aikana kerätään palautetta siihen osallistujilta, tulostieto arvioidaan ja sitä käytetään hankkeen kehittämiseksi sekä sen aikana, että sen jälkeen.

Hanke vahvistaa voimaantumista ja osallisuuden ja yhteisöllisyyden rakentamista. Osallisuutta ja voimaantumista tuetaan rakentamalla erilaisia toimintamalleja. Käytännön toimina tämä tapahtuu mm. valmentamalla vertaistukihenkilöitä. (Masto – maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen -hanke 2016.)

Kulttuuripaketti toteutettiin Kotkan seudulla ensimmäistä kertaa. Sen tarkoituksena on esitellä maahanmuuttajanaيسille suomalaista palvelurakennetta. Kulttuuripaketti toteutetaan keskusteluryhmänä, jonka aluksi oman aiheensa asiantuntija pitää pienen alustuksen käsiteltävästä aiheesta. Luentosarja järjestettiin osallistuvien tahojen, Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto Ekamin ja Sotek-säätiön käsityöpajan tiloissa. Kulttuuripakettiin osallistuvat naiset ovat Suomessa jo jonkin aikaa asuneita maahanmuuttajanaisia.

3 MAAHANMUUTTAJANAISENA SUOMESSA

On mielenkiintoista pohtia, onko sukupuoli tasa-arvoa määrittävä tekijä osallisuudessa ja kotoutumisessa Suomessa. Sukupuoli tekijänä kytkeytyy tiiviisti siihen, miten suomalaisuuden ja maahanmuuttajuuden välinen suhde sekä etnisen ja rodullisen monimuotoisuuden suhde ymmärretään. Maahanmuuttajanaiset nähdään usein alisteisiksi kulttuurinsa ja yhteisönsä miehiin nähden, suomalaisnaiset kuvaillaan tasa-arvon ja vahvuuden termein. Puhe maahanmuuttajamiehistä painottuu usein rikollisuuteen ja erilaisiin uhkatekijöihin, vastaavasti suomalaiset miehet näyttävät vastuunkantajina tai yhteisön tukipylväinä. Sukupuoleen ja kansalaisuuteen liittyvät käsitykset ovat muutoksen tilassa yhteiskunnan muuttuessa monikulttuurisemmaksi. (Keskinen ym. 2012, 8.)

Kotoutumista tarkastellaan tässä osiossa ensin yleisenä ilmiönä, ja sukupuoleen, naiseuteen, liittyviin erityispiirteisiin keskitytään myöhemmässä osiossa. Opinnäytetyön tutkimusosio liittyy hanketyöhön, ja hankkeen taustan ymmärtämiseksi on syytä avata kotoutumisen ja osallisuuden käsitteistöä laajemminkin. Opinnäytetyön kirjallisuuskatsauksessa pohditaan kotoutumista sen organisoinnin, marginalisaation ja ulottuvuuksien näkökulmasta, työtä kotoutumista määrittävänä tekijänä ja maahanmuuttajanaisten kotoutumisen erityispiirteitä.

3.1 Kotoutumistoimien organisointi Suomessa

Kotoutumisella tarkoitetaan *maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen.* (Saukkonen 2016.)

Kotoutuminen on käsite, jolla tarkoitetaan maahanmuuttajan sopeutumista Suomeen. Se on suomenkielinen vastine yhteiskuntaan integroitumiselle. Onnistumisen kotoutumisen tavoitteena voidaan pitää maahanmuuttajan osallistumista työelämään ja uuden yhteiskunnan toimintaan. Kotoutuminen on yksilöllinen prosessi, jossa on tärkeää säilyttää myös maahanmuuttajan oma kieli ja kulttuuri. (Peltola & Metso 2008, 63.)

Maahanmuuttajien osallisuutta ja sen haasteita koskevia tutkimuksia on melko hyvin saataville verkkojulkaisuuksina ja perinteisinä painotuotteina. Pro gradu -tutkielmassaan Terhi Tuominen (2016) on tutkinut, miten pakolaisstatuksesta voi päästä eroon ja saada uuden yhteiskunnan täysivaltaisen jäsenen aseman. Tuominen käyttää käsitettä valtaistuminen (empowerment, voimaantuminen) kuvaamaan onnistunutta kotoutumista kotouttavassa sosiaalityössä. Siitosen (1999, 117) mukaan voimaantumisen korostuu yksilön oma sisäinen vahvistuminen ja kokemus tasapainoisuudesta, sekä sisäisestä vahvuudesta suhteessa ympäristöönsä. Voimaantumisen seurauksena yksilö pystyy asettamaan ja saavuttamaan päämääriä, tuntee elämänhallintaa ja kokee itsetuntonsa parantuneen. Lisäksi hänen tulevaisuudenuskonsa kasvaa. Voimaantuminen voidaan määritellä ihannetilaksi, joka syntyy yksilön valintojen ja sosiaalisen ympäristön ollessa tasapainossa.

Kotouttamislain (30.12.2010/1386) keskeisin sisältö on maahanmuuttajien integraation eli kotoutumisen tukeminen. Kotoutumisella tarkoitetaan kokonaisuutensa ja eheytymistä. Tällöin erilaiset ainekset ja tapahtumat sulautuvat samaksi kokonaisuudeksi. (Jokisaari 2006, 9.) Kotoutumisen prosessissa maahanmuuttaja pyrkii säilyttämään etnisen identiteettinsä, samaan aikaan osallistuen yhteiskunnan toimintaan sen täysivaltaisena jäsenenä. (Berry 1997, 9-10).

Kotoutujan palvelut alkavat alkukartoituksella, jonka tekemisestä vastaa joko kunta tai Työ- ja elinkeinotoimisto. TE-toimisto vastaa alkukartoituksesta, jos maahanmuuttaja on rekisteröity työttömäksi työnhakijaksi, ja kunta, jos maahanmuuttaja saa toimeentulotukea muutoin kuin tilapäisesti. Alkukartoituksen jälkeen kotoutumissuunnitelmasta sovitaan yhteistyössä kunnan, TE-toimiston ja asiakkaan kesken. (Tuomikoski 2016, 20.) Kotoutumissuunnitelma tehdään maahanmuuttajille, jotka ovat oikeutettuja työmarkkinatukeen tai toimeentulotukeen. Suunnitelma voidaan tehdä myös arvion perusteella, vaikka edellä mainittuja tukia ei saisikaan. Maahanmuuttajan kuuluessa kotoutumislain piiriin, on työllistymissuunnitelman teko mahdollista, esimerkiksi kun tuettu omaehtoinen opiskelu alkaa. (Kenelle kotoutumissuunnitelma tehdään, s.a.) Suunnitelmassa sovitaan, mitä toimenpiteitä se sisältää. Tämä tapahtuu riippumatta siitä, mikä on oleskelun peruste. Maahanmuuttajien osallisuuden ja aktiivisuuden lisääminen korostuvat usein kotouttamisohjelmissa. (Tuominen 2016, 2.)

Lakisääteistä työtä kotoutumisen edistämiseksi tehdään kuntien eri toimialoilla. Yhteistyötä myös kolmannen sektorin kotouttavan työn kanssa tehdään. Maahanmuuttajien osallisuus yhteiskunnan kaikilla sektoreilla on kotoutumisen päätavoite (Etelä-Kymenlaakson kotouttamisohjelma 2013–2018,12.)

Etelä-Kymenlaakson kotouttamisohjelman (2013–2018) tärkeimmät päämäärät ovat maahanmuuttajien kielitaidon kehittyminen, yhteiskuntaan sopeutuminen ja työllistyminen. Toiminta painottuu alkuvaiheen palveluihin, myönteisen vuoropuhelun kehittämiseen eri väestöryhmien välille sekä seutuyhteistyön tiivistämiseen. Näihin päämääriin pyritään hyvällä arkielämän kotoutumisella, koulutuksen kehittämällä ja työllistymisen edistämällä sekä yhteisöjen tuella maahanmuuttajien kotoutumisessa.

Kotoutuminen tapahtuu arkisessa vuorovaikutuksessa, prosessinomaisesti. Valtio maksaa kunnille korvauksia kotoutumisen edistämiseksi järjestetyistä palveluista, kunnan eri toimijoiden kesken. (Tuominen 2016, 11.) Yhteistyötä tehdään myös kolmannen sektorin kotouttavan työn kanssa. Maahanmuuttajien osallisuus yhteiskunnan kaikilla sektoreilla on kotoutumisen päätavoite (Etelä-Kymenlaakson kotouttamisohjelma 2013–2018,12.) Viranomaiset ja erilaiset toimijat, kuten järjestöt, työyhteisöt, yritykset ja oppilaitokset tukevat kotoutumista. Kuvassa 1 on kuvattu kotoutumisen prosessi.

MONIULOTTEINEN PROSESSI

Maahanmuuttaja saa tarvitsemansa tiedot ja valmiudet toimiakseen yhteiskunnan aktiivisena jäsenenä.

VUOROVAIKUTUSTA

Kotoutuminen tapahtuu arjen vuorovaikutuksessa yhteiskunnan ja erilaisten yhteisöjen kanssa. Se muuttaa myös vastaanotettavaa yhteiskuntaa.

LAAJAA YHTEISTYÖTÄ

Viranomaistyön lisäksi kotoutumista tukevat esimerkiksi järjestöt, työyhteisöt, yritykset, oppilaitokset, naapurusto sekä muut yhteisöt.

Kuva 1. Kotoutuminen prosessina (Mitä kotoutuminen on? 2017)

Lakisääteinen kotouttamisaika on noin kolme vuotta. Oikeus kotoutumissuunnitelmaan voidaan pidentää enintään viiteen vuoteen erityisestä syystä. Syitä oikeuden pidentämiseen voivat olla vaikkapa luku- ja kirjoitustaidon opiskelu tai äitiysvapaata vastaavan ajan takaaminen myös maahanmuuttajille. (Peltola & Metso 2008, 63.)

Työ- ja elinkeinoministeriön (Tuomikoski 2016, 12) mukaan yleisimpiä palveluita, joihin Suomeen muuttaneet ulkomaalaiset osallistuvat, ovat omaehtoinen opiskelu, työvoimakoulutus, työkokeilu, työllistyminen ja kuntouttava työtoiminta. Opinnäytetyön tutkimusosioon osallistuvat naiset ovat mukana joko kotoutumiskoulutuksessa, työkokeilussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa.

3.1.1 Kotoutumiskoulutus

Kotoutumiskoulutus kestää noin vuoden. Koulutuksessa opiskellaan suomen kieltä, yhteiskuntatietoa ja työn hakemisessa tarvittavia taitoja, ja sen tarkoituksena on parantaa työllistymismahdollisuuksia. Koulutuksessa opiskellaan yleensä 5 päivänä viikossa, 7 tuntia päivässä. Koulutukseen kuuluu työelämään tutustumisjakso. TE-toimiston koulutukset ovat maksuttomia, ja koulutuksen aikana maksetaan yleensä työttömyysetuutta sekä kulukorvausta koulutuspäiviltä. Kulukorvaus on tarkoitettu matkojen ja aterioiden maksamiseen. (Opas työ- ja elinkeinotoimiston uudelle maahanmuuttaja-asiakkaalle, s.–.)

Kotoutumisaikana voidaan maksaa suomen tai ruotsin kielen koulutusten ajalta työttömyysetuutta ja kulukorvausta. Edellytyksenä on, että koulutuksessa on opiskelua vähintään 20 tuntia viikossa ja että opiskelusta on sovittu kotoutumissuunnitelmassasi. Opiskelun voi aloittaa, kun siitä on sovittu TE-toimiston kanssa. (Opas työ- ja elinkeinotoimiston uudelle maahanmuuttaja-asiakkaalle, s.a.)

Kotkassa Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto EKAMI järjestää kotoutumiskoulutusta. Myös joitakin pienempiä toimijoita on, konsulttifirmat järjestävät myös kielikoulutuksia. Ekamin koulutuksessa opiskellaan suomea sekä työelämä- ja yhteiskuntatietoa. Kotoutumiskoulutukseen kuuluu 1-4 moduulia, yhden moduulin kestäessä 14–18 viikkoa. (Maahanmuuttajat, s.a.) Kotoutumiskoulutus

toteutetaan alkukartoituksen perusteella kolmella oppimispolulla, jotka ovat hidas, perus ja nopea polku. Kotoutujat, joilla on erilaisista syistä vaikeuksia edetä opinnoissa, voivat opiskella hitaassa opintopolussa. He saavat opetussuunnitelman mukaisen tuen opintoihinsa. (Etelä-Kymenlaakson kotouttamisohjelma 2013–2018, 29, 37.)

3.1.2 Työkokeilu

Sotekin käsityöpajalta kulttuuripaketin toteutuksiin osallistuvista työntekijöistä suurin osa on työkokeilussa. Työkokeilun aikana on tarkoitus selvittää, onko kyseinen ammattiala sopiva asiakkaalle. Työkokeilusta tehdään sopimus asiakkaan, työnantajan ja TE-toimiston välillä. Työkokeilun ajalta ei saa palkkaa, vaan työttömyysetuutta ja kulukorvausta. (Opas työ- ja elinkeinotoimiston uudelle maahanmuuttaja-asiakkaalle.) Työkokeilu antaa tukea ammatinvalintaan ja uravaihtoehtojen selvittämiseen, esimerkiksi jos aiempaa ammattia vastaavaa työtä ei ole tarjolla Suomessa tai asiakkaalta puuttuu koulutus (Tuomikoski 2016, 20).

Työkokeilu kestää 3–6 kuukautta. Tänä aikana on mahdollisuus selkeyttää ammatinvalintaa, tutustua suomalaiseen työkuulttuuriin ja kehittää suomen kielen taitoa. Kotouttaviin palveluihin oikeutetut maahanmuuttajat, pidempään maassa asuneet työttömät maahanmuuttajat sekä ulkomailta paluumuuttaneet suomalaiset, joilla on oikeus TE-toimiston kotouttamissuunnitelman mukaiseen työkokeiluun, voivat osallistua työkokeiluun, mikäli he tarvitsevat lisätukea työllistymiseensä. Työkokeilun tavoitteena on edistää maahanmuuttajien sekä paluumuuttajien työllistymistä ja integroitumista suomalaiseen työelämään ja yhteiskuntaan. Työkokeilu auttaa oppimaan suomen kieltä ja suomalaisen työelämän pelisääntöjä ja työkuulttuuria. (Maahanmuuttajien tuettu työkokeilu 2015.)

3.1.3 Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttavassa työtoiminnassa mukana olevilla maahanmuuttajilla ei ole enää kotoutumissuunnitelmaa. Kuntouttavan työtoiminnan tavoite on edistää elämänhallintaa ja työllisyyttä, ja toimenpiteenä se on viimesijainen. Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301) sekä työttömyysturvalaki (30.12.2002/1290) ovat kuntouttavan työtoiminnan taustalla (Kuntouttava työtoiminta 2015).

Sosiaali- ja terveydenhuolto järjestää kuntouttavaa työtoimintaa kunnan toteutamana. Kunnat rahoittavat yli 500 päivää työmarkkinatukea saaneiden jatko-tuen. Tämä on lisännyt asiakasmäärää kuntouttavassa työtoiminnassa valtion maksaessa työmarkkinatuen, asiakkaan ollessa osallisena aktivointitoimenpi-teissä. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 13 – 14.)

Kuntouttavan työtoiminnan aikana asiakkaiden hyvinvointi tutkimusten valossa lisääntyy. Kuntouttava työtoiminta on etappi kohti työllisyyttä tai eläkkeelle jää-mistä. Yleisin lähettäjätaho kuntouttavaan työtoimintaan on TE-toimisto (Karja-lainen & Karjalainen 2010, 11,18). Asiakkaalle tehdään aktivointisuunnitelma, johon kirjataan hänen koulutuksensa, työuransa, aiemmat työvoimapalvelut ja niiden vaikuttavuus sekä asiakkaan saamat sosiaali- ja terveysalan palvelut, esimerkiksi kuntoutuspalvelut. Kuntouttava työtoiminta on vaihtoehto silloin, kun henkilö ei ole arviointien mukaan kykeneväinen työvoimapalveluihin tai työhön työ- ja toimintakyvyn rajoitusten vuoksi. Aktivointisuunnitelmaan kirja-taan lisäksi työtoiminnan vaikuttavuuden ja jatkosuunnitelmien arvioinnin ajan-kohta. Kuntouttavan työtoiminnan jaksoa määrittävät lain asettamat aikarajat -jakso voidaan tehdä 3 – 24 kuukaudeksi kerrallaan, ja siihen saa osallistua enimmillään 230 päivänä vuodessa, 1 – 4 päivänä viikossa ja 4 – 6 tuntia päi-vässä. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189.) Aktivointisuunnitel-maan tulee sopia ja kirjata mm. työtoiminnan sisältö ja vastuut. Usein kuntout-tava työtoiminta voi alkaa ryhmämuotoisella työtoiminnalla (Karjalainen & Kar-jalainen 2010, 20.)

Kotkassa kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään ostopalveluina erilaisten yh-distysten toimesta. Sotekin käsityöpaja on tällainen ostopalvelun tuottaja. Maahanmuuttajat oppivat suomalaista työkuultuuria, ja työpajatyöskentely val-mentaa myös kulttuuriin. Työelämä-tieto välittyy maahanmuuttajataustaisille työntekijöille esimerkkien, tiedon ja tuen avulla. Tämä tieto liittyy esimerkiksi ajan käyttämiseen sekä työn ja yksityiselämän yhdistämiseen. (Puroaho & Leppänen 2013, 33 – 35, 42 – 43.) Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteet liitty-vät elämänhallintaan ja työllisyyden edistämiseen. Joillakin kuntouttavan työ-toiminnan asiakkailla avun tarve liittyy monille elämän osa-alueille. Yksilöval-mentajat auttavat arjenhallinnan haasteissa palveluohjauksella ja palvelujen tarvetta kartoittamalla. (Puroaho & Leppänen 2013, 14 – 16, 61.)

3.2 Marginalisaatio kotoutumisen haasteena

Marginalisaatio syntyy, kun on vain vähäisiä mahdollisuuksia tai kiinnostusta säilyttää omaa, alkuperäistä kulttuuriaan. Samanaikaisesti voi olla myös hyvin vähän tai ei lainkaan kiinnostusta olla vuorovaikutuksessa muiden kulttuurien edustajien kanssa. Tilanne on varsin erilainen verrattuna integraatiostrategian mukaisesti suuntautuneisiin maahanmuuttajiin. (Berry 1997, 9 –10.)

Yhteisöllisen sopeutumisen käsite on hyvä ymmärtää puhuttaessa marginalisaatiosta. Yhteisölliseen sopeutumiseen kuuluu tietotaito tarvittavien resursien käyttöön saamisesta, turvallisuudentunne sekä toimiminen palveluiden käyttäjänä. Yhteisöllisen sopeutumisen esiteitä ovat pelko, haluttomuus ja kulttuurishokki. (Valtonen 2016, 7.) Yhteisöllistä sopeutumista voidaan tukea erilaisia kursseja, mentorointiohjelmia ja koulutuksia järjestämällä. Hanketyöllä voidaan tukea tätä yhteisöllistä sopeutumista ja estää marginalisaatiota kohdentamalla palveluja maahanmuuttajaperheisiin ja erityisesti naisiin.

Oman kulttuurin säilyttämisen mahdollisuuksia pohdittaessa on syytä tarkastella saatavilla olevia palveluja. Resurssointi esimerkiksi vuorovaikutuksen tukemiseen tapaamispaikkojen muodossa, voi olla merkittävästi voimaannuttavaa ja osallistavaa. Palveluja tulee tarjota entistä oikea-aikaisemmin ja kohdennetusti.

Yksittäisen maahanmuuttajan mahdolliseen marginalisoitumiseen vaikuttaa vahvasti työnsaanti. Suomalainen yhteiskunta pohjaa vahvasti työntekoon, ja kotoutumisen onnistumista mitataan usein sillä, miten moni maahanmuuttaja työllistyy. Työllistyminen ei kuitenkaan aina ole mahdollista. Huonojen työmarkkinoiden aikana töitä ei koulutuksesta ja työkokemuksesta huolimatta välttämättä löydy, ja tällöin toimeentulo joudutaan turvaamaan sosiaalietuuksilla. Yhteiskuntaan kiinnittyminen tapahtuu tällöin muuten kuin työelämässä, esimerkiksi sosiaalisissa ryhmissä. (Valtonen 2008, 64.) Maahanmuuttajien on vaikea saada pitkäaikaisia työsuhteita. Siksi asettuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja yhdenvertaisuuden toteutuminen käytännön toimina on ymmärrettävä laajassa kontekstissa.

3.3 Kotoutumisen ulottuvuudet

Integraatiolla on useita eri ulottuvuuksia, joina voidaan pitää rakenteellista kotoutumista, kulttuurista kotoutumista, vuorovaikutuksellista kotoutumista sekä identifioivaa kotoutumista (Heckmann 2005, 16). Ihmisen rooleja uudessa yhteiskunnassa kuvataan näillä ulottuvuuksilla (Tuominen 2016, 6).

Rakenteellisen kotoutumisen tärkein tavoite on integroitua yhteiskunnan taloudellisiin rakenteisiin. Käytännössä tämä tarkoittaa maahanmuuttajan sijoittumista työmarkkinoille. Rakenteellinen kotoutuminen pitää sisällään myös koulutukseen osallistumisen ja tutkinnon saamisen, sekä turvallisten ja riittävien asumisolosuhteiden saavuttamisen. (Heckmann 2005, 16.) Rakenteellinen kotoutuminen on tiiviisti sidoksissa taloudelliseen sopeutumiseen, joka voi uuteen maahan muutettaessa olla haasteellista eri syistä. Valtonen (2016, 7) viittaa Martosen ym. 2014 julkaisemaan artikkeliin, jossa esteenä taloudelliselle sopeutumiselle voi olla erilaisuuden perusteella tapahtuva syrjintä työmarkkinoilla. Taloudellisen sopeutumisen lisäksi myös vaikuttamisen mahdollisuudet ovat oleellinen osa rakenteellista kotoutumista. Tähän liittyy olennaisesti mm. poliittinen osallisuus ja osallistuminen äänestämällä ja muilla tavoin vaikuttamalla. (Heckmann 2005, 16.)

Kulttuurisessa kotoutumisessa on kyse asuinmaan kielen oppimisesta. Osallistuminen yhteiseen toimintaan mahdollistuu, kun oppii tuntemaan asuinmaan kulttuurin, kielen ja tavat. Tämä nähdään prosessina, joka kestää eripituisen ajan yksilöstä riippuen. (Valtonen 2008, 63.) Kielitaito on nykyaikaisessa yhteiskunnassa olennainen tekijä osallistumiselle ja osallisuudelle, elämän eri osa-alueilla. Kulttuuriseen integroitumiseen kuuluu myös paikallisten arvojen ja normien sekä yhteiskunnan pelisääntöjen omaksuminen ja ymmärtäminen. Tämä integroituminen koskee myös kantaväestöä, ja on näin ollen kaksisuuntaista. Myös kantaväestön kannattaa oppia näkemään ja ymmärtämään erilaisten kulttuurien läsnäolo ja niiden keskeiset piirteet. (Heckmann 2005, 16.)

Vuorovaikutuksellinen kotoutuminen käsittää sosiaalisten suhteiden rakentamisen. Sosiaalisen verkostoitumisen kannalta on tärkeää, että maahanmuuttajalla on eri tyyppisiä ystävyys- ja tuttavuussuhteita, myös eri väestöryhmiin kuuluvien ihmisten kanssa. Tällöin integraatio mahdollistuu, koska sosiaalista

kanssakäymistä tapahtuu muutenkin kuin viranomaisverkostossa. Verkostoituminen edellyttää kielitaitoa. Kielitaito paranee kantaväestön kanssa toimiessa, ja positiivisena asiana näyttäytyy myös itseluottamuksen lisääntyminen erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Fyysinen ja psyykkinen hyvinvointi on edellytys hyvälle elämänlaadulle ja tärkeä asia kotoutumisessa. Kun voi itse hyvin, voi huolehtia myös muista. (Heckmann 2005, 17.)

Identifioiva kotoutuminen rakentuu muitten kotoutumisen osa-alueilla tapahtuvan kehityksen rinnalla samanaikaisesti. Identifioiva kotoutuminen on tiiviisti yhteyksissä samaistumisen ja identiteetin käsitteisiin, ja onnistumisen kotoutumisen seurauksena maahanmuuttaja alkaa kokea itsensä uudessa kotimaassaan yhteiskunnan täysivaltaiseksi ja yhdenvertaiseksi jäseneksi. Kotoutunut maahanmuuttaja tuntee yhteenkuuluvuuden tunnetta muiden samaan yhteiskuntaan kuuluvien ihmisten kanssa ja näkee asuinmaansa lähtökohtaisesti myönteisessä valossa. (Heckmann 2005, 18.) Evelyn Kallen (Valtonen 2008, 64) mukaan identiteetin tasolla on tapahtunut kotoutuminen, kun jostain muusta kuin omasta etnisestä ryhmästä tulee yksilön ensisijainen viiteryhmä.

Kotoutuminen voidaan käsittää laajaksi yhteiskunnalliseksi prosessiksi, jossa maahanmuuttajat osallistuvat yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään samaan aikaan ylläpitäen oman kulttuurinsa kannalta tärkeinä kokemiaan ja pitämiään asioita. Sekä maahanmuuttajilta että valtaväestöltä edellytetään sopeutumista kotoutumisen onnistumiseksi parhaalla mahdollisella tavalla. (Peltola & Metso 2008, 63.)

Kotoutuminen ei aina etene edellä esitetyn mallin mukaisesti. Syynä tähän voi olla kotoutumispalvelujen käyttämättömyys. Palvelut eivät tavoita kovin hyvin ihmisiä, jotka muuttavat Suomeen avioliiton, perheen tai työn takia. Vuoden 2014 tilastojen mukaan vain alle puolet työperäisistä maahanmuuttajista oli osallistunut kielikursseille. Kotoutumisvaiheen aikana maahanmuuttajiin kohdistuu aktiivisia toimia, mutta sen jälkeenkin tarvitaan tehostettua tukea ja ohjausta. (Osallisuus 2017, s.a.)

Kotoutumisen oletuksena on, että maahanmuuttaja ottaa haltuun uuden kielen, kulttuurin ja yhteiskunnan toimintatavat ja että hän hakeutuu työmarkkinoille. Kotoutuminen kuitenkin vain harvoin on näin helppoa. Kotoutuminen on

henkilökohtainen prosessi, jonka alkua ja loppua on vaikeaa, ellei mahdotonta määrittää. Kotoutumisaika on todellisuudessa lähes aina valtion tukemaa kotoutumisaikaa pidempi. (Kriikkula & Saarinen 2015.)

3.4 Työ kotoutumista määrittävän tekijänä

Maahanmuuttopolitiikka Suomessa tarkoittaa ennen kaikkea työperäisen maahanmuuton edistämistä. (Keskinen ym. 2012, 85). Etelä-Kymenlaaksoonkin muutetaan ulkomailta usein työn vuoksi. Muita syitä ovat opiskelu, perhesiteet, paluumuutto tai pakolaisuus. Työperäinen maahanmuutto lisääntyy seutukunnalla voimakkaasti, ja valtaosa muutoista tapahtuu omaehtoisesti joko suoraan ulkomailta tai muualta Suomesta. (Etelä-Kymenlaakson kotouttamisohjelma 2013–2018, 11.)

Arkipuheessa yhteiskuntakelpoisuuden ja maahanmuuttajakelpoisuuden mittarina nähdään nimenomaan työnteko. Poliittisessa puheessa työhön osallistuminen ja kielen opiskelu näyttävät maahanmuuttajan tahtotilasta riippuvina asioina, vaikka todellisuudessa ne ovat riippuvaisia järjestelmän toimivuudesta ja asenneilmapiiristä. Julkisuudessa ei oteta esiin työhönottotilanteiden syrjivyyttä tai kielikoulutuksia riittämättömyyttä. Työ on mittapuu, jolla maahanmuuttajia mitataan sekä yhteiskunnan, että heidän itsensä keskuudessa. (Keskinen ym. 2012, 85.)

Työllistyminen ei ole maahanmuuttajalle ainakaan heti realistinen vaihtoehto. Maahanmuuttajat kaipaavat Kuntoutussäätiön tutkimuksen mukaan kotoutumisvaiheeseen alusta alkaen tiivistä työelämäyhteyttä. Haastatellut maahanmuuttajat toivoivat, että heihin suhtauduttaisiin alusta alkaen työvoimana ja että heidän kanssaan käytäisiin säännöllisesti kouluttautumista ja työllistymistä koskevia keskusteluja, jotka tukisivat myös kotoutumissuunnitelmien toteutumista. Työelämän näyttäytyminen kaukaisena ja epäselvänä tavoitteena, edesauttaa passivoitumista ja mahdollisesti totuttaa elämään tukien varassa. (Peltola & Metso 2008, 69.)

Suomalainen työelämäkulttuuri voi näyttäytyä haasteellisena maahanmuuttajan näkökulmasta. On huomioitava, että sovitautuminen työyhteisöön sen sisällä on aina vastavuoroinen prosessi. Tähän prosessiin vaikuttavat sekä

työntekijän oma käyttäytyminen ja suhtautuminen muihin, että työyhteisön asennoituminen uuteen jäseneensä. Työyhteisöllä on parhaimmillaan vahva, voimaannuttava vaikutus yksilön elämään. Yhteisöllisyyden tarve on yksilöllinen ja kulttuurisidonnainen. Suurin osa ihmisistä kaipaa yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta suhteessa muihin - ulkopuolisuus ja yksinäisyys koetaan rasakaaksi. Työpaikalla työtovereiden välisten suhteiden puute voi vaikeuttaa sekä työyhteisöön sopeutumista, että työntekoa. Ilman työtoverisuhteita jää myös helposti ulkopuoliseksi työpaikan sekä virallisesta että epävirallisesta tiedonkulusta. Ajan mittaan suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin sekä ulkomaalaisten työntekijöiden vastaanottamisen on muuttunut myönteisemmäksi. (Bergbom 2007, 106.)

Monen maahanmuuttajan työuralla vuorottelevat työharjoittelujaksot ja määräaikaiset työsuhteet, työttömyysjaksot ja työllisyyskursseille osallistuminen. Työurasta tulee näin ollen epävarma ja katkonainen. Työelämä näyttäytyy maahanmuuttajille hauraana, ja toisaalta joustavuuden vaatimukset vahvoina. Koulutus ja kielikurssit voivat vahvistaa maahanmuuttajan työmarkkina-asemaa. (Keskinen ym. 201, 16.) Etelä-Kymenlaakson kotouttamisohjelman (2013–2018, 37) tavoitteena on kaikkien maahanmuuttajien pääseminen tarvettaan vastaavaan koulutukseen. Erityistä huomiota kiinnitetään naisten tasa-vertaiseen mahdollisuuteen rakentaa polkuja työelämään.

Erilaisilla hankkeilla ja projekteilla pyritään parantamaan maahanmuuttajien sopeutumista ja työllistymistä. Masto-hanke pyrkii siihen vastaamaan – tunnistamaan maahanmuuttajanaisten osaaminen ja ohjaamaan heitä palvelujen pariin.

Työmarkkinoiden tutkimuksessa hyödynnetään entistä enemmän teorioita, jotka tukeutuvat työelämän rakenteisiin ja niissä tapahtuviin muutoksiin. Työmarkkinoiden nähdään jakautuneen lohkoihin, jotka ovat hierarkkisia ja keskenään kilpailevia. Ihmiset valikoituvat näihin lohkoihin erilaisin kriteerein. Työmarkkinat nähdään kahtiajakautuneina, duaaleina. (Forsander 2002, 42–45.)

Primaarisektoria leimaa työsuhteiden pysyvyys, turvallisuus sekä hyvät etene-
mismahdollisuudet. Ydintyövoima työskentelee tällä sektorilla. Sekundaarityö-

markkinoita sen sijaan leimaa työsuhteen jatkuvuuden epävarmuus, suuri työttömyysriski ja etenemismahdollisuuksien sekä työolosuhteiden heikkous. Nämä tekijät edesauttavat sitä, että sekundaarityömarkkinoilla esiintyy suurissa määrin vapaaehtoista liikkuvuutta työpaikasta toiseen sekä työvoimasta pois ja takaisin. Primaari- ja sekundaarisektoreiden välillä työvoiman liikkuvuus on kuitenkin vähäistä tai sitä ei esiinny ollenkaan. (Linnanmäki-Koskela 2010, 16.)

Suomessa maahanmuuttajat työskentelevät yhä useammin sekundaarimarkkinoiden työtehtävissä, joihin on hankala löytää työvoimaa kantaväestön keskuudesta. Näitä tehtäviä leimaa rakennemuutos ja työn epävakaistuminen (Forsander 2002, 42.) Aarnitaival (2012, 18) kuvaa väitöskirjassaan, että primaarisektorin vakituiset työsuhteet ovat käyneet harvinaisemmiksi viime vuosikymmenien aikaan epätyypillisten työsuhteiden yleistyessä. Automatisoimisen myötä sekundaarisektorin työpaikat ovat toisaalta vähentyneet. Joillakin aloilla, vaikkapa metalliteollisuudessa, saattaa olla korkea työttömyysprosentti, kun taas toisilla aloilla, kuten hoitoalalla, työvoimasta on pulaa.

Maahanmuuttajatyöpaikkoja on Suomessa etenkin ravintola-, teollisuus-, siivous-, hoito-, rakennus- ja opetusalailla, joista useimmilla vallitsee työvoimapula (Linnanmäki-Koskela 2010, 17). Maahanmuuttajat työllistyvät usein myös maahanmuuttajapalveluiden mukana avautuneisiin ns. etnospesifeihin työtehtäviin, esimerkiksi tulkeiksi tai oman kielen opettajiksi. Niillä on usein sisääntuloammatteja korkeampi status. Liikkuvuus työtehtävästä toiseen on kuitenkin heikkoa. Siksi etnospesifit työtehtävät kuuluvat työmarkkinoiden sekundaari-lohkoon. (Forsander 2002, 43.)

Työmarkkina-asemaa selittävät sukupuoli, ikä ja maahanmuuttajien kohdalla muuttosyy sekä työelämässä ilmenevä etninen syrjintä – nämä ovat ns. rakenteellisia syitä. (Linnanmäki-Koskela 2010, 27–28). Erilaiset osatyömarkkinat perustuvat muun muassa puutteisiin maahanmuuttomaan edellyttämistä pätevyyksistä, esimerkkeinä tutkintojen tunnustamattomuus tai kielitaidon puute. Todennäköisesti taustalla on myös syrjintää, joka kohdistuu erilaisiin etnisiin ryhmiin. Työmarkkinoiden lohkoutumista on joissain maissa edistänyt niiden harjoittama laajamittainen työvoiman rekrytointi muun muassa teollisuuden matalapalkkatöihin. (Kyhä 2011, 66.)

Tutkinnoilla ja todistuksilla on keskeinen merkitys siirryttäessä työvoimajonoihin ja jonoista edelleen työpaikkoihin. Hyvä koulutus saattaa pahimmillaan oikeuttaa vain paikkaan työvoimajonoissa. Työnantajilla on valta päättää, keitä työpaikkoihin valitaan, ja mitkä ovat valintojen perusteina. Koulutettua väkeä on näissä jonoissa entistä enemmän, ja kilpailu hyvistä työpaikoista on entistä kovempaa. (Kyhä 2011, 67.)

3.5 Maahanmuuttajanaisten kotoutumisen erityispiirteitä

Suomessa asuu noin 102 000 työikäistä maahanmuuttajanaista. Maahanmuuttajanaisten työttömyys on noin kolminkertaista verrattuna suomalaisnaisten työttömyyteen, ja mielenkiintoinen piirre työttömyydessä on, että ero on vielä suurempi korkeakoulutettujen naisten osalta. Maahanmuuttajilla ei useinkaan ole oman alan suosittelijoita tai verkostoja, jolloin heidän on vaikea todistaa osaamistaan asiantuntijatehtävissä. (Alitolppa-Niitamo ym. 2013, 177.)

Kyhän (2005, 79) mukaan työmarkkinoiden ulkopuolella on työikäisiä maahanmuuttajia jotka opiskelevat, hoitavat kotona lapsiaan tai ovat muista syistä, esimerkiksi vajaakuntoisuuden vuoksi, pois työmarkkinoilta. Pakolaisperheissä lapsia on keskimääräistä enemmän, joten kotona lapsiaan hoitavia kotiäitejä on tässä ryhmässä paljon. Parhaat työllisyysnäkyvät on heillä, jotka kieleltään, kulttuuriltaan ja ulkonäöltään ovat lähimpänä valtaväestöä.

Maahanmuuttajanaisten työllistyminen on vaikeaa Suomessa. Maahanmuuttajanaisten työttömyysaste on korkeampi OECD-maissa vain Slovakiassa ja Puolassa. Erityisen heikko työmarkkina-asema on pakolaisina tulleilla maahanmuuttajanaيسilla, esimerkiksi Irakista, Iranista, Somaliasta, Pohjois-Afrikasta, Turkista ja entisestä Jugoslaviasta, tulleilla. (Kyhä 2005, 81.)

Eri-ikäiset maahanmuuttajanaiset kohtaavat työmarkkinoilla moninkertaista syrjintää. Sukupuoli, ikä ja etninen tausta voivat toimia työmarkkinoilla päällekkäisinä, työmarkkinoille pääsyä vaikeuttavina tekijöinä (Kyhä 2005, 82.) Maahanmuuttajien työmarkkina-asema on epävakaata, ja esimerkiksi Suomen ulkopuolella suoritettua koulutusta voi olla vaikea hyödyntää työmarkkinoilla. Puolison tuloista riippuvaisuus voi näyttäytyä raskaana – Keskinen ym. (2012,17) kirjassa mainitaan Saarisen tekemä haastattelu, jossa Venäjältä Suomeen

muuttaneet naiset puhuivat pysyvän oleskeluluvan odotteluajasta vuosia kestävä ”lusimisena”. Vasta avioliiton kestänyt neljä vuotta he saivat pysyvän oleskeluluvan ja tulivat riippumattomiksi puolisonsa tuloista, mahdollisesti työllistytyään.

Tuomisen (2016, 14) pro gradu -tutkielmassa viitataan Valtosen (2001) artikkeliin, jossa todetaan työnteon lisäävän muita elämän osallistumisen muotoja ja tuovan myös statusta. Maahanmuuttajanaiset hyötyvät siitä, että tasa-arvoinen yhteiskunta tarjoaa mahdollisuuden yhdistää työ ja perhe. Nämä tekijät mahdollistavat heidän tulemisensa yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi. Työttömyys voi heikentää myös muiden elämän osa-alueiden osallisuutta.

Monille maahanmuuttajanaisille avautuu uusia mahdollisuuksia koulutusmahdollisuuksien, työn ja itsenäisemmän elämän myötä. Toisaalta maahanmuuttoon voi liittyä entisen aseman ja siihen liittyneen arvostuksen heikkeneminen. Maahanmuutossa on kaksi puolta: se, miten hyvin maahanmuuttajanainen pystyy hyödyntämään uusia mahdollisuuksia, ja missä määrin lähiyhteisö ja yhteiskunta tukevat näitä pyrkimyksiä. Tilanne voi olla yhtäaikaan sekä voimauttava että henkisesti raskas. Suomalaisen yhteiskunnan naiskuva ei myöskään automaattisesti näyttäydy ihanteellisena, vaan maahanmuuttajanaiset ovat myös kritisoineet suomalaisen naisen asemaa. (Martikainen & Tiilikainen 2008, 27.)

Suomalaiseen työkuulttuuriin pääsee tutustumaan kotouttamiskoulutuksissa. Ne järjestetään Suomessa työvoimakoulutuksena, tukien koulutuksen työelämälähtöisyyttä. Koulutukset eivät kuitenkaan tavoita työelämän ulkopuolella olevia maahanmuuttajaryhmiä. Näitä ovat kotiäidit, iäkkäät maahanmuuttajat ja oppivelvollisuusiän ylittäneet, heikolla koulutustaustalla olevat nuoret maahanmuuttajat. Omaehtoinen opiskelu on joiltain osin paikannut tätä ongelmaa. (Selvitys maahanmuuttajanaisten ja -miesten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta, 2016, 58.)

Työelämän ulkopuolella olevat maahanmuuttajanaiset ovat tukea tarvitseva ryhmä, sillä naisten nähdään olevan avainasemassa perheiden kotoutumisessa. Tämän vuoksi tulee huomioida naiset, jotka jäävät kotouttamiskoulutuksen ja muiden kotoutumista tukevien toimenpiteiden ulkopuolelle. Valtion

kotouttamisohjelman mukaan lapsiaan kotona hoitaville maahanmuuttajanaisille tulisi järjestää mahdollisuus osallistua opetukseen, lastenhoitoon liittyvät tarpeet huomioiden. Tämän lisäksi erilaiset vertaisryhmät ja kohtaamismahdollisuudet ovat tärkeässä roolissa. Keskeinen tavoite kotoutumiskoulutuksen kehittämisessä on maahanmuuttajanaisten tasavertaisten osallistumismahdollisuuksien tukeminen. (Selvitys maahanmuuttajanaisten ja -miesten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta, 2016, 58.)

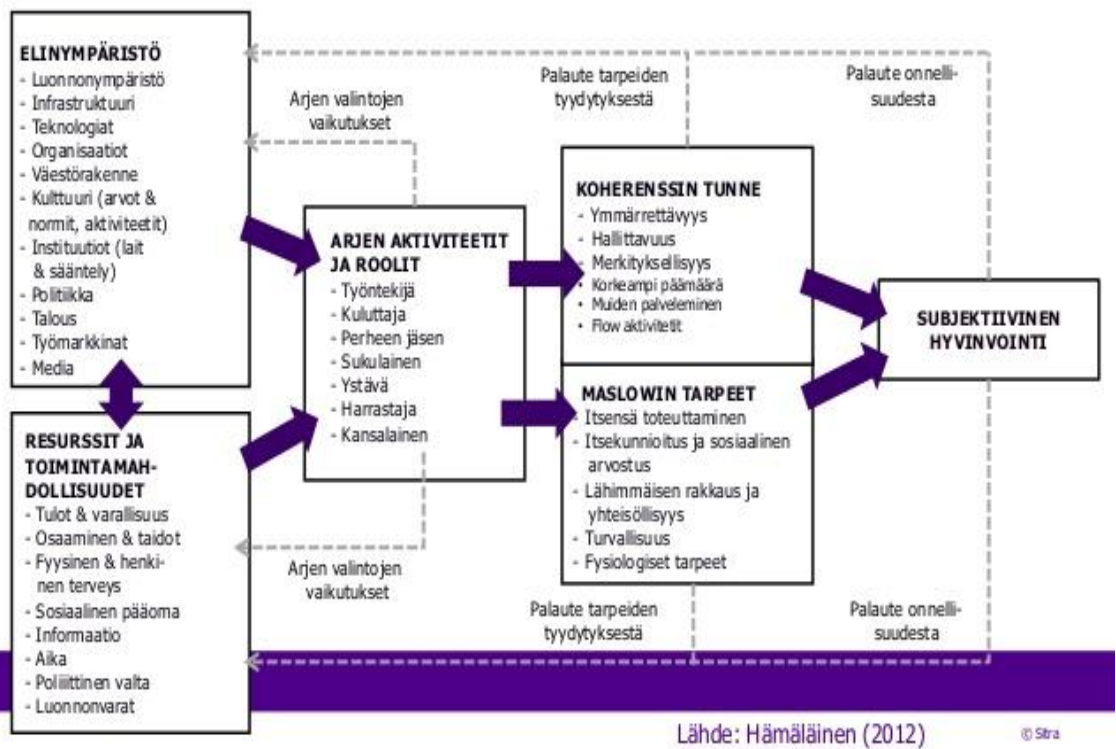
Kotoutumista voidaan tarkastella yksilön, perheen, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Prosessiin vaikuttavat monet tekijät, sukupuoli yhtenä niistä. Maahanmuuttajanaiset, erityisesti pakolais- ja musliminaiset, asetetaan usein lähtökohtaisesti uhrin asemaan. Suomalaisten asiantuntijoiden näkemykset maahanmuuttajista ovat sukupuolittuneita. Delfoi-tutkimuksen mukaan maahanmuuttajanaiset nähtiin useammin uhreina ja avun tarpeessa olevina, kun miehet nähtiin kulttuuriensa patriarkaalisten rakenteiden ylläpitäjinä. Onkin tärkeää huomioida yksilölliset voimavarat, tilannekohtaiset erot ja toimijuuden merkitys kotoutumisprosessissa kussakin tapauksessa. (Martikainen & Tiilikainen 2008, 24–25.)

4 SOPEUTUMISEN OSATEKIJÄT

Maahanmuuttajanaisten kotoutumista ja sopeutumista Suomeen tarkasteltaessa on huomioitava näiden käsitteiden merkitykset. Kotoutumisen ja jonkin elämän osa-alueen osattomuuden välillä on ristiriita, ja on mielenkiintoista pohtia näiden asioiden suhdetta toisiinsa. Maahanmuuttajanaisten ja maahanmuuttajamiehen osallisuus ovat tutkimusten valossa erilaisia (esimerkiksi Martikainen & Tiilikainen 2008), ja on mielenkiintoista tarkastella näitä eroja kotoutumisen näkökulmasta.

Terveystieteiden tutkimuskeskus (Osallisuus 2017) määrittää osallisuuden tunteena, joka syntyy ihmisen ollessa osallisena jossakin yhteisössä esimerkiksi opiskelun, työn, harrastus- tai järjestötoiminnan puitteissa. Yhteisöissä osallisuus ilmenee jäsenten arvostuksena, tasavertaisuutena ja luottamuksena sekä vaikutusmahdollisuuksina.

Yhteiskunnassa osallisena oleminen tarkoittaa yksilön mahdollisuuksia hyvinvoinnin peruspilareihin: terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Kansallisella tasolla osallisuus on demokraatian perusrakenne - kansalaisella on oikeus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, ja yhteiskunnan kehitykseen. Elämäntilanteet vaikuttavat osallisuuden asteeseen ja yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen. Osallisuuden kokeminen ja sosiaaliset verkostot ovat suojaavia tekijöitä hyvinvointivajeita ja syrjäytymistä vastaan. (Osallisuus 2017.) Kuvassa 2 on kuvattu subjektiivisen hyvinvoinnin osatekijät. Näitä osatekijöitä käsitellään kotoutumisen näkökulmasta seuraavassa kappaleessa.

Kuva 2. Subjektiivisen hyvinvoinnin osatekijät (Hämäläinen 2012)

4.1 Koherenssi, elämänhallinnan tunne

No man is an island.

John Donne 1624

Yksikään meistä ei ole saari - ihmisen sosiaaliset tarpeet ovat olleet tiedossa hyvin kauan. Tutkimukseni teoreettiseksi viitekehukseksi sopii hyvin Antonovskyn koherenssin tunteen teoria. Ihminen on sosiaalinen olento, joka kaikissa toimissaan on jollain tasolla yhteydessä muihin. Koherenssin tunteen teorian osa-alueet, ymmärrettävyys, hallittavuus ja mielekkyys, ovat sidoksissa ympäröivään sosiaaliseen maailmaan. Maahanmuuttajan kotoutuminen uuteen kotimaahan riippuu näistä osa-alueista, siitä, miten hän kokee maahanmuuton aiheuttamat haasteet ja pystyy niihin vastaamaan.

Aaron Antonovskyn (1979) koherenssin tunteen teoria käsittelee ihmisten sisäisiä, yksilöllisiä voimavaroja. Nämä voimavarat auttavat ihmistä selviytymään erilaisista vaikeistakin elämäntilanteista parhaalla mahdollisella tavalla. Suomenkielisiä vastineita koherenssille ovat elämänhallinnan tunne ja elämän johdonmukaisuuden ja hallittavuuden tunne. (Mammon 2016, 6.)

Koherenssin tunne on monen tekijän - yhteiskunnan, sosiaalisen ympäristön ja perimän - yhteisvaikutuksen tulos. Se saattaa heikentyä esimerkiksi elämänmuutoksen ja epävarmuuden vuoksi, kun taas joillakin koherenssi vahvistuu vastaavassa tilanteessa. Erilaisten toimintatapojen joustava käyttäminen edesauttaa voimakasta koherenssin tunnetta. Tämä taas aikaansaa ja ylläpitää terveyttä ja hyvinvointia. Heikko koherenssi puolestaan altistaa stressitekijöille ja niiden haitallisille terveysvaikutuksille. Sopeutuva hallinta lisää terveyttä. Resurssit, kuten hyvinvointi, kulttuurinen stabiilitetti ja sosiaalinen tuki edistävät koherenssin tunteen kehittymistä elämäkokemusten myötä. Koherenssin tunne on kulttuurista ja tilanteesta riippumaton perusta stressin hallinnalle. (Raitasalo 1995, 48–49.)

Koherenssin tunteella on selkeä yhteys kotoutumisen käsitteeseen. Antonovskyn tarkoittaa koherenssin rakentuvan lapsuudessa ja nuoruudessa. Opin- näytetyön kohderyhmä muodostuu aikuisista maahanmuuttajaisista. Antonovskyn näkemys siitä, että koherenssi asettuu tasolleen sitten, kun ihminen

on löytänyt paikkansa työelämässä, pääsääntöisesti 25–30 vuoden iässä, tukee näkemystä elämänhallinnan ylläpitämisen ja tukemisen tärkeydestä aikuisiällä. (Mammon 2010, 29–30.)

Koherenssin tunne voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: ymmärrettävyys, hallittavuus ja mielekkyys (Mammon 2010, 26). Koherenssin lähteenä Antonovsky painottaa työelämän merkitystä. Koherenssi rakentuu hänen mukaansa lapsuuden ja nuoruuden aikana, ja vahvistuu tai heikkenee ratkaisevasti vasta aikuisiällä. Työelämän eri ulottuvuudet vaikuttavat koherenssin tunteeseen. Näitä ulottuvuuksia ovat työyhteisön ihmissuhteet, sosiaalinen rooli ja arvostus ammatin määrittämänä sekä monipuoliset työtehtävät ja työn hallittavuus. (Virtanen 2010, 153.)

Yksilöt ovat erilaisia, toinen kokee haastavat tilanteet oppimisen ja kasvun paikkoina, kun taas toinen näkee samassa tilanteessa ylitsepääsemättömiä ongelmia. Voidaan puhua ymmärrettävyyden tunteesta, joka kannattelee. Yksilön kokemukseen elämän turvallisuudesta ja positiivisesta tulevaisuudesta vaikuttaa tunne olosuhteiltaan selkeästä ympäristöstä. Sekä yksilön oma, että muiden ihmisten roolit, näyttäytyvät tällöin selkeänä kokonaisuutena, ja ymmärrettävyyden kokemus on mahdollinen. Sosiaalinen ulottuvuus, esimerkiksi perheeseen tai johonkin yhteisöön koulutuksen tai työn kautta kuulumisena, on tärkeä ymmärrettävyyden tunteen määrittelyssä. Sosiaalinen tuki ja luottamus sosiaalisten suhteiden jatkuvuuteen lisäävät ymmärrettävyyden tunnetta. Oma-aloitteisuus, suunnitelmallisuus ja aktiivisuus mahdollistavat ymmärrettävyyden osa-alueen vahvan toteutumisen. Aktiivisesti ja oma-aloitteisesti toimien yksilö oppii tuntemaan yhteiskunnan järjestelmän ja sen erilaiset tavat. (Mammon 2010, 26–29.)

Yksilön kokemat henkilökohtaiset, sisäiset ja ulkoiset, voimavarat kuvaavat hallittavuuden tunnetta. Näitä voimavaroja voidaan hyödyntää ympäristön asettamien vaatimusten kohtaamisessa. Yksilön hallittavuuden tunteet määrittyvät sen perusteella, miten paljon yksilö jaksaa käsitellä elämänhallintaan liittyviä asioita. Sopiva määrä osaamista, kokemuksia ja haasteita edesauttavat elämän hallittavuutta. On tärkeää tunnistaa omat osaamistarpeensa ja kehittämishaasteensa, ja työstää näitä tarpeita esimerkiksi koulutuksen avulla. Elämän hallittavuuden tunne jää vajavaiseksi, jos tarjolla ei ole mielenkiintoisia ja

haastaviakin tehtäviä. Erilaisista tehtävistä suoriutuminen edellyttää tässäkin osa-alueessa sosiaalista ulottuvuutta. Sosiaaliset tukiverkostot ovat tärkeä tekijä, voimavara, johon voi tukeutua. Länsimaisissa käsityksissä yksilön perinteisesti nähdään omilla kyvyillään saavuttavan hallittavuuden tunteen, ja siksi Antonovskyn teoria poikkeaa näistä näkemyksistä. (Mammon 2010, 27.)

Yksilöllä on taipumus tulkita erilaisia tapahtumia ympärillään innostaviksi, mielekkäiksi ja haasteellisiksi. Antonovsky puhuu mielekkyyden tunteesta. Ymmärrettävyyden ja hallittavuuden näyttäytyessä heikkoina, mutta mielekkyyden sitä vastoin vahvana yksilön elämässä, saattaa se kertoa korkeista elämäntavoitteista. Todellisuus ja toimintakeinot eivät tällöin tue elämässä eteenpäin menemistä, ja seurauksena voi olla koherenssin tunteen heikkenemistä. Pienetkin asiat voivat olla mielekkäitä, vaikkapa päätöksentekoon osallistuminen. Aktiivisuus ja yhteiskunnan palveluiden hyödyntäminen auttavat saamaan tietoa erilaisista mielekkäistä tehtävistä. Itsenäisesti toimiminen, menestys opinnoissa, urasuunnitelmat sekä työ ja sen jatkuvuus vaikuttavat koherenssin tunteeseen myös maahanmuuttajilla. Yhteiskunnallinen arvostus vaikuttaa tähän tunteeseen merkittävästi. (Mammon 2010, 29.)

4.2 Osallisuus

Osallisuuden voidaan määrittää mukanaoloksi, vaikuttamiseksi, huolenpidoksi sekä yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemiseksi. Sosiaali- ja terveyspolitiikalla tuetaan eri ihmisryhmien – eri-ikäisten lasten ja aikuisten, naisten ja miesten sekä kieli-, kulttuuri- ja muiden vähemmistö- tai erityisryhmien – osallisuutta ja ihmisarvoista elämää. Näihin asioihin voidaan vaikuttaa työtä, asumista, koulutusta, liikkumista ja ympäristöä koskevilla ratkaisuilla. (Maahanmuuttajien osallisuus ja kotoutuminen, 2017.)

Harju (2004) viittaa artikkelissaan Haahtelan tulkintaan osallisuudesta vahvasti kokemuksellisena ja jaettuna. Osallisuudessa on kyse identiteettiin ulottuvasta kokemuksesta tai jäsenyyden tunteesta yhteisössä. Osallisuus tarkoittaa mahdollisuutta olla rakentavasti mukana yhteisöllisissä projekteissa – sillä käsitetään kuulumisen ja mukanaolon tunteet. Yksilö kokee tällöin olevansa osa omaa yhteisöään ja suomalaista yhteiskuntaa. Työnteko, harrastaminen,

osallistuminen ja vaikuttaminen ovat osallisuuden osatekijöitä. Valtaosa suomalaisista kokee tällaista osallisuuden tunnetta. Osallisuuden kokemusta vaille voi jäädä esimerkiksi työttömyyden kohdatessa.

Osattomuus voi kokemuksena olla lamauttava, ja ulkopuolisuuden kokemus vaille osallisuuden kokemusta voi olla jopa traumatisoivaa. Osallisuus on yksi hyvän elämän perusedellytyksistä. (Harju 2004.) Osattomuus viittaa yksilön ulkopuolisuuteen joistakin yhteiskunnassa tärkeinä pidetyistä asioista - sosiaalisista suhteista, työmarkkinoista, taloudesta tai yhteiskunnan demokraattisesta järjestelmästä. (Seppänen 2001, 60).

Osallisuus on syrjäytymisen vastavoima. Se kasvattaa sosiaalisia verkostoja ja luo yhteisöllisyyttä. Kohti aktiivista kansalaisuutta- mietinnön (2006, 47) mukaan osallisuus lisää yksilön ja koko yhteiskunnan hyvinvointia. Osallistamalla itsensä toteuttaminen ja vaikuttaminen omaan elämäänsä ja itselle tärkeisiin asioihin mahdollistuu. Vaikuttamisen tunne jää vaillinaiseksi, jos on jostain syystä syrjäytynyt, marginaalissa. Osallisuus ja osallisuuden kokemus ovat yhteydessä yksilön identiteettiin ja siinä tapahtuviin muutoksiin. Identiteetti muovautuu yksilön ympäristön, kokemusten ja sosiaalisten suhteiden muuttuessa, vuorovaikutuksessa.

4.3 Voimaantuminen

Voimaantumisen käsite on rantautunut Suomeen Yhdysvalloista 1990-luvulla. Voimaantuminen on prosessi, jossa ihmiset itse parantavat elämänhallintaansa. Voimaantuminen, empowerment, voidaan käsittää kansalaiskeskeisenä sosiaalityönä. Kansalaiskeskeisen sosiaalityön periaatteina ovat ihmisten vahvistaminen ja sosiaalisten ongelmien yhteiskunnallistaminen. Maahanmuuttajanaisen sosiaalisten ongelmien yhteiskunnallistaminen on esimerkiksi sitä, että suomen kielen oppimisen ongelmien taustalla nähdään yhteiskunnan tarjoamien suomen kielen kurssien riittämättömyys tai epäsopevuus. Hänen työmarkkinoiden ulkopuolella olonsa taustalla voidaan nähdä olevan yhteiskunnan rakenteissa olevia syitä, ja haluttomuutensa liikkua ulkona voi johtua ympäristön rasisisista asenteista. Arkitason asenteet maahanmuuttajanaisia kohtaan saattavat näkyä oletuksena, sen tarkemmin taustoja tuntematta, että

naisen liikkumista rajoittaa perheen kulttuuri enemmän kuin arkipäivän rasistiset kohtaamiset. (Harju-Tolppa 2004, 15.)

Voimaantuminen on yhteydessä yksilön omaan haluun ja päämäärätietoisuuteen, omiin mahdollisuuksiin luottamiseen sekä realistiseen, optimistiseen näkemykseen itsestään ja tehokkuudestaan. (Siitonen 1999, 117.) Voimaantumisen lähtökohtana voidaan pitää yksilön henkilökohtaista vastuuta omasta kehittymisestään elämän eri aloilla, sekä halua ja kykyä toimia siten, miten yksilö tietää ja tuntee oikeaksi. Voimaantumisen edellytys on muilta ihmisiltä saatu kannustava palaute ja reflektiota tukeva vuorovaikutuksellisuus. Luottamus ja kunnioitus, tuki, osallistuminen ja sitoutuminen ovat voimaantumisen edellytyksiä. (Siitonen 1999, 87–88.) Voimaantuminen ja yksilön hyvinvointi ovat näin ollen vahvasti yhteyksissä toisiinsa. Voimaantuminen vaihtelee eri ympäristöissä. Erilaiset toimintaympäristön olosuhteet, kuten valinnanvapaus, ilma-
piiri, arvostus ja turvallisuus, voivat olla merkityksellisiä voimaantumisprosessin kannalta. (Siitonen 1999, 93.)

Voimaannuttaminen on yksilön oman elämän hallintaan pyrkivää panostusta yksilön ja yhteisön voimavaroilla. Asiakastyössä voimaannuttamisella on kolme eri tasoa. *Työntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa* voimavaraistaminen on pyrkimystä lisätä asiakkaan resursseja asiakkaan hoitaessa omia asioitaan. *Yhteisötasolla* voimavaraistetaan yhteisöjä niiden omista ongelmista ratkaisemiseen. *Sosiaalipolitiikan tasolla* pyrkimyksenä on niiden aseman parantaminen, jotka kärsivät sosiaalisista ongelmista. (Harju-Tolppa 2004, 17.) Voimavarakeskeisen muutostyön periaatteita ovat asiakasta vahvistavien puitteiden luominen asiakkaan sosiaalisia suhteita ja yhteenkuuluvuutta lisäämällä sekä mahdollistamalla yhteistyössä lisääntyvää voimaa eli synergiaa. Oleellista on antautuminen keskusteluun eli dialogi ja asiakkaaseen uskomisen. (Saleeby 2006, 199–201.)

Yksilön elämänhallinta, itseluottamus ja ymmärrys omasta itsestä mahdollistavat voimaantumisen. Ihmisillä on erilaisia itsensä toteuttamista ja elämänhallintaa estäviä tekijöitä, jotka on tärkeä huomata (Siitonen 1999, 93). Ihmiset ovat yksilöitä, ja siten eri tavoin kykeneviä hyödyntämään sosiaalisia toimintaympäristöjään. Voimaantumisprosessi on eri ihmisillä erilainen, myös saman yhteisön sisällä ja samoissa asiayhteyksissä. (Heikkilä & Heikkilä 2007, 3031.)

4.4 Vertaiskokemusten vaihdon merkitys voimaantumisessa

Opinnäytetyön tutkimusosion kantava voima on maahanmuuttajanaisten ryhmä, jota opinnäytetyön prosessin aikana haastateltiin ja havainnoitiin. Koontumisten aikana keskusteluissa vaihdettiin kokemuksia ja ajatuksia vaikeistakin asioista. Vertaiskokemusten vaihdolla on eheyttävä, voimaannuttava vaikutus.

Vuorovaikutus muiden samassa tilanteessa olevien kanssa vaikuttaa positiivisesti psyykkiseen hyvinvointiin ja jaksamiseen. Kontaktien, tiedon ja tuen puute voivat vaikuttavaa negatiivisesti perheeseen ja sen hyvinvointiin. Tiedon ja kontaktien puute voivat myötävaikuttaa ratkaisuihin, jotka osaltaan saattavat johtaa syrjäytymiskierteeseen. (Alitolppa-Niitamo ym. 2006, 6.)

Ihmisillä on erilaisia sosiaalisia verkostoja. Suhdeverkostot muodostuvat ihmisten rakentaessa yhteydenpitoa ja kanssakäymistä välilleen. Verkosto voi olla henkilölle konkreettisen avun tai henkisen tuen antaja. Sosiaalinen verkosto käsittää vuorovaikutuskontaktit, joita ihmisellä on vaikkapa perheenjäsenten, sukulaisten tai ystävien kanssa. Sosiaalinen verkosto on epävirallinen tukiverkosto. Viranomaiset voivat olla joillekin ihmisille tärkeitä, jopa ainoita vuorovaikutusyhteyksiä. Puhutaan virallisesta tukiverkostosta. Näiden kahden verkoston väliin jää vuorovaikutuksen alue, jossa käsitellään yksilön asioita hänen itse olematta siinä mukana. Vuorovaikutus tapahtuu tällöin esimerkiksi viranomaisten ja muiden palveluiden tuottajien tai omaisten ja viranomaisten kesken. (Jokinen & Malin 2000, 11.)

Maahanmuuton jälkeen ihminen etsii omaa paikkaansa. Elämään vaikuttavia asioita ovat esimerkiksi kielen oppiminen, työn saaminen, parisuhdeasiat ja erilaiset perheeseen liittyvät seikat. Vertaisryhmässä voi tavata samojen asioiden ääressä olevia ihmisiä, saada tukea ja kuulumisen tunnetta. Samalla voi oppia lisää suomen kieltä ja saada tietoa yhteiskunnasta, palveluista ja toimintamuodoista, joiden avulla kontaktien saaminen suomalaisiin on helpompaa. Vertaiskokemusten vaihto luo tulevaisuudenuskoa ja lisää osallisuutta. (Kerkänen 2014, 6.)

Vertaisryhmä koostuu ihmisistä, joilla on ollut samankaltaisia kokemuksia. Näissä ryhmissä kokoonnutaan säännöllisin väliajoin vaihtamaan ajatuksia ja kokemuksia. Vertaisryhmiä on ollut aina – nykypäivän vertaisryhmät ovat organisoituja ja niissä on selkeät ohjelmat, tavoitteet, vastuut ja ohjaajat. Tässä muodossaan ne ovatkin melko uusi ilmiö. (Kerkkänen 2014, 4.) Masto-hankkeen kulttuuripaketin tavoitteena on toimia foorumina maahanmuuttajanasille ja tarjota mahdollisuus vertaiskokemusten vaihtoon.

Vertaisryhmässä ihmisillä voi olla toisistaan eriäviä käsityksiä ja tulkintoja, vaikka heillä olisi sama äidinkieli ja lähtömaa. Vertaisryhmässä kohdataan ja käsitellään siten myös erilaisuutta. Ryhmän toiminnan ja sen tavoitteiden onnistumiseksi, tarvitaan ryhmään koulutettu ryhmänohjaaja. (Kerkkänen 2014, 6.) Kulttuuripaketin toteutuksessa puhutaan ryhmäkummeista, jotka osallistuvat kaikkiin toteutuksiin, ohjaavat keskustelua ja koordinoivat toiminnan. Ryhmäkummina kulttuuripaketin ryhmissä toimi lisäksi Masto-hankkeen projektipäällikkö Pia-Stina Repo.

5 MASTO-HANKE: NAISTEN KULTTUURIPAKETTI JA SEN TOTEUTUS

5.1 Hankkeen tausta ja tavoitteet

Kulttuuri tai sivilisaatio kaikkein laajimmassa merkityksessään on se kokonaisuus, joka sisältää tiedon, uskon, taiteen, moraalin, lain, tavat ja kaikki muut kyvyt ja tavat, jotka ihminen on saanut ollessaan yhteisönsä jäsen (Leach 1982, 38).

Naisten kulttuuripaketille on tilausta. Vastaavanlaisia kokonaisuuksia, eri painotuksin on järjestänyt mm. pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca organisoimalla Info-ryhmän. Info-ryhmä järjestettiin ryhmätapaamisina maahanmuuttajanasille, ja suunnattiin erityisesti kotona oleville äideille. Ryhmätapaamisissa naisille kerrottiin ajankohtaisista ja hyvinvointia edistävästä teemoista. Ryhmä perustettiin, sillä huomattiin maahanmuuttajaäitien tarve saada tietoa omaan ja lapsen hyvinvointiin liittyvistä aiheista. Tällaisen ryhmän järjestäminen mahdollistaa työntekijäverkostojen kokoamisen yhteen yli hallintorajojen ja luo edellytykset yhteistyöhön myös muilla asiakastyön osa-alueilla. (Socca 2017.)

Kotkassa vastaavaa infopakettia ei ole maahanmuuttajanaisille vielä ollut. Maahanmuuttajanaisten kulttuuripaketti on Masto-hankkeessa suunnattu työkokeilussa, kuntouttavassa työtoiminnassa tai kotoutumiskoulutuksessa oleville maahanmuuttajanaisille. Opinnäytetyö koostuu maahanmuuttajanaisten kulttuuripaketin pilotoinnista paikallisesti ja sen arvioinnista. Eri alojen ammattilaisten välisen yhteistyön kehittäminen on myös tärkeässä roolissa uudenlaista toimintaa kehitettäessä. Opinnäytetyöhön kerään siten lyhyesti kulttuuripaketin keskusteluryhmien alustajien kokemuksia käytännön toteutusten toimivuudesta ja kehittämishaasteista, verkostoitumisen ja yhteistyön toimivuudesta yli hallintorajojen. Työn pääpaino on keskusteluryhmien naisten kokemuksissa.

Masto-hanke on koonnut käyttäjäprofiilit Kymenlaaksossa hankkeeseen osallistuneista maahanmuuttajanaisista (taulukko 1). Profiileja ovat uralla etenijä, kouluttautuja, työnhakija, yrittäjä, kuntoutuja ja eläkeläinen. Kulttuuripakettiin osallistuneet naiset edustavat näitä kaikkia profiileja tai sopivat useampaan profiiliin.

Taulukko 1. Käyttäjäprofiilien polut ja tuen tarpeet (Seppälä & Suikkanen-Malin 2017)

Käyttäjäprofiili	Koulutus kotimaasta	Kielitaito ja tarve opetuksesta	Tuen tarve	Tavoite/haave
Uralla etenijä	Ammatillinen/ korkeakoulutus	Osa suomea tai tarvitsee ammattikielen opetusta	Apu koulutuksen rinnastamiseen sekä moninaisten työkokeilupaiikkojen löytämiseen, hyötty mentoroinnista	Työllistyminen
Kouluttautuja	Ammatillinen koulutus	Osa suomea tai tarvitsee ammattikielen opetusta	Tietoa kouluttautumismahdollisuuksista ja -vaihtoehtoista	Koulutuksen kautta työelämään
Työnhakija	Ammatillinen tai peruskoulu	Tarvitsee ammattikielen opetusta	Tietoa työelämätaidoista ja työllistymismahdollisuuksista	Työllistyminen
Yrittäjä	Korkeakoulutus	Osa suomea	Tietoa yrittäjyydestä ja apua verkostojen rakentamiseen sekä yrittysmentorin saamiseen	Yrittäjyys
Kuntoutuja	On koulutusta tai ei ole	Voi tarvita kielen opetusta	Kuntoutusta	Osa-aikatyö kuntoisuuden mukaan
Eläkeläinen	On koulutusta tai ei ole	Voi tarvita kielen opetusta	Ohjausta järjestö- tai harrastetoiminnan piiriin, jossa kielitaito pysyy yllä ja tuttavaverkosto kasvaa	Harraste- ja/tai järjestötoiminta

Uralla etenijä on Suomessa melko pitkään asunut, n. 40-vuotias suomen kielen hyvin taitava, tulevaisuuden positiivisesti näkevä maahanmuuttaja. Hän haluaa työllistyä ja tarvittaessa uudelleen kouluttautua. *Kouluttautuja* on 20–30-vuotias, mahdollisesti pienten lasten äiti, jolla on tarve vahvistaa suomen kielen taitoa ja saada ohjausta koulutusvaihtoehtojen löytämiseen. Hän asennoituu tulevaisuuteen avoimesti ja on vastaanottavainen uusien asioiden edessä. *Työnhakija* on 25–60-vuotias, ja hän on motivoitunut paremman toimeentulon ja sosiaalisten kontaktien löytämisestä. Hänellä on ammatillinen koulutus, ja tarve suomen kielen taidon parantamiseksi. Hän haluaa itsenäisen toimeentulon ja toimivan arjen koko perheelle. *Yrittäjä* on 30–45-vuotias, joko kouluikäisten lasten äiti tai vielä perheetön. Hän on korkeakoulutettu, ja osaamistarpeet liittyvät yrittämiseen, verkostoitumiseen ja suomen kielen kehittämiseen. Hän on päämäärätietoinen ja arvostaa asiantuntemusta ja osaamista. Tavoitteena on saada toimeentulo itseä kiinnostavien aiheiden parissa. *Kuntoutuja* on 50–65-vuotias, mahdollisesti jo aikuisten lasten äiti. Haasteena hänellä on terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät tekijät. Hän arvostaa terveyttä ja hyvinvointia ja suhtautuu kriittisesti tarjottuihin mahdollisuuksiin. Hän arvostaa terveyttä ja hyvinvointia, ja haluaa löytää omaan terveydentilaan sopivan työn tai aktiivista tekemistä. Tavoitteena on työ, jossa voi kokea itsensä tarpeelliseksi ja joka on kiinnostava. *Eläkeläinen* on 50–60-vuotias, aikuisten lasten äiti. Hänellä on matala koulutusaste tai ei lainkaan ammatillista koulutusta. Suomen kielen taito on tyydyttävä, ja siksi hänen on helpompi lähestyä omaa äidinkieltä puhuvia ryhmiä. Hän asennoituu mahdollisesti passiivisesti hänelle tarjottuihin mahdollisuuksiin, tavoittelee eläkkeelle jäämistä ja toivoo elävänsä terveenä. Hänellä on tarve löytää sosiaalisia kontakteja, ei niinkään töitä. (Seppälä & Suikkanen-Malin 2017.)

5.2 Kulttuuripaketin osa-alueet

Masto-hanke, joka on kulttuuripaketin organisoija, kehittää keinoja maahanmuuttajanaisten työllisyyden ja osallisuuden tukemiseksi. Maahanmuuttajanaisten kulttuuripaketin on tarkoitus olla osallistava ja kontakteja tarjoava kokonaisuus siihen osallistuville. (Maahanmuuttajanainen-esite 2017.) Kulttuuripaketti tarjoaa ennaltaehkäisevää tukea ja ohjausta. Tuella ja ohjauksella on

merkitystä, sillä yhteiskuntaan liittyvästä tiedosta sekä omien kokemusten jakamisesta on hyötyä itseluottamuksen lisääjänä ja omaan aktiivisuuteen kannustavana tekijänä. (Alitolppa-Niitamo ym. 2006, 6.)

Kulttuuripaketin käytännön toteutukseen osallistui kaksi ryhmää, Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto Ekamin maahanmuuttajakoulutuksen naisopiskelijat sekä Sotek-säätiön käsityöpajalla työkokeilussa tai kuntouttavassa työtoiminnassa mukana olevat naiset. Aluksi toteutus oli suunniteltu pidettäväksi Sotekilla, mutta Ekamissa oltiin myös kiinnostuneita asiasta ja toinen toteutus järjestettiin siellä.

Toteutusten kukin aihepiiri käsiteltiin saman viikon aikana, kahtena eri päivänä. Kulttuuripakettia markkinoitiin myös Masto-hankkeen sosiaalisen median sivustolla maahanmuuttajanaisten keskusteluryhmänä, jossa päivän teemaa alustaa oman alansa asiantuntija. Asiantuntijat pyydettiin paikalle yhteistyössä ryhmäkummien kesken ja yhteydenotot ja aikatauluista sopimiset hoidettiin puhelimitse ja sähköpostilla.

Kulttuuripaketin osa-alueet on valittu naisten arkielämää koskettavista aiheista ammattikorkeakoulu Saimiassa. Kulttuuripaketti on pilotoitu Imatralla toimintakeskus Kipinässä keväällä 2017 ja Kotkan toteutus tehtiin Imatralla saatujen hyvien kokemusten perusteella samoilla aiheilla, pienin muutoksin.

Aloitukset toteutui Unelmapajan merkeissä. Seuraavina viikkoina aiheina olivat asuminen, vanhemmuus ja lapset Suomessa, naisen terveys, tasa-arvo, opiskelu ja yhteiskunnalliset asiat Suomessa ja työn tekeminen Suomessa. Jokaiseen aiheeseen kerättiin avainsanat alustajilta. Nämä avainsanat jaettiin kumpaankin toteutukseen osallistuvalla ryhmällä etukäteen niin, että osallistuvat naiset olivat selvillä tärkeimmistä termeistä, joita ryhmäkeskustelujen alustuksissa käsiteltiin.

Osa-alueiden valikoitumisen syistä kerrotaan alempana valottaen niiden taustoja teoriapohjaa vasten. Teoriaosuudessa pohditaan, miksi juuri nämä aiheet ovat tärkeitä osallistettaessa ja voimaannuttaessa maahan muuttaneita naisia.

5.2.1 Unelmapaja

Naisten kulttuuripaketin toteutus alkoi Unelmapaja-osiolla. Sen avulla pyritään saamaan käyttäjäymmärrys kulttuuripakettiin osallistujista. Unelmapajan tarkoituksena on kartoittaa osallistujien tarpeet ja toiveet toimintaa aloitettaessa. Samalla sisäistetään kulttuuripaketin hyödyt, puutteet ja mahdollisuudet. (Seppälä & Suikkanen-Malin 2017, 10.)

Unelmapajassa valmistetaan kollaasit, jotka täytetään mieleisellä tavalla leikkaamalla, liimaamalla ja piirtämällä mieleisiään kuvia. Kollaasin valmistuttua sen tekijä kertoo kollaasistaan mitä haluaa. Kuvien käyttö tukee kerrontaa, jos kielitaito ei muuten riitä kertomaan omista haaveista ja tulevaisuudennäkyistä. (Seppälä & Suikkanen-Malin 2017, 10.) Kun ihminen hahmottaa itselleen tärkeän asian tietoiseksi, hänen havainto-, ymmärrys- ja valintakoneistonsa saavat kyseisestä asiasta konkreettisen muodon. Haaveiden saattamiseen todeksi liittyy tiedostamattoman ja tietoisien mielen yhteistyötä ja luottamusta onnistumiseen. Se vaatii myös valmiutta yllättävienkin vaihtoehtojen havaitsemiseen ja valitsemiseen. Ihminen käyttää kaikkia aistejaan asioiden hahmottamiseen. Näkö, kuulo ja toiminnan tuntemukset ovat hahmottamisen kanavia. Jonkin asian ymmärtäminen vaatii siitä kokonaisuuden, miellelyhtymän. Hyväksi mielletty asia vaikuttaa positiivisesti, ikäväksi mielletty negatiivisesti. Hahmotetut asiat tallentuvat muistiin, myös alitajuntaan. (Harju 1999, 15, 21, 65, 67.)

Unelmapajan toisessa vaiheessa muistellaan tulevaisuutta. Menetelmällä pyritään monipuolistamaan ja rikastuttaa tulevaisuutta koskevia ajatuksia. Osallistujia yritetään auttaa kertomaan ne ajatukset, jotka ovat läsnä tulevaisuudessa. Kollaasipohjan avulla etäännytetään kerrontaa, koska tietoa osallistujien mahdollisista traumaattisista kokemuksista ei ole tai heidän mahdollisista turvaverkoistaan. (Seppänen & Suikkanen-Malin 2017, 11.)

Tulevaisuuden muistelussa irtaudutaan nykyhetkestä, ennakoidaan hyvää lähitulevaisuutta ja etsitään uusia vaihtoehtoja ja ratkaisuja pulmatilanteeseen. Osallistujia rohkaistaan puhumaan omasta näkökulmastaan. Ongelmia ei määritellä, vaan hahmotellaan kuvaa tyydyttävämmästä tulevaisuudesta sekä tähän johtavista teoista. (Kokko 2007, 167.)

5.2.2 Vanhemmuus ja lapset Suomessa

Lapsen oikeudet, lastensuojelu, perhepalvelut, päiväkoti ja vanhemmuus ovat aiheita, mitkä kuuluvat vanhemmuus-teeman alle. Muutto uuteen maahan vaikuttaa suuresti perheen ja yksilön elämään, ja edessä on uudenlainen tehtävä: miten olla vanhempi uudessa asuinmaassa? (Lastenkasvatuksesta ja vanhemmuudesta s.a, 1, 4).

Perheeseen käsitteenä sisältyy oletus ydinperheestä ja sen koko maailmanlaajuisesta samankaltaisuudesta. Perhe on ilmiönä olemassa jollain tavalla kaikkialla, mutta perheiden koostumuksessa, perheenjäsenten keskinäisissä velvoitteissa ja oikeuksissa sekä vuorovaikutuksen luonteessa on eroavaisuuksia. Suomalainen ja somalialainen eivät välttämättä tarkoita perheestä puhuttaessa samaa asiaa. Lisäksi esimerkiksi englannin kielen sana *family* viittaa sekä perheeseen että sukuun. Perhekäsitykset ja -käytännöt muuttuvat ja mukautuvat muuton paineissa, näin tapahtuen myös lähtö- ja tulomaassa. (Säävälä 2013, 103.)

Sukusiteet ja velvoitteet vaikuttavat maahanmuuttajien muuttomotivaatioon ja -tapaan sekä heidän toimintatapaansa muuttomaassa. Myös suhde vastaanotettavaan yhteiskuntaan määrittyy näiden velvoitteiden ja siteiden valossa. Yksilölähtöinen käsitys motivaatiosta ja toiminnasta on länsimaissa itsestäänselvä ajattelutapa. Perheellisiä maahanmuuttajia on syytä tarkastella nimenomaan perheyksikkönä, sillä heidän motiivinsa ei välttämättä ole rationaalinen yksilön etujen pohdinta, vaan perhe- tai sukukokonaisuuden hyvinvointi ja mahdollisuudet. Perheissä voi olla myös ikään ja sukupuoleen perustuvia valtarakenteita, jotka näkyvät muuttomotivaatiossa. (Säävälä 2013, 104.)

Voimavaranäkökulma korostaa perheen itsemääräämistä ja vahvuuksien hyödyntämistä. Vanhemman näkökulmasta vahvuudet ja voimavarat ovat elinympäristön tekijöitä, jotka auttavat kehittymään yhteisön jäsenenä ja selviämään kuormitustekijöistä. Kuormittavat tekijät ovat negatiivisia, perheen elämää haittaavia asioita, jotka saattavat vaarantaa suotuisaa kehitystä. (Kamppila & Kvist 2016, 14.)

Maahanmuuttajien lähtömaissa on voitu sosiaalistua suomalaisesta nykykäytännöstä poikkeavaan perhe-elämään. Tämä ero vaikuttaa sekä kotoutumiseen että vähemmistö- ja enemmistöidentiteettien muodostumiseen. (Säävälä 2013, 115.) Maahanmuutto muuttaa perheenjäsenten, sukupuolten ja sukupolvien välisiä rooleja. Lähtö- ja kohdemaan väliset merkittävät erot vaikuttavat vääjäämättä perheen tilanteeseen. Perheessä tapahtuu muutoksia kotitöiden uudelleen jakamisen, miehen ja naisen asemaan kohdistuvien odotusten ja nuorten aikuisten nopeamman uusiin olosuhteisiin sopeutumisen, myötä. (Martikainen & Tiilikainen 2008, 27.)

Maahanmuuton jälkeiset kotoutumisen vuodet ovat haasteellista aikaa maahanmuuttajaperheille. Puutteellinen tuntemus yhteiskunnan rakenteista ja toiminnasta, sekä kielitaidon ja sosiaalisten suhteiden puute saattavat aikaansaada haastavan tilanteen elämänhallinnan kannalta. Uusi kotimaa voi tuntua torjuvalta, ja kontaktit valtaväestöön voivat olla vaikeasti löydettävissä. Lapsille päiväkotia ja koulu ovat luonteva kosketuspinta, jota kautta heidän kontaktinsa syvenevät ja kielitaito kehittyy. (Alitolppa-Niitamo ym. 2006, 2.) Tämän tiedon valossa on oleellista, että vanhemmat ovat tietoisia erilaisista perheeseen liittyvistä käytännön asioista voidakseen tukea lastaan ja koko perhettä kotoutumisessa.

Perhesuhteiden muokkaaminen voi olla pakotettua uuden elämän myötä ydinperhekeskeisessä, yksilöllisyyttä ja oikeuksia korostavassa hyvinvointivaltiossa. Yllätyksenä voi tulla vaikkapa se, miten paljon suvun tarjoama apu ja sosiaalinen tuki vähenee muuton jälkeen. Tämä asia korostuu tultaessa kulttuurista, joka korostaa sukukeskeisiä toimintaperiaatteita ja velvoitteita. Muutospaineiden ratkaisut perheen hyvinvoinnin näkökulmasta ovat riippuvaisia perheen sosiaalisesta ja taloudellisesta pääomasta. (Säävälä 2013, 118, 119.)

Euroopassa käydään maahanmuuttokeskustelua liittyen maahanmuuttolainsäädäntöön. Keskusteluissa on pohdittu niitä perhesiteitä, minkä perusteella maahan voi ja toisaalta pitäisi voida tulla. Lapsia tukeva vanhemmuus ja parisuhteiden toimivuus tulee taata muuttoprosessissa ja sen jälkeen. (Säävälä 2013, 122.) Maahanmuuttajaperhe on voinut hajota pakolaisuuden seurauksena. Yksinhuoltajaperheiden osuus on suuri, sama kuin keskimäärin suoma-

laisella väestöllä. Maahanmuuttajaäidin yksinhuoltajuus voi olla arkeen, kotoutumiseen ja työllistymiseen keskeisesti vaikuttava tekijä. (Martikainen & Tiilikainen 2008, 27.)

5.2.3 Naisen terveys

Joukkotarkastuksista, perhesuunnittelusta ja seksuaalioikeuksista infoaminen ja keskusteleminen kuuluvat Naisen terveys -osiossa käsiteltäviin asioihin. Naisen terveydestä ja seksuaaliterveydestä infoaminen on tärkeää maahanmuuttajaisille. Suomessa on verrattain vähän tietoa maahanmuuttajien terveyspalvelujen käytöstä. (Maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen 2009, 8.) Voimaantumisen näkökulmasta yksilöä autetaan kontrolloimaan terveyteensä vaikuttavia tekijöitä. Prosessissa voimavaroja tunnistetaan ja edistetään niin, että yksilö pystyy käyttämään niitä hallitukseen elämäänsä. Maahanmuuttajan tilanne voi olla moninainen ja voimavarojen tukeminen haastavaa. (Kamppila & Kvist 2016, 13.)

Erilaiset biologiset, kulttuuriset ja materiaaliset tekijät vaikuttavat koettuun hyvinvointiin, terveyteen ja terveystapoihin sekä sosiaalisen liikkuvuuden mahdollisuuksiin. (Malin & Anis 2013, 146). Eri kulttuureissa lasten hankintaan, raskauden keskeytyksiin ja ehkäisymenetelmiin suhtaudutaan sen mukaan, miten moraaliset, uskonnolliset ja terveyteen liittyvät asiat tulkitaan. (Koponen ym. 2012, 134). Maahanmuuttajien on tutkittu käyttävän huonosti terveydenhuollon ennaltaehkäiseviä palveluita. Mitä kauemmin uudessa kotimaassa on asuttu, sitä enemmän ennaltaehkäiseviä palveluita osataan hyödyntää. Maahanmuuttajaisia tulisi terveydenhuollossa kannustaa itsetarkkailuun ja ennaltaehkäisevissä seuloissa käymiseen, vaikkei mitään sairauteen viittaavaa olisikaan ilmennyt. (Maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen 2009, 10.) Maastamuutto itsessään vaikuttaa ihmisen mahdollisuuksiin huolehtia seksuaali- ja lisääntymisterveydestään. Kulttuuri tai uskonto ei automaattisesti ole palveluiden käyttämistä tai hyvinvoinnin edistämistä hankaloittava tekijä. Seksuaaliterveys koskettaa elämän kaikkein yksityisimmiksi koettuja osa-alueita, ja sen käsitteleminen vieraalla kielellä ja vieraassa hallinnollisessa ympäristössä voi tuottaa haasteita. (Maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen 2009, 8.)

Lähtömaasta riippuen naiset ovat eri lailla tietoisia naisen terveyteen liittyvistä asioista. Epätasa-arvoinen sukupuolijärjestelmä voi heikentää tyttöjen ja naisten terveyttä vaatimalla pitäytymistä perinteisissä sukupuolirooleissa sekä terveydelle haitallisilla perinteillä, kuten tyttöjen ympärileikkauksilla. (Malin & Anis 2013, 146.) Kyseinen käytäntö voi olla jossain kulttuurissa hyväksyttyä, mutta suomalaisen rikoslain mukaan rangaistava teko. (Ellonen & Korhonen 2008, 165).

Riittävät sosiaali- ja terveystalvet on perustuslain 19 §:n 3. momentin mukaan turvattava jokaiselle. Kunnalla on velvollisuus antaa terveydenhuoltopalvelut, mukaan lukien äitiys- ja lastenneuvolapalvelut kaikille. Tämä koskee myös heitä, joilla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa. (Kuntainfo 2017.) Maahanmuuttajien erityistarpeet tulisi huomioida seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvässä neuvonnassa. Kulttuurisensitiivistä ja omakielistä neuvontaa tulisi olla tarjolla julkisen sektorin palveluissa. Myös yksilöitten erojen huomioiminen on tärkeää – pelkkä etnisyyden tai uskonnon huomiointaminen ei riitä. Erilaisia seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyviä palveluita ja neuvontamateriaalia tulisi kehittää. (Koponen ym. 2012, 139.) Oikean palvelutahon löytäminen voi olla vaikeaa, koska terveydenhuoltojärjestelmät poikkeavat maasta toiseen. Myös kielikysymykset luovat haasteita seksuaaliterveydestä huolehtimiselle – arkaluonteisiksi koettujen asioiden selvittäminen on vaikeaa, jos ei osaa kieltä ja toisaalta intiimeistä asioista keskustelu voi olla vaikeaa, jos asioille on vaikea löytää sanoja edes omalla kielellä. (Maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen 2009, 8.)

5.2.4 Tasa-arvo Suomessa

Tasa-arvolla ymmärretään sekä sukupuolten tasa-arvo Suomessa, että ihmisten keskinäinen tasa-arvo. Lait ja asetukset määrittävät tasa-arvon toteuttamista Suomessa.

Yhdenvertaisuus on oikeudenmukaisen yhteiskunnan lähtökohta, ja se takaa samat perusoikeudet kaikille. Ketään ei saa syrjiä etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, iän, vammaisuuden, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilö-

kohtaisen syyn perusteella. Viranomaiset ovat velvollisia edistämään yhdenvertaisuutta kaikessa toiminnassa yhdenvertaisuuslain perusteella. (Osallisuus 2017.) Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta kieltää sukupuolen perusteella tapahtuvan syrjinnän. Lain mukaan työnantajien on edistettävä sukupuolten tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti, edistämällä naisten ja miesten sijoittumista erilaisiin tehtäviin tasapuolisesti ja luomalla yhtäläiset mahdollisuudet uralla etenemiseen. (Monimuotoisuus: tavoitteena erilaisuuden hyväksyvä tasa-arvo, 2013.)

Sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen ulkomaalaistaustaisessa väestössä vaikuttavat esimerkiksi koulutus ja työllisyys, työn ja perheen yhdistäminen, yhteiskunnallinen osallistuminen ja osallisuus, terveys, seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyvät oikeudet ja rikoksen uhrin asema. (Sukupuolten tasa-arvo 2017.)

Sukupuolten tasa-arvosta puhuttaessa kerrotaan usein nimenomaan naisten hyvinvoinnin puutteista ja ongelmista ja sukupuolen huomioiminen tarkoittaa usein tyttöjen ja naisten tukemista sekä heidän kanssaan työskentelyä. Myös suurin osa sukupuolispesifeistä havainnoista koskee naisia. Miehiin kohdistuvat toimenpiteet, esimerkiksi erilaiset koulutusmallit, ovat harvinaisempia. Miesnäkökulma voisi tukea palveluiden kehittämistä. Esimerkiksi turvapaikanhakijoiden enemmistö on miehiä, ja järjestelmään liittyy lähivuosina uudistus-paineita. (Selvitys maahanmuuttajanaisten ja -miesten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta 2016, 48-49.) Tasa-arvossa Suomessa on myös miesten kohdalla haasteita – koulutusjärjestelmän nähdään suosivan tyttöjä, isien asema erotilanteessa on haasteellinen ja huono-osaisuus kasaantuu miehille. (Sannikka 2015.)

5.2.5 Asuminen ja eläminen Suomessa

Saukkonen (2013) määrittelee kotoutumisen paikan saamiseksi. Asuminen liittyy tiiviisti paikan saamiseen yhteiskunnassa. Oman kodin merkitys on tärkeä sekä symbolisena että konkreettisena tilana. (Katisko 2016, 5.)

Marja Katiskon (2016, 10-12) julkaisemassa tutkimuksessa tarkastellaan, millaisia sosiaalisia verkostoja pakolaistaustaisille ihmisille ja perheille muodostui

kerrostaloyhtiössä, asuinalueella ja koko kaupungissa. Lisäksi tutkimuksessa kartoitettiin, millaisia tarpeita heillä oli ja on asumisen suhteen, ja ovatko asunnot vastanneet niitä. Tutkimuksen keskeinen tulos on, että kerrostalo asukkaineen parhaimmillaan tarjoaa maahanmuuttajalle yhteisön ja linkin ympäröivään yhteiskuntaan. Maahan saapuneiden asumisen järjestäminen ja siihen liittyvän palvelujärjestelmän kehittäminen on tärkeä osa kotouttamista. Asuminen läpäisee kaikki sosiaalisen elämän tasot: yksilöllisen, yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen.

Yksi havainnoista liittyi kulttuuriseen skriptiin eli käyttäytymismalliin, joka maahanmuuttajille näyttäytyi tervehtimisen välttelemisenä ja vain vähäisinä sosiaalisina suhteina. Monet maahanmuuttajista olivat kuitenkin aktiivisia luomaan sosiaalisia suhteista, ja tästä johtuen saivat naapureista ystäviä. Yhdelläkin tutulla naapurilla on iso merkitys kotoutumisessa ja koetussa asumisviihtyvyydessä. Konfliktit naapureiden kanssa syntyivät pääosin koetusta metelistä, esimerkiksi lasten leikkiessä kovaäänisiä pihaleikkejä. Yhteisten tilojen, kuten pesutuvan käyttö, aiheutti myös väärinkäsityksiä ja sanaharkkaa naapureiden kesken. Kerrostalon tavoille oppimista ei kuitenkaan pidetty vaikeana, ja käytännöt olivat samankaltaisia kuin heidän lähtömaissaan. Usein tarvittiin vain rohkeutta pyytää neuvoja. (Katisko 2016, 12.)

Järjestyssääntöjen ja kirjoittamattomien sääntöjen opettelu vaatii toisenlaisesta ympäristöstä kotoisin olevalta ihmiseltä pitkäkestoista, ponnistuksia vaativaa opettelua. Näiden sääntöjen ja käytäntöjen lisäksi opeteltavana on myös muita suomalaiseseen yhteiskuntaan liittyviä asioita. Heikot naapuruussuhteet voivat pahimmillaan vaikuttaa mahdollisuuksiin yhdistää suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavat tiedot, taidot ja asenteet joustavasti omaan kulttuuriseen perinteeseen. Kotoutumattomuus asuntoon ja asuinalueelle ennakoi helposti kotoutumattomuutta muihinkin yhteiskunnan osa-alueisiin: palvelujärjestelmään, työmarkkinoille sekä kansalaisyhteiskunta-aktiivisuuteen. (Kerkkänen 2008, 7-8.)

5.2.6 Opiskelu ja yhteiskunnalliset asiat

Osallistuminen on väylä osallisuuden kokemiseen. Mahdollisuus omaa elämää koskevien asioiden vaikuttamiseen on tärkeä osa yhteiskunnallista osallistumista ja kiinnittymistä yhteisöön. (Osallisuus 2017.)

Osallistumisaktiivisuudella ja ihmisen sosioekonomisella asemalla on selkeää yhteys. Myös koulutus on aktiivista osallistumista selittävänä tekijänä merkittävä. Esimerkiksi yhdistystoimintaan osallistuvat eniten korkeammassa ammattiasemassa olevat ja vastaavasti työttömät vähiten (Osallisuus 2017.) Maahanmuuttajien on useissa tutkimuksissa todettu arvostavan koulutusta. Se, että vanhempien sosiaalinen asema mahdollisesti heikkenee maahanmuuton yhteydessä, ei muuta tätä asiaa. Valtaväestön kielen hallinta, yhteiskunnan järjestelmien tunteminen sekä vanhempien tuki ja pyrkimys hyvään koulutukseen kohentavat maahanmuuttajaperheiden lasten koulumenestystä. Syrjintä ja rasismi puolestaan heikentävät sitä. (Teräs & Kilpi-Jakonen 2013, 185.)

Joissakin maahanmuuttajaryhmissä on paljon korkeasti koulutettuja naisia, esimerkiksi venäläisissä. Yleisimmin suomalaisia tutkintoja ovat suorittaneet 1990-luvun alkupuolella Suomeen muuttaneet somalialaiset miehet ja vähiten somalialaiset ja vietnamilaiset naiset. (Joronen 2008, 285, 300.) Koulutuksen ajatellaan yleisesti olevan työllistymisen tae. Pirjo Pölläsen (2008, 368, 370) haastattelujen perusteella näyttää siltä, että venäläisnaiset suhtautuvat koulutuksen täydentämiseen ja lisäkoulutuksen hankkimiseen Suomessa hyvin myönteisesti. Haastatellut olivat osallistuneet täydennyskoulutuksiin, esimerkiksi ATK- ja kielikursseille sekä oman alan täydennys- ja jatkokoulutuksiin.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret siirtyvät harvemmin toisen asteen koulutukseen perusasteen opintojen jälkeen kuin kantasuomalaiset. Opiskelujen lopettamisen syy on usein halu siirtyä työelämään ja saada palkkatuloa, kielitaidon puute, opiskelupaikan saamisen vaikeus sekä oman koulutustason kokeminen riittävänä. Nuorten kouluttautumista voidaan tukea esimerkiksi kotoa ja koulusta annettavalla ohjauksella, nuorisotakuulla, sekä lastenhoitojärjestelyillä. Maahanmuuttajataustaiset naiset perustavat usein nuorina perheen, jolloin

opiskelu katkeaa ja myöhempi työllistyminen vaikeutuu. Koulutustausta periytyy myös ulkomaalaistaustaisella väestöllä, ja siksi on tärkeää panostaa yhteistyöhön kodin ja koulun välillä. (Osallisuus 2017.)

5.2.7 Työnteko

Maahanmuuttajille räätälöidyillä työvoimapolitiittisilla toimilla on saatu positiivisia lopputuloksia. Palkkatukiohjelma, työllistämishjelma, työvoimakokeilu ja muut työllistämisen ja koulutustoimenpiteet edistävät maahanmuuttajien työllistymistä. (Busk ym. 2016, 21-22.) Tietoutta erilaisista työllistämistoimenpiteistä ja suomalaisesta työelämästä on saatavilla erilaisilta verkkosivustoilta, ja esimerkiksi kotoutumiskoulutuksessa se on merkittävä osa koulutuksen sisältöä. Maahanmuuttajilla on halu työllistyä, ja siihen liittyvää tietoa tulisi olla helposti saatavilla myös verkkosivustojen ja koulutusten ulkopuolella.

Työhönottajien arviot maahanmuuttajataustaisten työnhakijoiden osuudesta kaikista työnhakijoista vaihtelee muutamasta prosentista alle 50 %:iin. Työnhakijoita ei yleensä tilastoida syntymämaan mukaan, joten tarkkaa arviota on vaikea tehdä. Joillakin aloilla on työvoimapulaa, kuten esimerkiksi terveydenhuollossa. Tämä on lisännyt kiinnostusta palkata maahanmuuttajia. Aiemmat myönteiset kokemukset maahanmuuttajataustaisista työntekijöistä voivat olla syynä palkata maahanmuuttaja, toisaalta työnantajia haastatellessa on tullut myös esille, ettei organisaatiolla välttämättä ole erityistä syytä palkata maahanmuuttajia, vaan rekrytoinneissa toimivat samat perusteet kaikkien hakijoiden kohdalla. (Rintala-Rasmus & Giordiani 2007, 47.)

Monissa työpaikoissa on työntekijöitä erilaisista kulttuureista. Toisaalta edelleen moni ulkomaalaistaustainen työskentelee työpaikassa, jossa hän on ainoa ulkomaalaistaustainen. Työpaikkojen johdolla on tärkeä rooli monikulttuurisuuden tukemisessa. Maahanmuuttajien koulutus- ja palvelutarpeet tulee huomioida myös työterveydenhuollossa sekä työturvallisuudessa. Työyhteisön positiivinen vuorovaikutus, työkavereilta saatu tuki ja apu sekä toimivat esimies-alaisuhteet ovat voimavaroja maahanmuuttajataustaiselle työntekijälle. UTH- tutkimuksessa maahanmuuttajataustaiset työntekijät kokivat työpaikan sosiaaliset ulottuvuudet pääsääntöisesti myönteisinä. (Osallisuus 2017.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä on

1. Miten naiset kokivat kulttuuripaketin hyödyllisyyden?
2. Miten kulttuuripakettia voidaan jatkossa kehittää ja hyödyntää?
3. Millaisia kokemuksia naisilla on osallisuudesta ja voimaantumisesta maahanmuuttajan arjessa?

Opinnäytetyön tarkoitus on kulttuuripaketin toteutukseen osallistuneiden naisten yksilöllisten kokemusten esilletuominen. Opinnäytetyön tilaaja ja maahanmuuttajanaisten kulttuuripaketin toteuttaja Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom oy voi jatkossa hyödyntää saatuja tuloksia toiminnan kehittämisessä.

6.2 Aineisto ja sen kokoaminen

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen, laadullinen tapaustutkimus. Opinnäytetyön toteutukseen osallistuneet naiset edustavat kahta eri ryhmää: toinen ryhmä on töissä Sotek-säätiön käsityöpajassa ja toinen ryhmä opiskelee Ekamin (Etelä-Kymenlaakson ammattiopiston) maahanmuuttajakoulutuksessa. Ryhmiä yhdistää opinnäytetyön aiheena ollut naisten kulttuuripaketti, joka toteutettiin molemmissa osallistuvissa ryhmissä. Siten tämän tutkimuksen tapauksena on kulttuuripakettiin osallistuneet maahanmuuttajanaiset. Koska kulttuuripaketti yhdistää eri toimijoita, kartoitetaan opinnäytetyössä myös toteutuksiin osallistuneiden alustajien kokemuksia yhteistyöstä ja kehittämis ehdotuksia.

Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Kohdetta, kulttuuripakettiin osallistunutta maahanmuuttajanaisten joukkoa, pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tutkimuksen pyrkimyksenä on löytää ja paljastaa tosiasioita enemmän kuin todentaa olemassa olevia väittämiä. (Ks. Hirsjärvi ym. 2010, 161.)

Tämän tutkimuksen tutkimusaineistona ovat strukturoidut haastattelut (loma-kehaastattelut) ja teemahaastattelut. Aineiston hankinnassa käytettiin näitä

menetelmiä, sillä tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät näin hyvin esille. (Hirsjärvi ym. 2010, 164.) Tutkimusmetodi on monimenetelmällinen. Näin tutkittavasta tapauksesta on pyritty saamaan mahdollisimman kattava. Aineistot täydentävät toisiaan, antavat kattavamman kuvan tutkimuskohteesta, ja poisulkevat luotettavuusvirheitä ja väärinymmärryksiä. (Eskola & Suoranta 2001, 68.)

6.2.1 Osallistuva havainnointi

Kulttuuripaketin käytännön toteutuksissa havainnoitiin siihen osallistuvia naisia. Osallistuvassa havainnoinnissa on tyypillistä, että tutkija osallistuu tutkittavien ehdoilla heidän toimintaansa. Hirsjärvi ym. (2010, 217) määrittää tutkijan osallistumisen asteen kahteen eri lajiin: täydelliseen osallistumiseen ja osallistujan osallistumisen havainnoijana.

Täydellisessä osallistumisessa tutkija pyrkii pääsemään täydellisesti ryhmän jäseneksi, ja tästä seuraa eettisiä ongelmia. Ristiriitaa syntyy siitä, että ryhmätilanteessa tulisi toimia luonnollisesti ja aidosti, mutta samalla kerätä tietoja tieteellisiä tarkoituksia varten.

Vaihtoehtona tälle on se, että tutkittaville tehdään heti alussa selväksi havainnoijan rooli nimenomaan havaintojen tekijänä. Käytännössä havainnoija osallistuu ryhmän toimintaan, mutta tekee samalla tutkittaville myös kysymyksiä. Tutkijan on tärkeää pitää erillään havainnot ja omat tulkintansa näistä havainnoista. Havainnoinnin avulla saadaan välitöntä ja suoraa tietoa yksilöiden ja ryhmien käyttäytymisestä. Havainnointi on hyvä menetelmä vuorovaikutuksen tutkimiseen, ja erinomainen myös silloin, kun tutkittavilla on kielellisiä vaikeuksia. (Hirsjärvi ym. 2010, 213.) Kulttuuripakettiin osallistuvat naiset vasta opetelivat suomea, ja siksi menetelmä sopii hyvin keskusteluryhmien toimintaa arvioidessa. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijalla on aktiivinen rooli. Tärkeänä asiana tiedonhankinnassa näyttäytyvät sosiaaliset vuorovaikutustilanteet. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82.)

Osallistuva havainnointi toimi hyvin käytännön toteutuksen menetelmänä. Osallistuin kulttuuripaketin molempiin toteutuksiin sekä Sotekilla että Ekamilla,

koko prosessin ajan. Tein muistiinpanoja havainnoistani kaikista kulttuuripakettiin liittyvistä käytännön toteutuksista, joita oli yhteensä 13. Muistiinpanoihini kirjasin havaintoja ryhmätapaamisten vuorovaikutuksesta, sanattomasta viestinnästä ja kuulemistani keskusteluista. Kirjasin havaintomuistiinpanoja paikan päällä käytännön toteutusten aikana. Nauhoittaminen näissä tilanteissa olisi ollut hankalaa, sillä toteutukset tapahtuivat suhteellisen isoissa tiloissa, luokkahuoneessa ja palaverihuoneessa. Koska olin toisen ryhmän ryhmäkummi, kuului minulle kunkin ryhmätilanteen alkupuheenvuoron pitäminen ja keskustelun herättäminen. Varsinaisen luennon aikana hakeuduin istumaan ryhmäläisten joukkoon, yleensä taakse, minimoimaan sen, että läsnäoloni olisi häirinnyt spontaanisti viriävää keskustelua.

Toisen ryhmän, Sotekin, kuudella tapaamiskerralla toimin ryhmäkummina, toisessa ryhmässä Ekamilla olin tarkkailijan ja palautteen kerääjän roolissa. Ryhmissä oli läsnä vaihteleva määrä kulttuuripakettiin osallistujia, määrät vaihtelivat neljästä kolmeentoista. Ryhmässä, jonka ryhmäkummi olin, oli paikalla lisäksi kunkin aiheen alustaja. Alustajia oli aiheesta riippuen paikalla 1–3. Toisessa ryhmässä, Ekamissa, paikalla oli lisäksi ko. ryhmän ryhmäkummi, hankkeen projektipäällikkö. Hänen lisäksi paikalla oli myös joku ryhmän ohjaavista opettajista.

Keskusteluryhmien aiheet eivät olleet varsinaisesti sidoksissa toisiinsa niin, että jokaisessa ryhmätilanteessa olisi ollut välttämätöntä olla läsnä keskusteluryhmän aiheiden kokonaisuuden hahmottamiseksi. Tämä oli toimiva ratkaisu. Osallistuvien naisten kokoonpano vaihteli kulttuuripaketin toteutuksen aikana, riippuen työkokeilun pituudesta tai työharjoittelujaksojen alkamisesta. Kaikkiaan kulttuuripaketin toteuttamiseen meni aikaa seitsemän viikkoa. Kuhunkin tapaamiseen oli varattu aikaa 2–2,5 tuntia. Kirjoitin osallistuvan havainnoinnin muistiinpanot päiväkirjaan, jonka pituudeksi tuli 20 sivua koneella puhtaaksi kirjoitettuna, fonttikoolla 12.

6.2.2 Lomakekyselyt

Lomakekysely sopii opinnäytetyön ryhmätilanteiden, kulttuuripaketin käytännön toteutusten, tutkimusmenetelmäksi. Kyselyn avulla pystyin kokoamaan naisten mielipiteet ja kokemukset toteutuksesta melko kattavasti. Pyrin näin

toimien minimoimaan sen, että osallistujat jäävät ilman ääntä jäämistä esimerkiksi vaillinaisen kielitaidon takia. Lomakekyselyllä sain laajan otoksen kulttuuripaketin käytännön toteutuksen onnistumisesta. Kyselyn toteuttaminen ja vastausten saaminen muilla tavoin olisi ollut haasteellista.

Lomakekyselyssä kysyin tutkimuksen ja tutkimuskysymysten kannalta merkityksellisiä kysymyksiä. Kysymykset olivat näin ollen perusteltuja tutkimuksen viitekehystä käsin, maahanmuuttajien osallisuutta kirjallisuuskatsauksessa esiin tulleisiin asioihin peilaten. (Ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.)

Kysely tehtiin kontrolloituna kyselynä. Tämän toteutettiin niin, että kyselylomakkeet jaettiin osallistujille henkilökohtaisesti kulttuuripaketin kunkin osion loppuksi. Lomakkeita jakaessa tutkija samalla kertoo tutkimuksen tarkoituksesta, selostaa kyselyä ja vastaa herääviin kysymyksiin. (Hirsjärvi ym. 2010, 197.) Vastaajat täyttivät lomakkeen kunkin toteutuksen loppuksi, tarvittaessa vertaistulkaten kysymyksiä toisilleen. Keräsin lomakkeet heti tilaisuuden päätyttyä talteen, jotta mahdollisimman moni niistä palautuisi. Myös henkilökohtaisesti tarkistetun kyselyn piirteitä lomakehaastattelussa oli juuri tästä syystä. Toteutukseen osallistuneet naiset halusivat tietää, onko lomakkeet oikein täytetty ja keskustella tutkimukseen liittyvistä asioista. Lomakkeita palautui hyvin, sillä kaikki osallistujat palauttivat sen jokaisella kokoontumiskerralla. Kyselylomakkeessa (liite 1) oli sekä suljettuja että puoliavoimia kysymyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 77.)

Kulttuuripaketin alustajien näkemyksiä toteutuksista ja yhteistyöstä yli hallintorajojen keräsin sähköpostikyselyinä. Lomakkeen lähetin viidelle kulttuuripaketin toteutuksessa mukana olleelle alustajalle (Liite 2). Kriteerinä pidin sitä, että lähetin lomakkeen alustajille, jotka olivat mukana kummassakin toteutuksessa, tutkimuksen koskiessa molempia ryhmiä. Sähköpostikysely toteutettiin strukturoituna lomakekyselyinä maahanmuuttajalaisille suunnatun lomakkeen tapaan, lomakkeen sisältäessä sekä suljettuja että puoliavoimia kysymyksiä.

6.2.3 Teemahaastattelut

Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Kysymysten tarkka muoto ja järjestys eivät ole tiedossa, mutta haastattelun aihepiirit, teemat ovat tiedossa. (Hirsjärvi ym. 2010, 209.) Teemahaastattelussa pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun mukaisesti. Teemat perustuvat tutkimuksen viitekehukseen eli tutkitavasta ilmiöstä jo tiedettyyn. Teemahaastattelu on luonteeltaan avointa, ja siitä johtuen teemojen sisältämien kysymysten suhde vaihtelee intuitiivisten ja kokemusperäisten havaintojen sallimisesta tiukasti vain etukäteen tiedetyissä kysymyksissä pitäytymiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74.)

Haastateltavat naiset ovat kotoisin eri kulttuureista. Se, missä määrin kulttuurierot olisi otettava huomioon, riippuu haastattelun ja tutkimuksen aiheista, ja ennen kaikkea siitä, minkälaisista asioista haastateltava tekee tulkintojaan. Tutkijan on oltava tietoinen siitä, että sekä haastateltavan että hänen oma tapansa ymmärtää asioita vaikuttaa haastattelutilanteeseen ja siinä tuotettuun aineistoon. Tämän vuoksi analyysissa on tarkasteltava myös haastattelijan puheen ja toiminnan vaikutusta aineiston luonteeseen. Tämä tarkoittaa myös sitä, miten haastattelija ottaa huomioon itsensä ja haastateltavana väliset erot ja yhtäläisyydet. Ymmärrys erojen olemassaolosta ja merkityksistä on analysoitavana osana koko tutkimusprosessia. (Rastas 2005, 93.)

Sanattomassa viestinnässä, sopivissa ja epäsozivissa keskustelunaiheissa ja jopa siinä, millaisten ihmisten on sopivaa keskustella keskenään, on monenlaisia kulttuurisia vaihteluja. Puhutaan arkisen vuorovaikutuksen säännöistä. Kulttuuriset erot keskustelun aiheena voivat luoda otolliset olosuhteet haastattelulle kiinnostavuudessaan. Vuorovaikutuksen osapuolina haastateltavat voivat ottaa hyvinkin aktiivisen roolin selvittäessään haastattelijalle omia näkökulmiaan. Tällainen näkökulma voi tuoda haastattelutilanteessa näkyviin molemminpuolisia ennakkokäsityksiä ja tehdä sitä kautta tilaa tasavertaiselle kohtaamiselle. (Tienari ym. 2005, 101.)

Kutsuin osan kulttuuripakettiin osallistuneista naisista haastatteluun kulttuuripaketin käytännön toteutusten loppuvaiheessa. Aineisto koostuu 5 naisen yk-

silöhaastatteluista, litteroitua materiaalia kertyi 26 sivua. Käytännön toteutusten aikana olin tullut tutuiksi kulttuuripakettiin osallistuvien naisten keskuudessa, joten koin luontevaksi järjestää haastattelut käytännön toteutuksen loppupäässä. Valitsin haastatteluihin naisia, joiden kielitaito on riittävä molemminpuoliselle ymmärtämiselle. Yhden haastatteluista tein osittain englanniksi, sitten että tarkensin osan kysymyksistä englanniksi. Haastateltava vastasi pääosin suomeksi ja käytti vaikeammassa termeissä englanninkielistä sanaa, jonka käänsin suomeksi.

Purin kaiken nauhoitetun aineiston sanelukoneelta tietokoneelle. Litteroin eli käytin sanasanaista puhtaaksikirjoitusta. Tekstissä olevat lainaukset eivät ole sanatarkkoja lainauksia, sillä huokaukset ja taukojen kestot jätin litteroimatta. (Ks. Hirsjärvi & Hurme 2010, 141). Tekstin joissakin kohdissa olen jättänyt osan pois, ja niissä kohdissa olen käyttänyt kolmoispistettä. Haastateltavan puuttuvan tai selventävän sanan olen merkinnyt hakasulkein. Haastattelut toteutettiin naisten koulu- ja työpäivien aikana Sotek-säätiön ja Etelä-Kymenlaakson ammattiopiston tiloissa.

6.3 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analyysi alkaa jo keruuvaiheessa. Tutkija tekee havaintoja tutkittavasta materiaalista ja sen konteksteista, ja siksi tutkimuspäiväkirjan pitäminen havainnoista on tärkeää koko tutkimusprosessin ajan. (Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta, s.a.). Opinnäytetyöni on laadullinen, ja tutkittava aineisto koostuu litteroiduista teemahaastatteluista sekä strukturoidulla haastattelulla, kyselylomakkeella saaduista vastauksista.

Analyysin tehtävänä on järjestää, jäsentää ja tiivistää aineistoa niin, että mitään olennaista ei jää pois. (Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta, s.a.). Tein aluksi litterointiaineistosta käsitekartan, jonka avulla oleelliset asiat selkeytyivät ja tutkimuksen kannalta epäoleellisempi tieto oli helpompi hahmottaa. Teemahaastattelu antoi valmiin jäsennyksen aineistoon.

Strukturoitujen haastatteluiden aineiston jäsentämiseksi käytin luokittelua. Ryhmittelin aineiston, koska sitä oli verraten paljon, yhteensä 70 lomaketta palautui.

6.3.1 Osallistuvan havainnoinnin sisällönanalyysi

Havainnointimuistiinpanot on analysoitu aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tapaamiskertoja oli yhteensä 13, Ekamin toteutuksessa 6 ja Sotekin toteutuksessa 7. Ekamin toteutuksesta jätettiin Opiskelu-osion tapaaminen sen vuoksi, että aihetta oli jo käsitelty kotoutumiskoulutuksen oppitunneilla, muut osiot toteutuivat aikataulun mukaisesti kummassakin toteutuksessa. Pidin tapaamisista päiväkirjaa, ja tämän päiväkirja-aineiston jaoin teemojen mukaan, jotka noudattivat teemahaastattelun aiheisisältöjä. Teema-alueet olivat osallistuminen kulttuuripakettiin, palvelurakenteet ja osallisuus. Osallistuvassa havainnoinnissa pystyin seuraamaan osallistujien käyttäytymistä ja ryhmädynamiikkaa. Ryhmädynamiikan havainnointi ei olisi ollut mahdollista kyselyiden tai haastattelujen avulla.

Havainnoinnin etuna tutkimusmenetelmänä on se, että se kytkee muut aineistonkeruumenetelmät, teemahaastattelun ja strukturoidun haastattelun, paremmin saatuun tietoon. Havainnoinnin avulla asiat nähdään paremmin oikeissa yhteyksissään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.)

Osallistuvan havainnoinnin etuna on, että sillä saadaan tietoa tutkittavasta sekä yksilönä, yhteisönsä jäsenenä, että suhteessa tutkijaan. Se antaa samalla tietoa yhteisön sosiaalisista ja kulttuurisista piirteistä. Tutkijan roolina on tehdä havainnot tutkimastaan ilmiöstä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Tutkija osallistuu sekä ihmisenä että tutkijana tutkittavan yhteisön arkielämään, ja nämä roolit lomittuvat tutkimustilanteessa keskenään. Tutkijan on tarkasteltava omaa toimintaansa kriittisesti tutkimustilanteessa tehdäkseen eron tutkijan ja tutkittavan roolin välillä. Menetelmän avulla saadaan samanaikaisesti tietoa sekä tutkittavien omakohtaisista kokemuksista ja käsityksistä, yhteisön käsityksistä, että edellisten välisistä suhteista. (Vilka 2005, 96.)

Osallistuvan havainnoinnin haasteena tutkimuksessani oli omien tulkintojen ja tilanteissa todellisuudessa tapahtuneiden tilanteiden erottaminen. Päiväkirjasta poimin tuloksiin faktat, kuten osallistujien lukumäärät, ja osallistujien sanalliset kommentit. Osallistujat osallistuivat ryhmätapaamisiin mielellään, mutta tämän havainnon todentaminen kuvailemalla ryhmätilanteiden tapahtu-

mia, on haasteellista. Päädyin siksi tarkastelemaan keskusteluryhmien tapah-
tumia osallistuvan havainnoinnin menetelmällä edellä mainittujen faktojen
avulla.

6.3.2 Teemahaastatteluiden aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Analyysin tehtävänä on aineiston järjestäminen, jäsentäminen ja tiivistäminen
niin, ettei mitään olennaista jää pois. (Laadullisen aineiston analyysi ja tul-
kinta, s.a.). Haastattelut ja litterointi on tehty suomeksi. Keräsin haastattelui-
den aluksi taustatiedot, jotka muokkasin litterointivaiheessa yleisemmälle ta-
solle. Näitä taustatietoja olivat ammatti, ikä ja lähtömaa. Haastateltavat ovat
opinnäytetyössä peitenimillä. Litteroinnin jälkeen perehdyin haastatteluihin yk-
sitellen. Kirjoitin omin sanoin tiivistelmän haastattelusta ja pyrin löytämään
keskeiset, tärkeimmät asiat. Tein aluksi litterointiaineistosta käsitekartan,
jonka avulla oleelliset asiat selkeytyivät ja tutkimuksen kannalta epäoleelli-
sempi tieto oli helpompi hahmottaa. Käsitekartan teossa käytin apuna värikoo-
deja. Teemahaastattelu antoi valmiin jäsennyksen aineistoon.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi on kolmivaiheinen prosessi. Ensimmäinen
vaihe on redusointi eli pelkistäminen. Toinen vaihe on klusterointi eli ryhmittely
ja kolmas vaihe abstrahointi eli teoreettisen käsitteistön muodostaminen. Ai-
neiston redusointi eli pelkistäminen on auki kirjoitetun haastatteluaineiston tii-
vistämistä ja pilkkomista niin, että epäolennaisuudet karsitaan pois. Tutkimus-
tehtävä määrittää aineiston pelkistämistä. Aineistosta valitaan ilmaukset, jotka
oleellisesti liittyvät tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95, 108.) Pelkistin
tekstin jokaisen haastatellun kohdalla niin, että tutkimukseen varsinaisesti liit-
tymätön tieto karsiutui pois. Käsitteet ryhmitellään eli klusteroidaan siten, että
samaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään nimetyiksi luokiksi. Nimeäminen teh-
dään vaikkapa ilmiön ominaisuuden tai piirteen mukaan. Lopuksi haastattelu-
aineiston kielelliset ilmaukset käsitteellistetään eli abstrahoidaan, kuvaus tutki-
muskohteesta muodostetaan yleiskäsitteiden avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2009,
109, 112.) Etsin aineistosta samankaltaisuuksia. Käytin klusteroinnissa sa-
moja luokkia kuin osallistuvassa havainnoinnissa: osallistuminen kulttuuripa-
kettiin, palvelurakenteet ja osallisuus. Kokosin teemaotsikon alle kulttuuripa-
kettiin osallistuneiden naisten näkemyksiä ja kokemuksia kustakin osa-alu-

eesta. Yhdistin molempien tutkimukseen osallistuvien ryhmien, sekä kotoutumiskoulutuksessa olevien että Sotekilla työskentelevien, naisten kokemuksia samojen taulukointien alle. Otin mukaan sellaisia asioita, jotka esiintyivät suurimmassa osassa tai kaikissa vastauksissa, ja kokosin yhteenvedon tyypillisiä vastauksia useasta eri vastauksesta. Myös yksittäiset, eriävät kokemukset kirjasin ylös.

Strukturoitujen haastatteluiden aineiston jäsentämiseksi käytin luokittelua. Ryhmittelin aineiston, koska sitä oli verraten paljon, yhteensä 70 lomaketta palautui. Alustajien strukturoidut haastattelut toteutin sähköpostikyselynä, ja kolme vastauslomaketta palautui. Teemahaastattelujen materiaalit on litteroitu joulukuussa 2017, ja haastateltavilla on opinnäytetyössä peitenimet.

7 ANALYYSIN TULOKSET

7.1 Osallistuvan havainnoinnin tulokset

Kulttuuripaketin tapaamiskerroilla läsnä olivat Ekamin toteutuksessa osallistujien, alustajan ja itseni lisäksi myös oppilaitoksen opettaja ja Socomin edustaja suurimmassa osassa tapaamisia. Sotekin tapaamiskerroilla läsnä olivat osallistujat, alustaja ja minä itse.

Kulttuuripaketin tapaamiskertojen alussa oli alustajan ja osallistujien esittelyt, jonka jälkeen alustaja kertoi päivän aiheesta. Osallistujat kyselivät aiheesta alustuksen aikana ja tilaisuuden loppuksi. Jokaisen tilaisuuden loppuksi kerättiin kyselylomakkeet, joissa kysyttiin mielipiteitä päivän teemasta, toteutuksesta ja heränneistä ajatuksista sekä toiveita tulevista aiheista. Taulukkoon 2 on merkitty kunkin tapaamiskerran aihe ja avainsanat sekä alustajien ammatit.

Taulukko 2. Naisten kulttuuripaketin tapaamiskertojen aiheet, avainsanat ja alustajien ammatit

Aihe	Avainsanat	Alustajien ammatit
Unelmapaja	Tulevaisuus, haave	Projektikoordinaattori
Asuminen Suomessa	Asumisneuvonta, asuminen säännöt, hyvä naapuruus	Asumisneuvoja
Vanhemmuus Suomessa	Perhepalvelut, neuvolapalvelut	Neuvolan perheohjaaja, neuvolan terveydenhoitaja
Naisen terveys	Joukkotarkastukset, terveydenhoito	Naistentautien lääkäri, terveydenhoitaja
Tasa-arvo	Tasa-arvolaki, yhdenvertaisuuslaki	Monikulttuurikeskuksen puheenjohtaja
Opiskelu	Tutkintojen tunnustaminen, opintoihin hakeminen	Opettaja, yrittäjä
Työn tekeminen	Yrittäjyys, työn hakeminen	Opettaja, yrittäjä

Kulttuuripakettiin osallistuneet naiset kertoivat spontaanisti läpi prosessin olevansa tyytyväisiä siihen osallistumiseen. Tapaamisiin osallistuneet naiset olivat iältään ja etnisiltä taustoiltaan hyvin vaihteleva ryhmä. Ryhmien kokoonpano vaihteli varsinkin Ekamin toteutuksessa käytännön syistä, kuten työharjoittelujaksojen vuoksi. Ryhmäkeskustelut näyttäytyivät odotettuina tapahtumina, sillä tapaamisten jälkeen osallistujat varmistelivat seuraavan viikon aika-tauluja, ollen motivoituneita saapumaan paikalle.

Osallistujat olivat aktiivisia kulttuuripaketin tapaamisissa – esimerkiksi erilaiset oheismateriaalit kuten aiheeseen liittyvät esitteet, olivat haluttuja ja kaikki osallistujat ottivat niitä tilaisuuksien lopuksi. Alustukset herättivät keskustelua, ja keskustelua virisi myös pois lähtiessä, tilaisuuden loppuessa, kun naiset halusivat kertoa omista kokemuksistaan ja perheistään sekä kysellä alustajilta ja ohjaajilta mieleen nousseista asioista.

Palaute aiheen alustajille jäi enimmäkseen lomakekyselyn varaan, sillä osallistajat kertoivat palautteenannon olevan vaikeaa suomeksi. Kyselylomakkeen täyttöön pyydettiin apua toteutusten lopussa, sillä kirjoittaminen suomeksi koettiin vaikeaksi.

Minä en ole ollut koulussa. (...) Suomessa olen käynyt peruskoulua.
(Osallistuja, Unelmapaja)

En ole osannut aiemmin lukea. Nyt osaan kirjoittaa (...) ja luen kirjoja omalla kielellä.
(Osallistuja, Asuminen suomessa -osio)

Suurin osa alustuksista aloitettiin käymällä läpi osallistujien nimi, ikä ja perhetilanne, sillä alustajien enemmistö ei ollut tavannut osallistujia aikaisemmin. Näitten esittelyjen perusteella osallistajat ovat hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. Osallistujien iät vaihtelevat 30 - 63 vuoden välillä, osa heistä on vielä lapsettomia tai jo aikuisten lasten äitejä. Osallistajat ovat erilaisista perhetilanteista, osa on eronnut, osalla on aviomies tai avomies joko Suomesta tai lähtömaasta, ja osalla on perhettä ulkomailla. Joillakin on sukua Suomessa. Tutkimukseen osallistuneita naisia yhdistää maahanmuuttajuuden lisäksi suomen kielen opinnot. Tyypillistä on, että työtoimintaan tullessaan heillä on takanaan suomen kielen kurssi, joten vähintään suomen kielen alkeet heillä on hallussa. Suomen kielen taitovaatimukset herättivät joka kerralla keskustelua.

Minä olen ujo! Joku muu voi kertoa (...) minä ei puhua suomea niin hyvin.
(Osallistuja, Työelämä Suomessa -osio)

Miksi pitää puhua suomea hyvin, jos minä siivoan?
Minä ymmärrän paremmin, kuin puhun.
(Osallistuja, Työelämä Suomessa -osio)

Havainnoinnin perusteella osallistajat eivät olleet vielä olleet suomalaisilla työmarkkinoilla. Esittelyissä ja keskustelujen kommentteissa, päivän aiheesta riippumatta, toistui osallistujien halu kouluttautua ammattiin tai päästä töihin.

Kulttuuripaketin keskusteluryhmien Sotekin ryhmä oli vaihtuvuudeltaan pieni, ja ryhmäkoko oli keskimäärin 11 naista jokaisella kerralla. Ekamin ryhmäkoko vaihteli 4 ja 13 osallistujan välillä, ja vaihtuvuus oli suurta etenkin loppuvai-

heessa. Kahdella viimeisellä ryhmäkerralla alkukertojen osallistujajoukko vaihtui kokonaan uusiin osallistujiin työharjoittelujakson alkamisen vuoksi. Aiheet eivät olleet jatkumoa toisilleen, joten käytännön toteutukseen tämä ei vaikuttanut.

7.2 Lomakekyselyiden tulokset

7.2.1 Naisten kulttuuripakettiin osallistuneiden arvio toteutuksista

Kyselylomakkeita palautui 70 kappaletta, yhteensä 13 tapaamiskerralta. Lomakkeella kartoitettiin osallistujien taustatietoa ja kokemuksia kulttuuripakettiin osallistumisesta (liite 1).

Osa lomakkeista oli vaillinaisesti täytettyjä suomeksi kirjoittamisen vaikeuden vuoksi, ja myös näistä lomakkeista olen kerännyt tuloksiin kaiken niistä saatavan tiedon. Tieto näissä lomakkeissa painottuu numeraaliseen arvioon ja vastaajan taustatietoihin. Taulukkoon 3 on kirjattu vastaajien lähtömaat, ylimpänä ne maanosat, joista oli eniten osallistujia. Alimpana lueteltu maat ja maanosat, joista kustakin osallistuneita on kaksi tai vähemmän.

Taulukko 3. Lomakekyselyihin vastanneet lähtömaittain

Maanosa, josta lähtenyt	Maa, josta lähtenyt
Itä-Eurooppa	Venäjä, Ukraina
Itä-Afrikka	Somalia, Etiopia
Länsi-Afrikka	Nigeria, Kongo, Kamerun, Angola
Aasia (Lähi-itä)	Iran, Afganistan, Syyria
Kaakkois-Aasia, Keski- ja Etelä-Eurooppa, Etelä-Amerikka	Thaimaa, Vietnam, Puola, Albania, Meksiko

Suuri osa (46 %) vastaajista oli lähtöisin Venäjältä. Afrikkalaislähtöisiä oli 16 %. Muilta alueilta tulleet muodostavat lomakekyselyyn osallistuneiden loppujoukon (38 %), huomattavasti pienemmällä prosenttiluvulla.

Suomessa oloajat vaihtelivat 1 vuoden ja 18 vuoden välillä. Suuri osa, 37,5 %, vastaajista on ollut Suomessa 1–2 vuotta, 2–4 vuotta täällä asuneita on 18 %.

4–6 vuotta Suomessa asuneita on 12,5 % ja 7–10 vuotta asuneita on 25 %. Yli 10 vuotta asuneita on vähemmistö, 7 %.

Lomakekyselyssä kartoitettiin kokemuksia kulttuuripakettiin osallistumisesta. Osallistujat antoivat arvosanan kullekin keskusteluryhmän aiheelle ja toteutukselle asteikolla 1–5, numeron 1 ollessa arvioinnin heikoin arvosana ja numeron 5 paras arvio. Taulukkoon 4 on kirjattu ylös kunkin kulttuuripaketin aiheiden ja toteutusten arvosanat. Keskiarvo on laskettu kullakin kerralla palautuneiden kyselylomakkeiden arvosanoista.

Taulukko 4. Naisten kulttuuripaketin aiheille ja toteutuksille annetut arvosanat

Aihe	Ylin ja alin arvosana	Arvosanojen keskiarvo
Unelmapaja	3, 4, 5	4,7
Asuminen Suomessa	3, 4, 5	4,7
Vanhemmuus Suomessa	3, 4, 5	4,2
Naisen terveys	4, 5	4,8
Tasa-arvo	3, 4, 5	4,6
Opiskelu	3, 4, 5	4,5
Työn tekeminen	1, 3, 4, 5	3,7

Annettujen arvosanojen ja lomakkeisiin kirjoitettujen kommenttien valossa kulttuuripaketin toteutus näyttäytyy onnistuneena. Koska aiheet olivat itsenäisiä, poissaolo joltakin kerralta ei haitannut tapaamisiin osallistumista myöhemässä vaiheessa. Toiveet ja koettu hyödyllisyys menivät toisinaan ristiin, sillä esimerkiksi tasa-arvoa käsittelevällä kerralla lomakkeen viimeiseen, avoimeen kohtaan nousi toiveita perhe-elämän käsittelystä. Perhe-elämän osio oli tuolloin jo ollut, mutta ko. henkilö ei ollut ollut paikalla työharjoittelun vuoksi.

Kyselylomakkeessa toivottiin käsiteltävien aiheita, jotka pääosin olivat mukana kulttuuripaketin toteutuksessa. Valittuja aiheita voi näin ollen pitää maahanmuuttajanaisen arkea koskettavina ja osallisuutta lisäävinä. Kulttuuri omana osionaan olisi ollut toivottu, sillä sen alle voi nähdä jäävän useamman toiveissa esiintyneen aiheen.

Lisätietoa olisi haluttu seuraavista aiheista:

- Perhe: perinteet, lapset, minne hakeutua, jos naisella on ongelmia miehensä kanssa, naisen ja miehen tasa-arvo perheessä
- Opiskelu: yliopisto-opintoihin hakeminen
- Kulttuuri: teatteri, suomalainen ruoka, harrastukset, Suomen historia
- Terveys: naisen terveys
- Työelämä: naisen elämä töissä, työelämä

Kommentit kulttuuripaketin toteutuksista voidaan jaotella sen koettuun hyödyllisyyteen, palautteeseen ja kehittämiskohteisiin, suomen kielen haasteellisuuteen, oppimishalukkuuteen ja yleisenä tyytyväisyytenä elämäntilanteeseen.

Kulttuuripaketin aiheiden hyödyllisyys

Aiheet koettiin tarpeellisina ja maahanmuuttajanaisen arkea hyvin koskettavina. Toisten osallistujien kokemukset ja kommentoinnit koettiin antoisina ja tutustuminen uusiin ihmisiin tärkeänä.

”Joo, koska kaikki kysymykset ovat mielenkiintoisia ja opin paljon terveydestä Suomessa”
(Osallistuja, Naisen terveys-osio)

”Oli hyvä tutustua toisiin ihmisiin.”
(Osallistuja, Tasa-arvo-osio)

Vaikka aihe olisi ollut tuttu jo ennestään, näyttäytyy kulttuuripaketin anti mielenkiintoiselle juuri sosiaalisen kanssakäymisen mahdollistajana ja vertailupohjan antajana kokemuksille lähtömaassa.

”Joo, huomasin että meillä on paljon samaa asiaa (kuin kotimaassa).”
(Osallistuja, Opiskelu Suomessa-osio)

”En saanut uutta tietoa, mutta oli kiva kuunnella toisten unelmaa.”
(Osallistuja, Unelmapaja)

Palaute ja kehittämiskohteet järjestäjälle

Lomakkeilla kerätty palaute kulttuuripaketin toteutuksista oli positiivista ja rakentavaa. Alustajien esitykset koettiin asiantuntevina ja palautteista välittyi luottamus siihen, että alustajat valitsevat tarpeellista ja mielenkiintoista infoa kulttuuripaketin luennoille.

”Hyvää kun vierailija keskustelee meidän kanssa ja kuuntelee meidän kysymyksiä.”
(Osallistuja, Tasa-arvo Suomessa -osio)

”Te voitte etsiä teemaa itse koska ymmärrätte meitä.”
(Osallistuja, Opiskelu Suomessa -osio)

Lomakkeissa toivottiin käsiteltävän myös sensitiiviseksi koettuja aiheita.

”Kyllä mä haluan tietää enemmän. Mä haluan tietää suomalaisen perheen kulttuurista, miehen ja naisen tasa-arvosta perheessä. Mitä tehdä, jos naisilla on perheen väkivaltaa.”

(Osallistuja, Vanhemmuus Suomessa -osio)

Lomakkeista välittyi halu oppia lisää suomalaisesta kulttuurista, ja käsiteltäviä aiheita pidettiin tärkeinä arkielämän tilanteissa selviämässä. Suomalaisia arvoja ja tapoja pidetään tärkeinä, ja niistä infoamista myös kulttuuripaketin ulkopuolella tärkeänä asiana.

”On tärkeä keskustella tästä (tasa-arvo) asiasta, varsinkin kun Suomeen tulee niin monta erilaista kulttuuria. Olen tyytyväinen aiheeseen.”
(Osallistuja, Tasa-arvo Suomessa)

”Oli hyvä tietää lisää, miten me voimme olla hyviä naapureita.”
(Osallistuja, Asuminen Suomessa -osio)

Suomen kielen haasteellisuus

Suomen kielen opiskelu koettiin tärkeänä, mutta haasteellisena asiana. Kulttuuripaketin luentojen seurattavuutta helpotti kuvatuksi esimerkiksi diojen ja jaettavien materiaalien muodossa.

”Olisi hyvä, jos me voimme saada paperin missä lukee vähän teemasta. Auttaisi ymmärtämään paremmin, tai (voisi) näyttää infoa projektorilla.”
(Osallistuja, Vanhemmuus Suomessa -osio)

”Kurssi on erittäin hyvä, mutta en ymmärrä kieltä.”
(Osallistuja, Työelämä Suomessa -osio)

Halu oppia uutta

Lomakekyselyissä nousi esiin tarve oppia enemmän aiheista. Kulttuuripaketin luennot herättivät halun oppia lisää ja toisaalta nostivat esille myös suomen kielen taidon parantamisen tarpeen.

”Minä haluan tietää vielä (enemmän), mutta tarvitsee ymmärtää hyvin suomen kieltä. Minä tarvitsen oppia vielä!”
(Osallistuja, Työelämä Suomessa -osio)

Tyytyväisyys nykyiseen tilanteeseen

Osasta lomakkeista huokui spontaani ilmaus tyytyväisyydestä elämästä Suomessa.

”Minulla on hyvä elämä, ja onnellisuutta paljon”
(Osallistuja, Asuminen Suomessa -osio)

Lomakekyselyjen perusteella osallistujat olivat tyytyväisiä osallistumiseensa kulttuuripakettiin, ja kaikki tieto, mitä suomalaisesta kulttuurista ja tavoista on saatavilla, otettiin mielenkiinnolla vastaan. Toisten kokemusten, mielipiteiden ja kysymysten kuuleminen koettiin antoisana. Suomen kielen ymmärtäminen koettiin vaikeana, ja siitä kumpusi myös kritiikkiä. Alustajien esitykset olivat erilaisia, ja eniten kiitosta saivat esitykset, joissa oli selkeät diat ja kuvat sekä mahdollisesti osallistujille itselleen jäävät koosteet käsitellystä aiheesta. Puheen tempoon kiinnitettiin huomiota, riittävän hidas ja selkeä puhe auttoi ymmärtämään aihetta paremmin kuin nopeammalla tempolla pidetty alustus.

7.2.2 Kulttuuripaketin alustajien arvio toteutuksista

Alustajien kokemuksia kerättiin, jotta saadaan palautetta ja ajatuksia toiminnasta ja sen kehittämisestä. Kysely tehtiin sähköpostikyselynä (liite 2), ja vastauksia palautui kolme kappaletta. Kyselyn teemoina olivat kulttuuripaketin toimivuus ammattilaisten välisenä yhteistyönä, kulttuuripaketin kehittäminen ja mahdolliset muutostarpeet.

Kulttuuripaketin toimivuus ammattilaisten välisenä yhteistyönä

Kulttuuripaketti näyttäytyy vastausten valossa positiivisena ja jatkossakin odotettuna toimintana. Vastaajat kokivat, että moniammatillinen yhteistyö on hedelmällistä oman oppimisen kannalta. Eri alojen ammattilaisten kuunteleminen ja heidän lähestymistapansa näkeminen antoivat ideoita myös oman työn tekemiseen.

Oma kokemukseni oli hyvinkin positiivinen. Toivottavasti vielä jatkossakin voin olla mukana tällaisessa toiminnassa. Yhteistyö toimi hienosti.

Moniammatillinen yhteistyö on aina hedelmällistä. Uusia ajatuksia ja ideoita syntyy, kun kuuntelee eri asiantuntijoiden ajatuksia ja näkee hänen lähestymistapansa.

Kulttuuripaketin kehittäminen

Osallistujien keskenään erilainen suomen kielen taito koettiin haasteelliseksi. Aiheitten alustuksen valmistelu olisi helpottunut, jos ryhmän kielitaito olisi ollut samalla tasolla.

Jos maahanmuuttajien kielitaso on vielä alkeistasolla, eikä hänellä ole tarpeellista tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, ei hän ymmärrä riittävästi eri asiantuntijoiden puheesta.

Esille nousi kulttuuripakettitoiminnan suunnitelmallisuuden kehittäminen yhteistyössä.

Olisin kaivannut yhteistyöpalaveria ennen kulttuuripaketin toteutusta. Lisää suunnitelmallisuutta ja vielä enemmän ”yhteen hiileen puhaltamista”.

Kulttuuripaketin muutostarpeet

Suomen kielen osaamisen taso nousi isoon rooliin muutostarpeita pohdittaessa. Muilta osin muutostarpeita ei tullut kyselyn perusteella ilmi.

Hyvin tärkeänä osana on tulkkipalvelu ja se tulisi ottaa huomioon.

Pitäisi kiinnittää huomiota siihen, että osallistujat ovat keskenään suurin piirtein samalla tasolla ja että asiantuntijat osaavat mukauttaa puheensa maahanmuuttajille sopivaksi.

Palautuneiden kyselyjen määrä jäi pieneksi, mutta vastauksista saa kuvan siitä, mihin suuntaan kulttuuripakettitoimintaa tulisi jatkossa kehittää. Osallistujien suomen kielen taito, ryhmäkoot ja alustajien kokoontuminen ennen varsinaista kulttuuripakettia näyttäytyvät asioina, joihin tulisi kiinnittää huomiota. Moniammatillisuus koetaan rikkautena, ja oman oppimisen kannalta tärkeänä asiana.

Kulttuuripakettitoimintaa toivotaan jatkossakin, sillä yhteistyö koettiin toimivaksi ja prosessi antoisaksi. Organisointi on ollut läpi koko prosessin ketterää, sillä kulttuuripakettia on ollut mukana organisoimassa kaksi ryhmäkummaa, joiden on ollut helppo infota ajankohtaisista asioista pienelle kokoonpanolle. Organisaatio on ollut kevyt ja joustava. Näin ollen yhteistyötä on ollut suhteellisen helppoa tehdä kasvotusten kulttuuripakettiin osallistuvien tahojen kanssa, ja erilaisista aikatauluista ja muutoksista sopiminen on ollut joustavaa.

7.3 Teemahaastatteluiden tulokset

Haastattelin viittä kulttuuripaketin toteutuksiin osallistunutta naista. Neljä haastattelua käytiin suomeksi, yhdessä haastattelussa englantia käytettiin osittain selventämään kysymyksiä. Tässä haastattelussa näin ollen myös osa vastauksista oli englanniksi. Taulukkoon 5 on koottu haastateltavien taustatiedot.

Taulukko 5. Haastateltujen kulttuuripakettiin osallistuneiden taustatiedot

Nimi	Ikä	Suomessa oloaika	Maanosa, josta muuttanut	Perhe Suomessa	Koulutus
Maria	51	13 vuotta	Itä-Eurooppa	Puoliso	Opistotason tutkinto
Anna	63	6 vuotta	Itä-Eurooppa	Yksin	Opistotason tutkinto
Wila	46	1v 8 kk	Kaakkois-Aasia	Puoliso	Peruskoulu
Marta	38	2 vuotta	Keski-Eurooppa	Puoliso	Ylempi korkeakoulu-tutkinto
Elena	35	1 v 10 kk	Etelä-Amerikka	Puoliso	Ylempi korkeakoulu-tutkinto

Nauhoitin haastattelut. Kestoltaan haastattelut olivat keskimäärin 40 minuuttia, ja litteroitua materiaalia niistä kertyi yhteensä 26 sivua, fonttikoolla 12 ja rivivälillä 1,5. Haastattelut olivat kestoltaan 21 minuutin ja 62 minuutin väliltä.

Haastateltavat ovat tulleet Suomeen eri syistä. Osa on tullut avio- tai avoliiton vuoksi, osalla syynä on paluumuutto. Opiskelu tai työ Suomessa eivät ole olleet muuton motivaattoreina, vaan niihin on hakeuduttu muuton jälkeen, tänne asettauduttua. Haastateltavat ovat Suomen lainsäädännön mukaan työkäisiä naisia, ja tavoitteena heillä on ensisijaisesti päästä suomalaisen työelämään tai työtoimintaan mukaan. Kaikki haastateltavat ovat kouluttautuneet kotimaisaan, ja Suomessa koulutus on koostunut lähinnä suomen kielen kursseista. Haastateltavat ovat osallisia joko kielikoulutuksessa tai työtoiminnassa, joiden puitteissa hanke pääsi toteuttamaan kulttuuripaketin tapaamiset. Suomessa oloajat vaihtelivat vuodesta 13 vuoteen.

7.2.3 Kokemuksia ja palautetta kulttuuripakettiin osallistumisesta

Haastatellut kertoivat naisten oman ryhmän tärkeydestä. Varsinkin kielikursseilla olevat kommentoivat, että on hyvä päästä keskustelemaan asioista nais-

ten kesken, oppituntien muuten ollessa yhteisiä naisille ja miehille. Kummasakin ryhmässä toisten osallistujien kuunteleminen ja vertaiskokemusten vaihto koettiin tärkeänä osana kulttuuripakettia.

Joo, se oli tosi hyvä! Ja tulee uusi informaatio, ja se toimii, jos naiset ovat onnellisia, tai tällä tavalla, että heidän maan palvelusta tai terveydenhoidosta tulee esimerkkejä.

Marta

Kuitenkin ihan arkipäivänä, joka työpäivä, kuitenkin meillä tulee keittiössä kaksi ryhmää, venäjänkieliset ja muut (...) Hyvä, että oli sama ryhmä. Koska työpäivällä kuitenkin tasa-arvo. Ehkä he kuitenkin olisivat enemmän osallistuneet, kun pieni ryhmä ja oma kieli. Ei välttämättä! Tuskin he uskaltavat puhua, ne muut naiset, muut kansalaisuudet (...) Lisäksi minusta oli mielenkiintoista kuunnella mitä muuta naiset puhuvat, niin kuin Gloria. Oli kiva kuulla heidän mitä mieltä ovat, ja kysymyksiä (...) Kun enemmän ryhmässä, on mielenkiintoisempi.

Maria

No tuli hyödyllistä! (...) No minun mielestä se on parempi kuin esimerkiksi kuin koko opiskelu Ekamissa, sitä jotenkin oppii laki [termeistä]. (...) Joo, ja että tiedän, mitä voi, mitä ei voi, haluaisin lisää tietoa. (...) Oli hyvä, minusta rauhallinen ryhmä!

Anna

Pääsääntöisesti aiheet koettiin kiinnostaviksi. Vaikeiksi koettujen aiheiden käsittely koettiin myös tärkeäksi ja niiden ymmärtämiseksi kaivattiin käytännön esimerkkejä.

Joo, no joo, esimerkiksi tämä arvo. Se oli minusta enemmän kuin lakisanastoa ja tällaista ja vähemmän mitä oli todella tärkeää. Mitkä on käytännön esimerkkejä? Ja tämä oli mielenkiintoista, koska meidän ryhmässä oli erilaisia kulttuureja, ja minä haluaisin esimerkiksi kuunnella mitä naiset toisesta maasta [kertovat].

Marta

Pidin tapaamisista. Haluan tietää, mitä Suomessa on tapahtunut, on todella tärkeää ymmärtää, mitä opettaja kertoo. Hyvin kaikki!

Wila

Yhdessä haastattelussa ilmeni turhautumista siihen, että aihe ei koskettanut omaa elämää.

No menettelee, kertoi ihan alkeelliset asiat. (...) olemme siinä iässä, että turha kuunnella. Ei koske meitä yhtään!
Maria

Kulttuuripaketin toiminnan kehittämisen kannalta on tärkeää saada tietää, mitä voisi tehdä paremmin ja miten toimintaa voi kehittää. Palautetta tuli suomen kielen vaikeudesta ja sitä kautta alustusten seuraamisen vaikeudesta.

Ja sama, joskus oli vaikea vieras, että jos heillä ei tunne paljon ulkomaalaisia, heille on vaikea puhua hitaasti. Ja minä ymmärrän, että jos on suomalainen, se on hyvä (...) ei auta paljon, jos sinä olet ilman [dioja], mutta voi lukea sitten suoraan ja seuraa. (...) Samassa luokassa oli ihmisiä, että ei ymmärrä, jos on joku uusi opiskelija, joka ei ole kokeillut iltapäivätun-
paa, sitten hänellä on vaikeuksia.
Elena

Olisin halunnut ymmärtää enemmän! Aikaa meni ja välillä en ollut ymmärtänyt mitään. Hän ei puhunut englantia. En tiedä, oli vaikeaa, mitä hän sanoo?
Wila

Esitykset koettiin antoisiksi, jos niissä olivat tukena kuvat tai diaesitykset. Myös alustajan selkeä puhe ja rauhallinen esiintyminen auttoivat seuraamaan esitystä paremmin.

Jokainen aihe on oikeasti hyvä, kun on hyvin järjestetty ja on ihminen, joka tuo se aiheen, puhuu selkeästi ja kiinnostavasti, sillä tavalla niin kuin sanotaan. (...) Aihe on jokainen hyvä, pitäisi vain kertoa mielenkiintoisesti. Jokainen meistä haluaisi sanoa jotain, osallistua, jokainen oli kiinnostunut, ja ajatteli, katsoi kelloa joko se alkaa.
Maria

Vertaiskokemusten vaihto kullakin kerralla heränneistä ajatuksista koettiin antoisana ja odotettuna. Tiedon saaminen erilaisista palveluista koettiin hyödylliseksi, ja kulttuuripaketin aihealueet tärkeinä.

Esimerkiksi minä tiedän, että on terveyskioski, jos tarvitsen saada apua. Jopa minun mies ei tiennyt, että sellainen toimii Kotkassa! Ja se oli tosi hyödyllinen juttu.

Marta

No se oli hyvä terveys, naisen, lapset, en ollut kaikissa paikalla.

Anna

Tämä oli hyvä juttu, että aina sinä voit jonnekin soittaa, johonkin numeroon terveystalvasta, ja hakea informaatiota, esimerkiksi internetistä. Toinen on tämä asuminen, jos sinulla on ongelmia, jos naapuri tekee kova ääni, sinun täytyy sanoa isännöitsijälle. On numero, mihin voi soittaa ja saada apua.

Elena

Haasteena keskusteluun osallistumiseen nähtiin vajavainen kielitaito ja se, että ihmiset ovat persooniltaan erilaisia. Myös oman kieliryhmän vahva edustus näyttäytyi yhdessä haastattelussa osallistumista estävänä tekijänä.

Ja kyllä minä puhun aiheesta ja jokaisesta päivästä, enemmän, mutta tuntuu siltä, että jotkut voivat loukkaantua, kun minä esittelen itseni, (...) oli joku kursittaja järjestetty [kulttuuripaketissa] ja ei kukaan uskaltanut ja minä puhuin, vaikka hyvin tai ei, puhun suomeksi. Omat virheet tiedän. Ja sitten kun minä puhun, sanoo no "kyllähän sinä osaat suomea" ja semmoisia kommentoivat.

Maria

7.2.4 Kulttuuripaketin merkitys suomen kielen oppimisessa

Suomen kielen opiskelu koetaan erittäin tärkeänä. Haastateltavat opiskelevat suomea koulun tai työtoiminnan puitteissa, ja kulttuuripaketin hyöty suomen kielen opiskelussa on naisten ryhmässä keskusteluun rohkaisua heidän arkielämäänsä koskeviin asioihin liittyen. Sanasto koettiin hankalaksi joissain toteutuksissa, jos aihe uusi tai vieras tai käsitteli enemmän lainsäädäntöä, esimerkiksi tasa-arvo. Kulttuuripaketin aiheet nähtiin hyvänä tapana kartuttaa suomen kielen taitoa. Kulttuuripaketti sai kiitosta juuri naisen elämään liittyvine sanastoineen.

Pidän suomen kielen puhumisesta, mutta en muista kaikkia sanoja! (...) Täytyy opiskella, haluan puhua suomea, ymmärrän huonosti vielä. Mutta ymmärrän

englantia. (...) [Minun mies] sanoo, että minun täytyy mennä koulu. Se on parempi sinulle. On tärkeää oppia suomea. Kaikki eivät puhu englantia. (...) Ruokatauolla voi leikkiä, tunnilla haluan opiskella suomea.
Wila

Haluaisin tietää Suomen kulttuuri, suomen laki, suomen tapa, koska opiskelin Ekamissa minä opin [sanan] ”polkupyörä”. Miksi? Minä tiedän polkupyörän, opettaja laittaa polkupyörän pöydälle ja sanoo, se on jarrut, se on pyörä, miksi?
Anna

Haastatteluista ilmeni, että keskustelu oli antoisaa, ja että vielä aktiivisempaa ajatusten vaihtoa ryhmissä olisi voinut olla. Haasteeksi koettiin vaikeus ilmaista mieleen nousevia kysymyksiä suomeksi.

Riippuu suomen kielen taidosta, koska jokainen, ehkäpä hän haluaisi sanoa, mutta ei osaa. Ja jollekulle minun pitäisi kertoa mitä se tarkoittaa, kertoa fraasit, mistä on kysymys. Ne, jotka istuivat vieressä, ne myöhemmin tulijat, ei siinä uskaltanut kysyä. Niin kuin viimeisenä Tanja halusi kysyä, ”Maria, kysy häneltä”, hän sanoi, ”hyvä kysymys, kysy itse, kyllä sinä osaat”, ja hän sanoo, että ei uskalla.
Maria

Vertaistulkkauksen voi nähdä olleen toimivan keinon alustuksen kääntämiseen, sillä näin naiset ovat pystyneet kysymään hankaliksi kokemiaan asioita suomen kieltä paremmin taitavalta. Toisaalta vertaistulkkaus näyttäytyy niin, että se vie tulkkajaajalta voimavaroja. Suomen kielen oppimisen kannalta ja ryhmän tasavertaisena pitämisen kannalta tiukasti suomen kielessä pysyminen on toimiva vaihtoehto. Ryhmissä oli monista eri kieliryhmistä osallistujia, tulkkien käyttäminen kaikki kieliryhmät tasapuolisesti huomioiden olisi ollut erittäin haasteellista.

7.2.4 Haastateltavien tulevaisuudennäkymät ja työelämähaaveet

Tulevaisuus näyttäytyy eri valossa kunkin haastateltavan kohdalla riippuen omasta elämäntilanteesta. Tyypillistä on, että suomalaisen työelämään ja yhteiskuntaan halutaan integroitua, mutta tulevaisuus näyttäytyy epävarmana eri

syistä johtuen. Työkokeilujaksot tuntuvat lyhyiltä ja niiden jälkeinen aika huoleltaa. Tulevaisuutta koetaan vaikeaksi suunnitella ilman pitkän aikavälin tietoa työkokeilun jatkuvuudesta, ja omat voimavarat askarruttavat.

Minä haluan jatkaa! Mutta minun työntekijä, työvirkailija, ei luvannut minulle. Minun on vaikea ymmärtää miksi ei saa, jos minä haluan. Ja jos minusta tulee hyötyä. Miksi ei saa? (...) Miksi istua kotona, minulla on halu tulla. (...) Kaksi vuotta istun kotona? Suomalaiseen eläkkeeseen niin kauan.

Anna

No.. en ajattele niin pitkälle.. tulevaisuuden, kerran päivässä, tällä hetkellä. Olen 18 päivää jouluihin asti, sitten loma, (...) Kun suunnittelevat, keskustelemme, jos yhtäkkiä tulee joku kurssi, mihin minä olen kiinnostunut, ei tiedä, mikä on valikoima. (...) Pari kuukautta sitten sain ehdotuksen, päästä ihan töihin, kauppaan, mutta este on, en halua tuottaa pettymystä työnantajalle. (...) Kyllä mä osaan suomea ja venäjää hyvin, optimistinen ihminen. Mutta kun terveys on heikko ja mä tiedän, että se on vastuullinen, olla töissä eikä työharjoittelussa. Jos olisi kaikki kunnossa, menisin ehdottomasti.

Maria

Eräs haastateltavista oli lähtömaassaan toiminut yrittäjänä, ja hän kokee työllistymisen Suomessa olevan mahdollista nimenomaan oman yrityksen perustamisen kautta. Opettajien tuella on merkittävä rooli kouluttautumiseen ja firman perustamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Ehkä kurssin loputtua kotimaahan käymään. Kurssi loppuu helmikuussa. Haluan löytää töitä. Jos minä en löydä töitä, tulen kouluun uudelleen. Hankin ammatin, kokki. Opettajan kanssa olen keskustellut. Haluan perustaa ravintolan. (...) Voin helposti perustaa ravintolan yksin.

Wila

Koulutus kiinnostaa, ja suomen kielen kurssien aikaiset työharjoittelujaksot saavat kiitosta. Osallistujat kokevat, että parhaimmillaan työharjoittelujaksot toimivat väylänä suomalaiseen työelämään.

Ja se, että minä olin työharjoittelussa ELY-keskuk-
sessa. (...) Sain heiltä todistuksen, että minä tein tä-
män työn. Ja sain myös StoraEnsosta tosi hyvän to-
distuksen. Kaikki analyysit, että mitä minä tein, että
kielitaito sopii. Ja he ystävällisesti ja lämpimästi suo-
sittelevat minua. Tämä oli tosi hyvä, että meillä oli
tämä mahdollisuus olla työharjoittelussa ja saada pa-
laute. (...) Siksi minä ajattelen, että tämä yksi hyvä
juttu Ekamin koulutuksessa on tämä työharjoittelu.

Marta

Työelämään pääseminen tuntuu vaikealle ja nousi esille useimmissa haastat-
teluissa, ja naiset pohtivat erilaisia tulevaisuusvaihtoehtoja. Työelämä näyttäy-
tyy haasteellisena koulutusvaatimuksineen ja kielitaitovaatimuksineen. Työn-
haku näyttäytyy lannistavana kokemuksena, jos se ei tuota tulosta, ja rekry-
toinnista jää mielikuva tiettyjä työnhakijaryhmiä suosivana. Ikä koetaan myös
osaesteenä työmarkkinoille pääsyssä.

Haluaisin päästä töihin! En halua olla kotona. (...)
Minä kysyin kesätöitä labrasta, koska viime kerralla,
kun olin siellä, yritin hakea kesätöitä, mutta en saa-
nut. Ja kiinnosti, kuka tuli. Hän sanoi, että suomalais-
set opiskelijat, jotka opiskelevat insinööriksi tai ovat
ammattikorkeakoulussa (...) Se on vaikeaa 40-vuoti-
aalle naiselle. Työhätä on iso!

Marta

Työelämä näyttäytyy toisessa haastatteluna mahdollisuutena kotoutua Suo-
meen paremmin. Haastateltava, joka on asunut Suomessa vasta lyhyen ai-
kaa, näkee tulevaisuudessa eri vaihtoehtoja.

Mmmm.. minulla on yliopistotodistus ja se on englan-
niksi. Voi olla, että haen töitä englanninopettajana.
(...) En ole vielä kysynyt töitä. Voi olla, jos minä laitan
minun cv internettiin, toimii hyvin. Voin toimia opetta-
jana, mutta jos joku tarvitsee kääntäjää, niin minä
voin kääntää. Täytyy olla töissä, että jaksaa. (...)
Työtä ei ole kaikille, mutta minun maassa on aina
kriisi, Ja täällä on erilainen systeemi. Tiedän, että en
voi olla töissä ensimmäisestä päivästä.

Elena

7.2.5 Osallisuuden kokemukset arkielämässä

Haastateltujen erilaisten taustojen vuoksi heidän kokemansa osallisuus arkipäivän toiminnoissa vaihtelee. Ikä, koulutustausta, perhetilanne ja kielitaito muiden henkilökohtaisten ominaisuuksien lisäksi määrittävät pitkälti sen, miten arki Suomessa koetaan. Kotoutumista hankaloittaa sosiaalisten suhteiden puute, ja osallisuutta rajoittaa ystävien puuttuminen. Puolison olemassaolon ei koeta korvaavan ystävyysuhteita.

Kun minä tulin, tiesin että tulen asumaan pieneen kaupunkiin. Minun sosiaalinen elämä ei ole sama kuin kotimaassa. Pikkuhiljaa minä olen esimerkiksi tämän kurssin aikana saanut ystäviä (...) mutta menee jo paremmin. Ajattelen, että se on sama kotimaassa, jos muuttaa toiseen kaupunkiin. Etelässä tai pohjoisessa. Ei ole samoja ihmisiä, ei perhettä, on aina vaikeaa.
Elena

Kaipasin tosi paljon perhettä, ystäviä. Ja kun tulin, se oli ok. Mutta sitten viime vuonna (...) kaipaen tosi paljon, sitten jonkin ajan päästä. Ja itse asiassa mulla ei ollut lankaan suomalaisia ystäviä, no Elena kurssilta. Mutta tämä harjoittelu auttoi. Harjoittelussa tapasin kaverin ja nyt pidämme yhteyttä, mutta ei ole helppoa! Vaikea ystävystyä suomalaisen kanssa.
Marta

Perheen ja suomalaisten tuttujen apu palveluihin hakeutuessa on varsinkin alkuvaiheessa ollut korvaamatonta, Suomessa jonkin aikaa asuneet taas kokevat tärkeäksi itsenäisesti pärjäämisen. Palvelujen ja etuuksien hakeminen voi näyttäytyä pelottavana kielimuurin ja kotimaasta eroavien toimintatapojen takia. Palveluihin paremmin tutustuttaessa ne nähdään kuitenkin hyvin toimivina, tasa-arvoisina ja tehokkaina. Haastateltavat kertoivat tulevansa kuulluiksi omissa asioissaan ja löytävänsä alun hankaluuksien jälkeen palvelut hyvin.

En voi pelätä enää, täytyy olla niin kuin suomalaiset, haluan pärjätä itse.
Wila

Saan ihan riittävästi [tietoa palveluista]. Koska olin jossain paikassa, toimistossa, ei tule mistään paha mieli. Ihmiset tietävät mitä tekevät, ja ovat ystävällisiä. (...) Ei tarvitse auttaa! Itse pärjään ihan hyvin.
Maria

Oman aktiivisuuden ja harrastuksiin hakeutumisen tärkeys korostui kaikissa haastatteluissa.

Minä haluaisin jotenkin tekemistä elämään, kun minä asun yksin. (...) Opin suomen kieltä, kun tanssin, ja voimistellessa. Kotkan opistossa minä tällä hetkellä opiskelen englannin kieltä, suomen kielen kautta. Se on tärkeää, se on jotenkin... pitää oppia suomen kieli, kun täällä, jos istuu kotona, kaikki unohtuu.

Anna

Työelämän merkitys kotoutumisessa korostui Wilan haastattelussa. Hän oli ollut palkkatöissä ja piti kokemustaan suomalaisessa työelämässä hämmentävänä. Hän kokee olleensa ahkera työntekijä ja asiakkaiden parissa pidetty, mutta kokemus siivousalan firmassa mietitytti häntä.

Minun täytyy puhua totta... kaksi kuukautta ennen kuin tulin kouluun, pysyin kotona. Miehen ystävällä on siivousfirma. Hän neuvoi minua todella hyvin. (...) Meidän maalaisille on helppo tutustua, koska olemme ystävällisiä ja hymyilemme. Kaksi viikkoa meni hyvin. Joskus hän [siivousfirman omistaja/esimies] oli hyvin ystävällinen. Joskus hän oli vihainen, minua pelotti. [Vaikka] olen muualta, ymmärrän jos minulle puhutaan, en ymmärrä mitä pidät sydämelläsi. (...) Asiakkaat pitivät minusta. Ja hän käski minut takaisin töihin. Joka päivä hänellä on ongelmia kanssani. (...) Asiakas on aina tärkein! Tuntuu pahalta puhua ex-pomosta näin, mutta en ymmärrä!

Wila

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Maahanmuuttajanaisten kulttuuripaketti toteutettiin osana Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto Ekamin iltapäivätupatoimintaa ja Sotek-säätiön käsityöpaikan naisten työpäivää. Hanke tavoitti näin naiset heidän luontevassa, jokapäiväisessä toimintaympäristössä. Lomakekyselyillä saadut vastaukset liittyivät suoraan kulttuuripaketin käytännön kysymyksiin: osallistujien lähtömaahan, Suomessa oloaikaan ja mielipiteisiin ja kokemuksiin toteutuksista. Teema-haastatteluissa saadut vastaukset liittyivät yllä olevien vastausten lisäksi laajemmin kokemuksiin palveluista ja kotoutumisesta Suomeen.

8.1 Kulttuuripaketin hyöty maahanmuuttajanaisen arkea koskevissa asioissa

Lomakehaastatteluissa ja teemahaastatteluissa nousi esiin toiveita asioista, joita oli alun perin suunniteltukin esitettäväksi kulttuuripaketin toteutuksissa. Aiheet – unelmapaja, naisen terveys, tasa-arvo, asuminen, opiskelu ja työnteko - nähtiin maahanmuuttajanaisen arkea koskettaviksi numeraalisen ja haastatteluissa ilmenneen palautteen valossa.

Unelmapaja tulevaisuuden muisteluineen ja haaveiden näkyviksi tekemisineen koettiin antoisana, samoin naisen terveys, joka oli palautteen perusteella kulttuuripaketin odotetuin osio. Tasa-arvo herätti aiheena kysymyksiä, ja koska aihe sisälsi vaikeita termejä, voisi jatkossa olla aiheellista käsitellä tätä asiaa useammalla kuin yhdellä tapaamiskerralla. Monet lomakekyselyssä esille tulleet toiveet, esimerkiksi naisen asema suomalaisilla työmarkkinoilla sekä naisen ja miehen tasa-arvo perheessä, liittyvät tasa-arvon käsitteeseen. Asumisen osiossa esille nousi erilaisia käytännön arkielämään liittyviä kysymyksiä, joihin osallistujat eivät olleet saaneet vastausta muualta tai olleet osanneet aiemmin kysyä. Vertaiskokemusten vaihtamisen etuna on keskusteluun ja ihmettelyyn rohkaiseminen.

Osallistujat ovat mukana erilaisissa yhteiskuntaan integroivissa toimissa, ja siten osallisia suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan perehtymisessä. Kysymykset työelämään ja sen vaatimuksiin liittyen näyttäytyvät haastavina erityisesti haastatteluaineiston perusteella. Maahanmuuttajan työura on Keskisen ym. mukaan (2016, 16) epävarmaa ja katkonaista. Haastatteluista kävi ilmi korkeakoulutetunkin maahanmuuttajanaisen vaikeus löytää töitä ja oman aktiivisuuden merkitys esimerkiksi yritystoimintaa aloitettaessa. Haastatellut kokivat, että koulutuksesta ja kielikursseista on hyötyä sekä oman työmarkkina-aseman parantamisessa, että sosiaalisen elämän rikastuttamisessa. Näin ollen työelämätietous Masto-hankkeen tiimoilta on tervetullutta, vaikka sitä käsitelläänkin kotoutumiskoulutuksissa, työkokeiluissa ja kuntouttavassa työtoiminnassa. Myös tietous eri koulutuksista ja pätevyyksien hankkimisesta koetaan tarpeelliseksi.

8.2 Kulttuuripaketin kehittäminen ja hyödyntäminen jatkossa

Marginalisoinnin estämisessä kulttuuripaketin kaltaisella toiminnalla voi olla merkittävä vaikutus. Yhteisöllisen sopeutumisen kannalta olisi tärkeää tavoittaa ne maahanmuuttajanaiset, jotka eivät ole osallisia kotoutumiskoulutuksissa tai työtoiminnassa. Yhteiskuntaan kiinnittymisen tulisi olla mahdollista muutenkin kuin työelämän kautta, vaikkapa erilaisissa sosiaalisissa ryhmissä. (Valtonen 2008, 64.)

Kotona mahdollisesti pieniä lapsiaan hoitavat maaahanmuuttajanaiset hyötyivät heille suunnatusta kulttuuripaketista, joka käsittelisi pääosin samoja aiheita kuin tämä vastikään toteutettu. Perhettä koskevat aiheet nousivat erityistoiveeksi kulttuuripaketin toteutuksissa, joten nämä aiheet todennäköisesti kiinnostavat myös kotona lapsiaan hoitavia naisia. Kulttuuripakettiin osallistuneet naiset ovat osallisia työtoiminnasta tai koulutuksesta, ja siten kiinnitymässä yhteiskuntaan. Olisi tärkeää kohdentaa voimavaroja myös kotona oleviin maahanmuuttajanaisiin. Yhteistyötä tehtiin tässä kokonaisuudessa neuvolan ja perheneuvolan kanssa, joten tätä yhteistyötä voisi jatkaa kulttuuripaketin suuntaamisessa maahanmuuttajataustaisille kotiäideille.

Kotoutumisen eri ulottuvuudet, rakenteellinen, kulttuurinen, vuorovaikutuksellinen ja identifioiva, ovat kullakin kulttuuripakettiin osallistuneella naisella eri vaiheessa. Naiset edustivat eri aikoja Suomessa viettäneitä, eri koulutustaus-toja ja eri syistä tänne tulleita.

Rakenteellinen kotoutuminen sisältää ajatuksen työmarkkinoille sijoittumisesta ja koulutukseen osallistumisesta (Heckman 2005, 16). Kulttuuripaketti sisälsi osiot työelämästä ja opiskeluista. Aiheet koettiin kiintoisina, mutta osallistujat antoivat palautetta varsinkin työelämäosion hankalasta sanastosta. Rakenteellisen kotoutumisen näkökulmasta työelämä- ja opiskeluosioiden voi nähdä toimineen ajatusten herättäjänä ja esitettyihin kysymyksiin saatuina vastauksina. Aiheiden yleisluonteisen käsittelyn opintoihin hakeutumisineen ja työelämätermeineen voi nähdä onnistuneena, sillä ryhmiin osallistuneet ovat hyvin erilaisista taustoista. Toiveet esimerkiksi opiskeluosion sisällölle vaihtelivat ammattitutkinnon suorittamisesta yliopisto-opintoihin hakeutumiseen. Alustajan kyky kuunnella osallistujia ja osallistaa oikeanlaisia kysymyksiä kysymällä

korostuvat vaikeiksi koettuja asioita käsitellessä. Aiheen käsittely lähtien yleisestä päätyen tarkempiin yksityiskohtiin palvelee osallistujien kokemusta kuuluksi tulemisesta.

Kulttuuriseen kotoutumiseen sisältyy ajatus suomen kielen oppimisesta, arvojen ja normien omaksumisesta ja yhteiskunnan pelisääntöjen ymmärtämisestä (Valtonen 2008, 63; Heckman 2005, 16). Teemahaastattelussa ja lomakekyselyissä kävi ilmi halukkuus oppia myös vaikeita termejä suomeksi. Suomen kielen alkeet ovat jollain tavoin hallussa kaikilla kulttuuripaketin toteutukseen osallistuneilla, ja kielen oppimisen kannalta on tärkeää oppia käyttämään myös muuta kuin päivittäistä perussanastoa esimerkiksi kaupassa asioimiseen liittyvine termeineen. Tällaista hankalampaa sanastoa tuli osallistujille uutena asiana joka kerta. Esimerkiksi työnteon ja yrittäjyyden osiossa kerrottiin yrittäjyydestä, ja termi herätti keskustelua. Suomen kieli näyttäytyi havainnoinnin mukaan hankalana, ja joissain tilanteissa, termien selventämiseksi, voi olla paikallaan käyttää apuna englanninkielistä termiä, joka usein on tutumpi kuin suomenkielinen vastine. Molemmissa toteutuksissa, sekä Sotekilla että Ekamilla, pääpaino on suomen kielen käytössä.

Pääpiirteissään kulttuuripaketti näyttää onnistuneen siihen osallistuneiden alustajien näkökulmasta hyvin. Yhteistyöpalaverin pitäminen ennen toteutusten alkua on varteenotettava vaihtoehto, sillä suurin osa alustajista toimi yksin, tilanteessa ryhmäkummin ollessa läsnä tarkkailijana ja keskustelun ohjaajana. Alkupalaveri niin, että paikalle olisi kutsuttu kaikki alustajat, lisäisi verkostoitumismahdollisuuksia ja hankkeen suunnitelmallisuutta. Alustajat olisivat näin toimien myös selvillä aiheista, mitä muilla tapaamiskerroilla käydään läpi, ja pystyisivät suunnittelemaan oman osionsa sisällön sen mukaan.

On pohtimisen arvoista, voisiko apusanoina käyttää joissain tilanteissa englantia. Jos pääpaino on suomen kielen käytössä, mitä vaikutuksia suomen kielen oppimiselle on joissain tilanteissa vaikeampien termien kääntämisestä suomeksi ja englanniksi? Kaikki eivät puhu englantia, mutta se on Suomessa suhteellisen yleisessä käytössä useimpien suomalaisten opiskellessa sitä, sekä kuultavissa ja luettavissa eri medioissa. Myös suomen kielen sanat *yritys* tai *firma* tulevat eri mittakaavassa ymmärretyiksi, sanan *firma* ollessa tutumpi

kuin yritys. Naisen terveys -osiossa alustuksen pitänyt lääkäri piti osan luen-
nostaan englanniksi, huomattuaan että sanasto ja aihe oli vaikea ymmärtää.
Osalta osallistujia tuli tämän johdosta kommentteja, että englannin kielen käyt-
töä tulisi rajoittaa, koska he eivät ymmärrä. Toisaalta tilanne oli sensitiivinen,
ja vaikean kysymyksen esittäjä sai vastauksen kielellä, jota hän ymmärtää.
Tuolla kyseenomaisella kerralla ryhmätilannetta voi pitää erityisen onnistu-
neena, sillä kaksi naista jäi ryhmätilanteen jälkeen keskustelemaan lääkärin ja
terveydenhoitajan kanssa. Se, että osa luennosta oli englanniksi, ei osion on-
nistumisen arvioinneissa näy, vaan tämä tapaamiskerta sai myös hyvät arviot.

Yhteiskunnan pelisääntöjä käytiin läpi kaikilla tapaamiskerroilla, näkyvimmin
asumisen, tasa-arvon ja opiskelun ja yhteiskunnallisten asioiden teemoissa.
Arvot ja normit, jotka määrittävät suomalaista yhteiskuntaa, on oleellista
omaksua ja ymmärtää pystyäkseen toimimaan osana sen toimintaa. Asumi-
sen osiossa tuli esille asioita, joita tulee ottaa huomioon hyvien naapurisuhtei-
den säilyttämiseksi. Osa näistä asioista oli tuttua osallistujille, mutta osa hyvin-
kin vierasta sääntöineen ja termeineen. Keskustelua syntyi mm. henkilökor-
tista – alustaja piti innostavan esityksen ja vastaili samalla osallistujien aihee-
seen varsinaisesti kuulumattomiin kysymyksiin. Vaatii herkkyyttä osata kuun-
nella sitä, mikä kuuntelijoille on tärkeää. Asumisen osio saikin toiseksi par-
haan arvosanan, osallistavan ja kuuntelijoita arvostavan esiintymisen joh-
dosta.

Vuorovaikutuksellinen kotoutuminen sisältää sosiaalisten verkostojen rakentu-
misen. Erityyppiset ystävyysuhteet, tuttavat, eri kulttuureista ja kieliryhmistä
auttavat kotoutumisessa. (Heckman 2005, 17.) Ekamin toteutuksessa osallis-
tajat kokivat tärkeänä naisten kesken kokoontumisen, vertaiskokemusten
vaihdon ilman miesten läsnäoloa. Kotoutumiskoulutuksessa on monta ryhmää
samaa aikaan, ja haastatteluissa kävi ilmi ystävyysuhteiden solmimisen
merkitys koulussa. Naiset kertoivat, etteivät ole samassa tilassa yhtäaikaan juuri
muuten kuin kulttuuripaketin tapaamisissa. He kertoivat myös, että kaikki ha-
lukkaat eivät mahtuneet tapaamisiin. Kulttuuripaketilla on ollut merkitystä vuo-
rovaikutuksellisessa kotoutumisessa. Jotta kaikki kulttuuripakettiin haluavat
mahtuisivat ryhmään mukaan osallistumaan, voisi jatkossakin olla vastaavan-
laisia kokonaisuuksia. Miesopiskelijat olivat olleet myös aiheista kiinnostuneita
iltapäivätupavastaavan mukaan. Ehkä jatkossa voisi järjestää miesten oman

tupakokonaisuuden. Kotoutumiskoulutuksessa on ryhmäkeskusteluissa mukana olleilta opettajilta saadun palautteen mukaan tarvetta molemmille. Sotekilla osallistujat kertoivat tapaamisten olevan odotettuja, ja niihin tuli usealla kerralla naisia, joita kulttuuripaketti ei varsinaisesti olisi koskettanut esimerkiksi käsityöpajan jakson pian tapahtuvan loppumisen vuoksi. Ryhmä oli hyvin aktiivinen ja keskusteleva suurimmalla osalla tapaamisista. Tällaiselle toiminnalle voi nähdä olevan tilausta. Naisen terveys -osion alustaja kertoi, että osa aiheista on päällekkäisiä hänen omien, Sotekilla järjestettyjen luentojensa kanssa. Esimerkiksi vitamiineista oli puhuttu tällaisella hänen omalla luennollaan ennen Naisen terveys -osiota, jossa vitamiinien tärkeydestä myös puhuttiin. Se ei kuitenkaan haitannut osallistujia, sillä kaikki eivät olleet paikalla tällä kyseisellä luennolla, ja pääpaino oli Naisen terveys -luennolla muissa asioissa. Alustaja kertoi, että kertaus on tärkeää suomen kielen oppimiseksi, juurikin terveyteen liittyvien vaikeiden termien omaksumiseksi.

Identifioiva kotoutuminen tapahtuu, kun maahanmuuttaja kokee itsensä uuden kotimaansa täysivaltaiseksi jäseneksi (Heckman 2005, 18). Kulttuuripaketin eri osiot pyrkivät tukemaan tätä kehitystä. Täysivaltaiseksi jäseneksi itsensä kokeminen on pitkä matka, ja kulttuuripaketin toteutukset siitä pieni osa. Tulevaisuuden usko ja positiivinen elämänasenne auttavat, kulttuuripaketti pyrkii näitä asioita vahvistamaan osallistujia voimaannuttamalla.

Kulttuuripakettiin osallistuvat antoivat sille arvosanan 4,5 asteikolla 1–5. Arvosana on kiitettävä. Arviointia pohdittaessa voi pakettia kokonaisuudessaan pitää onnistuneena. Osallistujat kertoivat spontaanisti olevansa tyytyväisiä osallistumiseensa, ja aiheiden olevan kiinnostavia. Arvioinnin pohjana on käytetty Masto-hankkeen omaa arviointikaavaketta, ja tätä alkuperäistä hymynaama-kaavaketta käytin apuna selittäessäni kunkin osion lopuksi arviointikaavakkeen kriteerejä (liite 3). On kuitenkin huomioitava, että kielimuurin vuoksi kaavakkeen täyttö on herättänyt jokaisella kerralla kyselyjä ja varmisteluja siitä, että jokainen kohta on oikein täytetty. Väärinymmärrykset on, ohjaten ja neuvon, pyritty minimoimaan.

On vaikea arvioida, missä määrin arviointien kerääminen heti ryhmätapaamisten jälkeen on vaikuttanut annettuihin arvosanoihin. Havainnoinnin perusteella

arviointi ja oman mielipiteen kertominen kyselylomakkeen avulla näyttäytyi tärkeänä. Kaavakkeet kerättiin heti ryhmätapaamisten jälkeen, näkyvästi nurinpäin käännettyinä ja sekalaisessa järjestyksessä, joten arvioinnin kerääjä ei ole pystynyt päättämään, keneltä osallistujalta mikäkin kaavake on. Kunkin tapaamisen aluksi selitettiin, että palautetta kerätään opinnäytetyötä varten ja kulttuuripaketin arviointiin nimettömänä. Vastausten anonymiteetti on parhaalla mahdollisella tavalla pyritty turvaamaan.

Viimeisten tapaamisten aikana oli huomattavissa rohkeus antaa arvosanoja laajemmalla skaalalla. Ensimmäiset tapaamiset saivat arvosanoja kolmella parhaalla numerolla, 3, 4 ja 5. Viimeisellä tapaamisella arvosteluasteikko on kasvanut neljään numeroon, 1, 3, 4 ja 5. Kulttuurierot saattavat vaikuttaa palautteeseen. Voi olla, että rakentavan palautteen anto ei johonkin kulttuuriin kuulu, ja siksi annettujen arvosanojen skaala saattaa olla erilainen kuin se olisi vaikkapa suomalaisten naisten ryhmässä.

Taulukkoon 6 on koottu tiivistettynä kulttuuripaketin arvioinnin keskeiset tulokset lomakekyselyjen ja teemahaastatteluiden pohjalta.

Taulukko 6. Kulttuuripaketin vahvuudet, mahdollisuudet ja kehitystarpeet osallistujien ja alustajien antaman palautteen pohjalta

Vahvuudet ja mahdollisuudet	Kehitystarpeet
<ul style="list-style-type: none"> - Vertaiskokemusten vaihtamisen mahdollisuus - Suomen kielen vahvistuminen ja erilaisien termien selkeytyminen - Suomalaisten arvojen ja normien selkeytyminen - Tulevaisuudensuunnitelmien vahvistuminen - Verkostoitumismahdollisuudet - Kiinnostavat, selkeät aiheet 	<ul style="list-style-type: none"> - Suomen kielen vaikeus → englannin käyttö apukielenä tai alustusten tulkkauksen osallistujien äidinkielelle - Alkupalaverin organisointi ennen kulttuuripaketin alkamista

8.3 Naisten kokemuksia osallisuudesta ja voimaantumisesta maahanmuuttajan arjessa

Teemahaastatteluissa nousi esille sosiaalisten suhteiden tärkeys. Jokainen haastateltava koki, että puolison, perheen tai ystävien apu on ollut tärkeässä roolissa kotoutumisprosessissa. Sosiaalisten verkostojen luominen on ollut helpompaa, jos vaikkapa suomalaisella puolisoilla on perhettä ja ystäviä paikakkunnalla. Suomalaisiin tutustuminen muuten kuin erilaisten virallisten tahojen kautta on vaikeaa. Haastatteluista kävi ilmi tyytyväisyys siihen, että kotoutumiskoulutuksen ja työharjoittelupaikkojen sekä työtoiminnan kautta on syntynyt ystävyys-suhteita. Tuttuja on tullut myös erilaisten harrastusten kautta. Vertaiskokemusten vaihto samassa tilanteessa olevien kanssa on tärkeää, ja kokemuksia vaihdettaisiin mielellään myös kantasuomalaisten naisten kanssa.

Kotoutumisen ulottuvuudet, rakenteellinen, kulttuurinen, vuorovaikutuksellinen ja identifioiva (Heckmann 2005), näyttävät eri vaiheissa tutkimukseen osallistuneilla, osaksi riippuen Suomessa oloajasta. Kaksi haastatteluun osallistunutta on ollut Suomessa jo pitkään, ja haasteet liittyvät heidän kohdallaan enemmän ikään ja terveydentilaan ja sitä kautta enemmän rakenteelliseen kotoutumiseen kuin muihin kotoutumisen ulottuvuuksiin. Nämä haastatellut profiloituvat kuntoutuja ja eläkeläinen -profiileihin. On myös huomioitavaa maiden väliset erot eläkejärjestelmissä, tänne omassa kotimaassaan alle 60-vuotiaana eläköitynyt onkin Suomeen saapuessaan lakien mukaan vielä työkäinen.

Rakenteellisen kotoutumisen voi nähdä kaikilla viidellä haastatellulla olevan vielä rakentumisvaiheessa, ansiotulojen puuttuessa. Kuntoutujan ja eläkeläisen profiilien lisäksi haastatellut edustavat uralla etenijän, kouluttautujan, työnhakijan ja yrittäjän profiileja (Seppälä & Suikkanen-Malin 2017). Tulevaisuus näyttää heille mahdollisuutena, jonka eteen ollaan valmiita tekemään töitä, ja työllistyminen ja kouluttautuminen ovat heille tärkeitä. Työn saanti näyttää osalle haastatelluista vaikeasti saavutettavana asiana ponnisteluista huolimatta. Forsanderin (2002, 42–45) mukaan työmarkkinat ovat jakautuneet hierarkkisiin lohkoihin, joihin valikoidutaan eri kriteerein. Työmarkkinat ovat kah-

tiajakautuneina, duaalit, ja sellaisina ne näyttäytyvät myös haastateltavien kokemuksissa. Omassa lähtömaassaan tohtorikoulutetun on vaikea saada Suomessa asuessaan oman alan töitä hyvästä suomen kielen taidosta huolimatta.

Koherenssi, elämönhallinnan tunne, on yhteiskunnan, sosiaalisen ympäristön ja perimän yhteisvaikutuksen tulos. Se saattaa heikentyä elämänmuutoksen ja epävarmuuden myötä, joillakin se vastaavassa tilanteessa vahvistuu. (Mammon 2010, 29.) Elämönhallinta, koherenssi näyttäytyi erilaisena riippuen kunkin haastateltavan taustatekijöistä. Osa haastateltavista koki, että epävarmuus kuuluu omaan elämäntilanteeseen ja sitä kuuluu sietää. Osa puolestaan koki epävarmuuden elämönhallintaa heikentävänä asiana. Elämönhallinnan tunteeseen vaikuttaa yksilön kokemus elämän turvallisuudesta ja positiivisesta tulevaisuudesta. Ympäristö tuntuu tällöin olosuhteiltaan selkeältä, ja yksilön oma rooli ja muiden roolit näyttäytyvät selvänä kokonaisuutena. Sosiaalinen ulottuvuus perheen yhteisön tai työn tai opiskelun kautta on tärkeä ymmärrettävyyden tunteen määrittelyssä. (Mammon 2010, 30.) Tutkimukseen osallistuneet naiset ovat osallisia tällaisista sosiaalisista ulottuvuuksista. Työtoiminta ja opiskelu koettiin mielekkäänä paitsi oman oppimisen ja kokemuksen kannalta, myös sosiaalisten suhteiden luojana ja ylläpitäjänä.

Henkilökohtaiset voimavarat kuvaavat hallittavuuden tunnetta. Näitä voimavaroja hyödynnetään erilaisia ympäristötekijöitä kohdatessa. Yksilön hallittavuuden tunteet perustuvat siihen, miten yksilö jaksaa käsitellä elämönhallintaan liittyviä asioita. Tässäkin elämönhallinnan osa-alueessa sosiaalisella kontekstilla on merkittävä rooli (Mammon 2010, 27.) Osa haastateltavista on ollut monia vuosia lyhyillä työharjoittelujaksoilla ja erilaisilla kursseilla. Hallittavuuden tunnetta edesauttoivat tapaamiset viranomaisverkostossa, jotka koettiin pääosin positiivisina. Kahdessa haastattelussa kyseenalaistettiin suomalainen tapa vaatia paljon etukäteistietoa omista oikeuksista. Esimerkeiksi nousivat asiointi Kelassa, josta haastatellut kokivat vaikeaksi saada tietoa itselle kuuluvista palveluista ja etuuksista sekä arkielämässä bussissa matkustaminen perhelipulla, jota kukaan ei ollut maahanmuuttajaperheelle tarjonnut, koska perhe ei itse ollut osannut lippua kysyä. Haastatellut nostivat esille omien kotimaidensa kulttuurit, joissa asiakaspalveluun kuuluu aina asiakkaan etu. He kertoivat tottuneensa suomalaiseen tapaan selvittää asiat itse, mutta olivat aluksi kokeneet sen vaikeana ja voimavaroja vievänä asiana.

Mielekkyyden tunteesta puhutaan, kun yksilö tulkitsee tapahtumia innostaviksi, mielekkäiksi ja haasteellisiksi. Päätöksentekoon osallistuminen voi edesauttaa mielekkyyden tunnetta. (Mammon 2010, 29.) Mielekkyys korostui teemavastauksissa, ja lomakehaastattelunkin kommentteissa ilmeni spontaaneja kommentteja tyytyväisyydestä elämään. Haastatellut eivät olleet kertomansa mukaan kokeneet osattomuutta päätöksenteossa omia asioitaan koskien, vaan olivat tyytyväisiä yhteistyöhön ohjaajien, opettajien ja virkailijoiden kanssa. He eivät kokeneet eroavaisuuksia palvelukokemuksissa kantaväestöön verrattuna. Tyytymättömyyden kokemuksiakin ilmeni kolmessa haastattelussa positiivisten kokemusten lisäksi. Näissä tapauksissa haastatellut pyrkivät löytämään asioille selityksen taustatekijöillä, esimerkiksi omalla tietämättömyydellä tai virkailijan työasemalla.

Taulukkoon 7 on koottu tiivistetysti tutkimukseen osallistuneiden maahanmuuttajanaisten osallisuutta lisääviä ja haastavia tekijöitä heidän itsensä kokemina.

Taulukko 7. Osallisuutta lisäävät ja haastavat tekijät osallistujien kokemana

Osallisuutta lisäävät tekijät	Osallisuutta haastavat tekijät
<ul style="list-style-type: none"> - Sosiaaliset ulottuvuudet: työ, koulu, ystävyysuhteet, perhe - Päätöksenteon mahdollisuus omissa asioissa - Tulevaisuuden näkeminen mahdollisuutena - Oma aktiivisuus 	<ul style="list-style-type: none"> - Epävarmat tulevaisuudennäkymät - Terveystilan haasteet - Työllistymisen vaikeus - Suomalainen palvelukulttuuri

9 POHDINTA

Kulttuuripaketti-toimintaa aloitettaessa käyntejä tehtiin sekä Sotek -säätioon että Ekamiin aikataulujen, tilojen ja sisältöön mahdollisesti tulevien muutosten vuoksi. Näitä asioita sovittiin myös puhelimitse ja sähköpostilla. Yhteistyö oli koko prosessin ajan luontevaa ja joustavaa. Ryhmäkummit etsivät alustajia yhteistyössä, ja viime hetken muutoksetkin onnistuttiin hoitamaan aikataulussa. Yhteistyötä tehtiin eri tahojen, mm. Kotkan kaupungin, Carean, monikulttuurisuuskeskuksen, Sotek-säätioon, Ekamin ja paikallisten yrittäjien

kanssa. Näitä avattuja yhteistyöpolkuja on helppo hyödyntää jatkossa maahanmuuttajatyötä kehittäessä.

Jatkossa kulttuuripakettia voisi kehittää sen sisältöä rakentamalla vielä enemmän osallistujien toiveiden mukaisesti. Palautteen perusteella tällainen toiminta näyttäytyy niin odotettuna ja toivottuna, että kaikki jaettava tieto otetaan kohderyhmässä mielellään vastaan. Jatkossa aloituskartoituksen voisi tehdä niin, että ryhmän ollessa ensimmäisen kerran koolla ryhmäkummi pitäisi Unelmapajan jälkeen toiveiden kartoituksen. Näin aiheet ja niiden painotus saataisiin vielä enemmän vastaamaan osallistujien tarpeita. Toiveiden kartoitus tulisi tehdä osallistavasti, kielihaasteet huomioiden. Sopivia menetelmiä voisivat olla esimerkiksi seinätaulumenetelmä, pariporina tai käsitekartan tekeminen. (Esimiehen työkalupakki osallistamiseen ja ongelmanratkaisuun s.a, 12–15).

Oli yllättävää ja avartavaa oppia, että maahanmuuttajanaiset eivät automaattisesti pidä suomalaisen naisen asemaa kadehdittavana tai tasa-arvoisena. Tasa-arvossa voi Suomessa tosiaankin nähdä ongelmia. Suomessa on kahtia jakautuneet työmarkkinat, jako mies- ja naisaloihin, eivätkä naisalojen palkat ole samalla tasolla miesalojen palkkatason kanssa. Lasten kotihoitoa tukeneet perhepoliittiset ratkaisut ovat heikentäneet vähän koulutettujen naisten työmarkkina-asemaa, ja korkeakoulutetut naiset kohtaavat sukupuolittuneilla työmarkkinoilla lasikattoja. (Wrede 2010, 18.) Suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen toimintaan perehdyttäessä on hyvä muistaa vertaiskokemusten vaihto ja osallistujien kokemusten kuuleminen. Muista kulttuureista kuuleminen on rikastuttavaa ja antaa äänen osallistujille.

Opinnäytetyön haastatteluihin valikoitui suomen kieltä riittävästi osaavat maahanmuuttajanaiset. Lomakehaastatteluihin vastasivat lähes kaikki osallistajat. Lähtökohtaisesti naiset hallitsevat jonkin verran suomen kieltä, toiset vasta aivan alkeet mutta opiskellen sitä koko ajan lisää. Teemahaastatteluihin pyrin saamaan osallistujia mahdollisimman erilaisista taustoista, ja he ovatkin monenlaisista eri kulttuureista, kieliryhmistä ja koulutustasoista. Teemahaastattelusta jäi puuttumaan suuri vähemmistö, somalit, joita tavoitin kuitenkin lomakehaastattelun kautta. Teemahaastatteluun osallistuessaan heidän näkemyksensä olisi ollut otosta rikastuttava, erilaisesta kulttuurista ja uskonnollisesta taustasta kumpuavaa.

Osa kulttuuripaketin käytännön toteutuksiin osallistuneista naisista on hyvin haasteellisissa tilanteissa eri syistä johtuen. Huono terveydentila, vaikea perhetilanne ja tulevaisuuden epävarmuus vaikuttavat tavoilla, jotka eivät tule syvästi kuulluksi tai kirjatuiksi ylös kulttuuripaketin suhteellisen lyhyen toteutuksen aikana. Olisi ideaalista päästä keskusteluissa vielä enemmän pintaa syvemmälle. Tilaisuudet olivat parhaimmillaan luottamukseen kannustavia, ja vielä enemmän toteutuksiin resursoimalla saataisiin toteutettua kulttuuripaketti, joka auttaa maahanmuuttajanaista eteenpäin haasteellisissa tilanteissa vertaistuen ja ohjauksen voimin. Lähestymistapa olisi tällöin enemmän ohjauksellinen, ja vaatisi vielä tiiviimpää yhteistyötä yhteistyötahojen, tässä tapauksessa Ekamin ja Sotekin, kanssa.

Opinnäytetyön prosessin aikana pohdin, miten saada kuuluviin niiden maahanmuuttajanaisten ääni, jotka ovat kotona lasten kanssa tai jotka eivät jostain muusta syystä osallistu kielikoulutuksiin tai muihin kotouttamistoimiin. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia näiden naisten kokemuksia kotoutumisesta ja osallisuudesta. Miten he toivovat kotoutumiskoulutuksia järjestettävän, ja miten heidät parhaiten tavoitaisi? Pohdin myös huomiota siitä, että maahanmuuttajamiehille on vähemmän suunnattu kotoutumiseen liittyen ohjattua toimintaa. Turvapaikanhakijoista enemmistö on miehiä, ja miesnäkökulma olisi siksi tärkeä tulla kuulluksi järjestelmää kehitettäessä.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut antoisaa, ja prosessin aikana olen oppinut paljon maahanmuuttotyön organisoinnista ja niistä tekijöistä, mitkä mahdollistavat parhaan mahdollisen kotoutumisen. Erityisen paljon olen oppinut siitä, miten sopeutuminen vieraaseen kulttuuriin arkielämän kokemusten valossa tapahtuu. Opinnäytetyöhön liittyvät prosessit ovat menneet aikataulujen mukaisesti eteenpäin, ja monia sattumuksiakin on sattunut matkan varrella kohdalle. Aiheen osuvuus henkilökohtaiseen elämäni ja siitä kumpuaviin intresseihin on ollut erittäin ajankohtaista. Olen, onnekseni, saanut olla opinnäytetyöhön osallistuneiden maahanmuuttajanaisten kanssamatkaaja ja heidän kokemuksestaan oppija. Aiheen saadessani ja kirjoitustyöhön tarttuessani, opinnäytetyön aloitusvaiheessa, minulla ei ollut aavistustakaan, että opinnäytetyöni aihe tulee koskettamaan omaa elämäni syvemmin kuin olisin voinut kuvitellakaan.

Kulttuuripaketin toteutusaikatauluja sopiessani kävi ilmi, että perheemme lähtee ulkomaille. Minusta tulee maahanmuuttajanainen, kielitaidoton ja ilman valmiiksi olemassa olevia verkostoja, perheemme muuttaessa Japaniin työkoennukselle. Opinnäytetyön prosessin aikana olen saanut paljon kannustusta tulevaan maahanmuuttajanaisen arkeeni haastatteluihin osallistuneilta. Olen kiitollinen näistä kannustuksista ja neuvoista, ilman opinnäytetyötä lähtisin ulkomaille hyvin paljon kevyemmin eväin.

Opinnäytetyötä tehdessä, perheemme ulkomaille muuton lähestyessä, olen voinut samaistua Harju-Tolpan (2004, 16) liseniaattityön toteamukseen, jonka mukaan perustavaa laatua oleva pohja voimaantumisessa on kyky tulla kosketetuksi ja taito koskettaa toista. Tulevaan maahanmuuttajanaisen rooliin valmistautuessani, kohta vieraassa maassa ja paikallista kieltä osaamattomana, jään odottamaan omaa voimaantumisen tunnettani.

LÄHTEET

- Aarnitaival, S. 2012. Maahanmuuttajanaiset työelämä tietoa etsimässä. Tutkimus kotoutumisen tietokäytännöistä. Tampereen yliopisto. Informaatiotieteiden laitos. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/handle/10024/66895> [viitattu 11.8.2017].
- Alitolppa-Niitamo, A., Moallin, M. & Novitsky, A. 2006. Monikulttuuriset vertais-tuenryhmät – ohjaajan opas. ryhmämalli pikkulapsiperheiden vanhemmille. Helsinki: Väestöliitto.
- Alitolppa-Niitamo A., Fågel, S. & Säävälä M. 2013. Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto.
- Bergbom, B. 2007. Maahanmuuttajien sosiaalinen integraatio suomalaisiin työyhteisöihin. Teoksessa Vartia, A., Bergbom, B., Giordiani, T., Rintala-Rasmus A., Riala, R. & Salminen S. (toim.) Monikulttuurisuus työn arjessa. Helsinki: Työterveyslaitos, 105-106.
- Berry, J. W. 1997. Immigration, Acculturation and Adaptation. Lead article. PDF-dokumentti. Saatavissa: www.ucd.ie/mcri/resources/Dermot%20Ryan%20Reading.pdf [viitattu 6.2.2017].
- Busk, H., Jauhiainen, S., Kekäläinen, A., Nivalainen, S & Tähtinen, T. 2016. maahanmuuttajat työmärkinoilla. Tutkimus eri vuosina Suomeen muuttaneiden työurista. Eläketurvakeskus. PDF-dokumentti. Saatavissa: www.etk.fi/wp-content/uploads/Maahanmuuttajat_tyomarkkinoilla.pdf [viitattu 14.12.2017].
- Donne, J. 1624. No Man is an Island. Souvenir Press Limited.
- Ellonen, N. & Korhonen, K. 2008. Maahanmuuttajanaiset väkivallan kohteena. Teoksessa Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto.
- Esimiehen työkalupakki osallistamiseen ja ongelmanratkaisuun s.a. Itella. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://sykettatyohon.fi/fi/teemat/hyva-esimiestyo> [viitattu 20.12.2017].
- Etelä-Kymenlaakson kotouttamisohjelma 2013–2018. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.kotka.fi/asukkaalle/perhe_ ja_sosiaalipalvelut/maahanmuuttajat [viitattu 15.8.2017].
- Forsander, A. 2002. Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Helsinki: Väestöliitto. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.vaestoliitto.fi/@Bin/7127693/Forsander_Luottamuksen+ehdot.pdf [viitattu 17.9.2017].
- Haluatko opiskella suomea? s.a. Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.ekami.fi/hae/maahanmuuttajat>. [viitattu 8.12.2017].

Harju, A. 2004. Osallisuus. Kansalaisfoorumi. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/osallistuminen_ja_vaikuttaminen/osallisuus. [viitattu 1.4.2017].

Harju, K. 1999. Aarrekartan avulla kohti uutta – valmiina muutokseen. Helsinki: WSOY.

Harju-Tolppa, M. 2004. Monikulttuuristen naisryhmien voimaantuminen ja sosiaaliset verkostot. Tampereen yliopisto. Lisensiaattityö.

Heckmann, F. 2005. Integration and Integration policies. European forum for migration studies. PDF-dokumentti. Saatavissa: www.efms.uni-bamberg.de/pdf/INTPOL%20Final%20Paper.pdf [viitattu 16.3.2017].

Heikkilä, J. & Heikkilä, K. 2007. Voimaantuminen työyhteisön haasteena. Helsinki: SanomaPro.

Hämäläinen, T. 2012. Subjekttiivisen hyvinvoinnin osatekijät. Arjen hyvinvointia ja kestävä talous. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. Esitys. Päivitetty 13.6.2013. Saatavissa: <https://www.slideshare.net/SitraHyvinvointi/timo-hmlinen-1362013> [viitattu 20.12.2017].

Jokinen, K. & Malin, M-L. 2000. Ikä, kansalaistoiminta ja verkostot. Teoksessa Verkostot ja vertaiset. Helsinki: Kuntoutuksen edistämisyhdistys ry.

Jokisaari, S. 2006. Kotouttamislain merkitys kotoutumisessa maahanmuuttajan näkökulmasta. Siirtolaisinsituutti. PDF-tiedosto. Saatavissa: maine.utu.fi/pdf/webreports18.pdf [viitattu 6.2.2017].

Joronen, T. 2007. Työmarkkinoiden monenlaiset maahanmuuttajanaiset – haaste suomalaiselle sukupuolijärjestelmälle. Teoksessa Martikainen, T & Tiilikainen, M. Maahanmuuttajanaiset – kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 284-301.

Kamppila, H. & Kvist, T. 2016. Maahanmuuttajanaisten voimavarat ja heitä kuormittavat tekijät raskauden aikana ja synnytyksen jälkeen. Tutkiva hoitotyö 14 (3) 2016, 13-15.

Karjalainen, K. & Karjalainen, V. 2010. Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 38 / 2010. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://julkari.fi/handle/10024/80039>. [viitattu 8.12.2017].

Katisko, M. 2016. Suomesta tuli kotini – elämään suomalaisessa kerrostaloyhtiössä. Tutkimus Suomeen pakolaisina 1990-luvulla tulleiden asumiskokemuksita suomalaisessa kerrostaloyhtiössä. Socca, pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://ysaatio.fi/tutkimus-asuminen-kerrostaloyhteiso-tarkea-osa-kotoutumista>. [viitattu 21.8.2017].

Kenelle kotoutumissuunnitelma tehdään? s.a. Työ- ja elinkeinoministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen/kotoutumista_edistavat_toimenpiteet/kotoutumissuunnitelma/kenelle_kotoutumissuunnitelma_tehdaan [viitattu 8.12.2017].

Kerkkänen, H. 2008. Kotilo -asumisneuvonta sekä konfliktien ehkäisy- ja sovittelutyö maahanmuuttajavaltaisissa taloissa. Asumisen rahoitus- ja kehittämisskeskus. PDF-dokumentti. Saatavissa: www.ara.fi/download/name/%7BF543538B-05B8-4C33-A6CE.../23019 [viitattu 14.12.2017].

Kerkkänen, H. (toim.) Puhutaan kotoutumisesta – ryhmänohjaajan opas. Helsinki: Väestöliitto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.vetoverkosto.fi/materiaalipankki>. [viitattu 26.8.2017].

Keskinen, S., Vuori, J. & Hirsiaho, A. 2012. Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 -toimikunnan raportti. Oikeusministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/200514kohtiaktiivistakansalaisuutta.html>. [viitattu 7.4.2017].

Kokko, R.-L. 2007. Tulevaisuuden muistelu -palaveri – toiveikkautta tuottava yhteistyömenetelmä. Stakes. Yhteiskuntapolitiikka 72 (2007):2. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117334> [viitattu 18.12.2017].

Koponen, P., Klemetti, R., Surcel, H-M., Mölsä, M., Gissler, M. & Weiste-Paakkanen, A. 2012. Raskauden ehkäisy, raskaudet, synnytykset ja imetys. Teoksessa Castaneda, A., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M. & Koskinen, S. Maahanmuuttajien hyvinvointi – tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditautaisista Suomessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti, 134-139. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-739-4>. [viitattu 9.6.2017].

Kriikkula, M. & Saarinen, J. 2015. Maahanmuuttajien osallisuus suomalaiseen yhteiskuntaan vahvistuu vapaaehtoistoiminnan kautta. Hyve-verkkojulkaisu. Turun ammattikorkeakoulu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://hyve.turkuamk.fi/?sivu=577>. [viitattu 31.3.2017].

Kuntainfo 2017. Maahanmuuttajataustaisten lasten ja raskaana olevien naisten oikeus terveydenhuollon palveluihin Suomessa. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/kuntainfo-maahanmuuttajataustaisten-lasten-ja-raskaana-olevien-naisten-oikeus-terveydenhuollon-palveluihin-suomessa [viitattu 1.12.2017].

Kuntouttava työtoiminta. 2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta> [viitattu 10.12.2017].

Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta s.a. Kajaanin ammattikorkeakoulu. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.kamk.fi/opari/Opinnayte-tyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta>. [viitattu 29.8.2017].

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493.

Lastenkasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Kasvatusvihkonen venäjänkielisille vanhemmille. Väestöliitto. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.vaestoliitto.fi/@Bin/1716857/VENÄJÄ+suomeksi.pdf> [viitattu 18.12.2017].

Leach, E. 1982. Social Anthropology. Glasgow: Fontana Press. PDF-dokumentti. Saatavissa: [https://monoskop.org/File:Leach Edmund Social Anthropology_1](https://monoskop.org/File:Leach_Edmund_Social_Anthropology_1) [viitattu 1.6.2017].

Linnanmäki-Koskela, S. 2010. Maahanmuuttajien työmarkkinaintegraatio. Vuosina 1989–93 Suomeen muuttaneiden tarkastelua vuoteen 2007 asti. Helsingin kaupungin tietokeskus. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/.../10_09_28_tutkimus_2_linnanmaki_koskela.pdf [viitattu 11.8.2017].

Maahanmuuttajanainen-esitys s.a. Masto-hanke. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom.

Maahanmuuttajien osallisuus ja kotoutuminen. 2017. Terveystieteiden tutkimuskeskus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/sv/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-osallisuus-ja-kotoutuminen>. [viitattu 26.2.2017].

Maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen. 2009. Tarpeita, tietoa ja yhdenvertaisuutta. Väestöliitto. PDF-dokumentti. Saatavissa: www.vaestoliitto.fi/@Bin/906852/maahanmuuttajien%20seksuaaliterveys.pdf. [viitattu 8.9.2017].

Maahanmuuttajien tuettu työkokeilu. 2015. Mosaiikki ry. WWW-dokumentti. Saatavissa: http://www.mosaiikki.info/tampere_fi.php?id=2015_25_tyokokeilu. [viitattu 8.12.2017].

Malin, M. & Anis, M. 2013. Maahanmuuttajat hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. Muuttajat – kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus.

Mammon, R. 2010. Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Martikainen, T., & Tiilikainen, M. 2007. Maahanmuuttajanaiset: käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Martikainen, T & Tiilikainen, M. Maahanmuuttajanaiset – kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto.

Masto – maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen -hanke. 2016. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom oy. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.socom.fi/masto/>. [viitattu 6.1.2017].

Mitä kotoutuminen on? 2017. Työ- ja elinkeinoministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: tem.fi/mita-kotoutuminen-on [viitattu 16.3.2017].

Monimuotoisuus: tavoitteena erilaisuuden hyväksyvä tasa-arvo. 2013. Työterveyslaitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ttl.fi/viesti-paattajalle/> [viitattu 14.12.2017].

Opas työ- ja elinkeinotoimiston uudelle maahanmuuttaja-asiakkaalle. TE-palvelut. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/pdf/TE_info_esite_suomi_p.pdf. [viitattu 8.12.2017].

Osallisuus. 2017. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus> [viitattu 21.8.2017].

Peltola, U. & Metso, L. 2008. Maahanmuuttajien kuntoutumisen ja työllistymisen tukeminen Helsingissä. Helsinki: Yliopistopaino.

Perustuslaki 11.1.1999/731.

Puroaho, P. & Leppänen, J. 2013. Maahanmuuttajien valmennus työpajoilla – Opaskirja. Helsinki. Valtakunnallinen työpajayhdistys.

Raitasalo, R. 1995. Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Helsinki: Kela.

Rastas, A. 2005. Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusu-vuori, J. & Tiittula, L. Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Osuuskunta Vastapaino, 92-95.

Rintala-Rasmus, A. & Giordiani, T. 2007. Kulttuurit kohtaavat työhönotossa. Teoksessa Vartia, A., Bergbom, B., Giordiani, T., Rintala-Rasmus A., Riala, R. & Salminen, S. (toim.) Monikulttuurisuus työn arjessa. Helsinki: Työterveyslaitos, 46-48.

Salminen S. 2007. Monikulttuurisuus työn arjessa. Helsinki: Työterveyslaitos.

Saleeby, D. 2006. Strengths Perspective in Social Work practice. PDF-dokumentti. Saatavissa: catalogue.pearsoned.ca/assets/hip/us/hip_us.../0205408176.pdf [viitattu 30.8.2017].

Sannikka, M. 2015. Pahimmat tasa-arvo-ongelmat - miesten vai naisten Suomi? Yleisradio. WWW-dokumentti. Päivitetty 27.5.2015. Saatavissa: <http://kioski.yle.fi/omat/pahimmat-tasa-arvo-ongelmat-miesten-vai-naisten-suomi> [viitattu 14.12.2017].

Saukkonen, P. 2016. Mitä on kotoutuminen? WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen> [viitattu 30.3.2017].

Selvitys maahanmuuttajanaisten ja -miesten asemasta ja sukupuolten tasa-arvosta. 2016. Sosiaali- ja terveysministeriö. PDF-dokumentti. Saatavissa: julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75403 [viitattu 1.8.2017].

Seppänen, M. 2001. Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Helsingin yliopisto.

Seppälä, M. & Suikkanen-Malin, T. 2017. Testattuja toimia naisten työllisyyteen. Masto-hankkeen työkirja. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Socom oy. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.socom.fi/julkaisut/> [viitattu 18.12.2017].

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Socca 2017. Kotoutumista tukeva maahanmuuttajanaisten ryhmä. Info-ryhmä. WWW-dokumentti. Saatavissa: www.socca.fi. [viitattu 16.8.2017].

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sukupuolten tasa-arvo. 2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 11.9.2017. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-osallisuus-ja-kotoutuminen/sukupuolten-tasa-arvo> [viitattu 14.12.2017].

Säävälä, M. 2013. Maahanmuutto perheilmionä. Teoksessa Martikainen, M., Saukkonen, S. & Säävälä, M. Muuttajat – kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 103-122.

Teräs, M. & Kilpi-Jakonen, E. 2013. Maahanmuuttajien lapset ja koulutus. Teoksessa. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. Muuttajat – kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus.

Tienari, J., Vaara, E. & Meriläinen 2005. Yhteisyyden rakentuminen haastattelussa. Teoksessa Ruusuvuori, J & Tiittula, L. Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Osuuskunta Vastapaino, 100-102.

Tuomi, T. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomikoski, M. 2016. TE-toimiston tehtävät ja palvelut kotouttamisessa 20.4.2016. TE-palvelut. PDF-tiedosto. Saatavissa: www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=36cb20e9-039d-464e-87ee [viitattu 12.12.2017].

Tuominen, T. 2016. Sosiaalityö osana kotoutumista. Tapaustutkimus asiakkaiden kotouttavalle sosiaalityölle antamista merkityksistä. Tampereen yliopisto. Pro gradu-tutkielma.

Työttömyysturvalaki 30.12.2002/1290.

Valtonen, K. 2008. Social Work and migration: Immigrant and Refugee Settlement and Integration. Contemporary Social Work Studies. Surrey: Ashgate. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://books.google.com> > ... > Emigration & Immigration [viitattu 1.5.2017].

Vartia, M., Bergbom, B., Rintala-Rasmua, A., Riala, R., Salminen, S., Giordiani, T. & Huuhtanen, P. 2007. Monikulttuuriset työyhteisöt – tutkimus maahanmuuttajien soviittautumisesta suomalaisiin työyhteisöihin. Teoksessa Vartia, A., Bergbom, B., Giordiani, T., Rintala-Rasmus A., Riala, R. & Salminen S. Monikulttuurisuus työn arjessa. Helsinki: Työterveyslaitos.

Vilkkä, H. 2005. Tutkimusmetodeja ammatilliselle kentälle. PDF-dokumentti. Saatavissa: hanna.vilkkä.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-kehitä.pdf [viitattu 1.10.2017].

Virtanen, P. 2010. Aaron Antonovsky, sittenkin terveystieteologi? Teoksessa Ashorn, U., Henriksson, L., Lehto, J. & Nieminen, P. (toim.) Yhteiskunta ja terveys. Klassisia teoreettisia näkökulmia. Helsinki: Gaudeamus, 152-154.

Wrede, Sirpa; Nordberg, Camilla & Forsander Annika (2010) Etnistyyvä eriarvoisuus ja keinot kohti tasa-arvoa. Teoksessa Wrede, Sirpa & Nordberg, Camilla (toim.) Vieraita työssä - Työelämän etnistyyvä eriarvoisuus. Helsinki: Palmenia, 17-20.

LOMAKEKYSELY

MISTÄ MAASTA OLET KOTOISIN?

KAUANKO OLET ASUNUT SUOMESSA?

ARVOSANA KESKUSTELURYHMÄN AIHEELLE, 1-5

OLISITKO HALUNNUT TIETÄÄ ENEMMÄN AIHEESTA? JOS, NIIN MITÄ?

OLIKO AIHE MIELESTÄSI HYÖDYLLINEN?

MITÄ VIELÄ HALUAT KERTOA (KEHITTÄMISKOHTEET JÄRJESTÄJÄLLE
YM.)

Hei,

kulttuuripaketin toteutukset ovat takanapäin Sotekilla ja Ekamilla, ja olen saanut koottua haastatteluihin osallistuneiden naisten kokemukset ja näkemykset. Kulttuuripaketin aihealueet olivat asuminen, vanhemmuus ja lapset, naisen terveys, tasa-arvo, opiskelu ja työn tekeminen. Tarvitsisin vielä toteutuksiin osallistuneiden alustajien ja järjestäjien näkemyksiä toiminnan kehittämiseksi.

Mielipiteesi on tärkeä, toivottavasti ehdit kommentoida kysymyksiini! Voit antaa palautetta vapaamuotoisesti, alla teemoja, joihin haen vastauksia. Vastauksia toivon 22.12.2017 mennessä.

-Miten koit kulttuuripaketin toimivan ammattilaisten välisenä yhteistyönä ja verkostoja rakennettaessa yli hallintorajojen?

-Miten mielestäsi kulttuuripaketti-toimintaa voisi kehittää?

-Mitä asioita tulisi ottaa huomioon tällaista toimintaa maahanmuuttajanasille järjestettäessä?

yt, Kaisa Nevalainen

Palaute / Feedback / ردود الفعل / Отзыв

Päivämäärä / date / تاريخ / дата

Tapahtuma oli minusta...

In my opinion, the event was...

في رأيي، كان الحدث

По-моему, мероприятие было...

Tapahtumasta saamani tieto tai osaaminen on...

The knowledge or know-how I got from the event

المعرفة أو الدراية التي حصلت عليها من هذا الحدث هي

Знания и умения, полученные мной на

мероприятии ...

